

వి శ్వ స్వ రా జ్యం

(కొత్తనాటకం)

రచయిత :

వేదాంతకవి అను

వేదాంతం వేంకట సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి

సన్నిధి ధర్మ :

కొండపల్లి వీరవేంకయ్య అండ్ సన్స్,

శ్రీ సత్యనారాయణబుక్ డిపో,

రాజమండ్రి.

1945

ప్ర క ట న

నా లిఖితపూర్వకమైన అనుమతి లేనిదే, ఎవ్వరూ ఎక్కడా ఏవ్యాపారాలకీ, ఏప్రదర్శనాలకీ, సినిమాలకీ, ఫోన్ రికార్డులకీ, రేడియోలకీ, ఈ విశ్వస్వరాజ్యం నాటకంలో కథగానీ, పద్యాలుగానీ, గేయాలుగానీ, పాటలుగానీ, వాడుకోగూడదు. నా పర్మిషన్ లేకుండా, అతిక్రమించి యీ నాటకాన్ని ఎవరైనా ఎటువంటి వ్యాపారాలకీ ఉపయోగించుకొన్ననూ నేను జరిపెడి క్రిమినల్ సువిల్ చర్యలకు బాధ్యులగుదురు.

బి. ట్లు

వే దాం త క వి

అను

చేదాంతం వేంకట సుబ్రహ్మణ్య శాస్త్రి

ప్రథమ ముద్రణ — 1000 ప్రతులు.

శ్రీ కొండపల్లి ముద్రాక్షరశాల

రాజమండ్రి

1945

నా మాట

ఈ “విశ్వస్వరాజ్యం” నాటకాన్ని నాచిన్నతనంలో వ్రాసింది. కాన్నాళ్లు రంగుపూసుకొని గజ్జెగట్టుకొని హంగుదార్లతో పూళ్లమీద పడ్డది.

పురాణనాటకాల్లో పద్యాల్ని బాగా వల్లించి జాడించి చదివే రోజులు నన్ను ముట్టడించి యిన్ని పద్యాల్ని విజృంభించే నాటకాన్ని వ్రాయించినై.

పద్మావతి మోజుపడి ప్రజలు మోరలెత్తుకొని కూర్చున్ననాడు, సటరాజులంతా వాళ్ల క్కావల్నినన్ని పద్యాలు మోపులు కట్టుకొచ్చి పడేసే వాళ్లు. అయితే అపద్యాల్లో వున్న నిషా యేమిటోగాని, ప్రజలంతా వాస్తవ జగత్తును మఱినిపోయి స్వప్నజగత్తులో పడిపోయినారు.

పద్మాలూ రాగాలూ రిల్సి యెటువంటి అయోమయస్థితిలోకి తెచ్చి పెట్టినైరా బాబూ అనుకొని, తిరిగి, నేను గూడా యీ స్వప్నజగత్తులో పడివున్న ప్రజల్ని వాస్తవజగత్తులో పడేయటానికి యీ నాటకంలో యిన్ని పద్యాలు మోపులుకట్టి పడేయాలివచ్చింది.

నాటకంలో కథ అంతా నా స్వంతకల్పన. ప్రస్తుతంలో ఈనాటకాన్ని చదివి నాట్యకళారాధకులూ, రసకజనమనోధిరాములూ ప్రేమించునట్లయితే ప్రజలకి విశ్వస్వరాజ్యం ఎక్కడుందో చూపిస్తారు.

వే దాం త క వి.

ఏ మి టా?

దేశంలో రేగిన స్వాతంత్ర్య పిపాస కవితాప్రపంచంలో తగినంత సంచలనం కలిగించలేకపోయింది. దీనికి కారణం—కావ్యజగత్తు ప్రజా జీవితంతో సంబంధములేని స్వప్నజగత్తుగా తయారుకావడమే.

సాహితీకి సంఘ జీవితానికి గల సన్నిహితత్వాన్ని వునరుద్ధరించి రెంటికి మెరుగులు దిద్దడానికి ప్రయత్నాలు జరుగుతున్నాయి. ఆకాశమార్గాన ప్రవహిస్తున్న కవితాప్రపంతిని భూలోకానికి మరల్చి ప్రజాజీవిత సుక్షేత్రంలో బంగారుపంటను పండిస్తున్న తెలుగు రైతులలో వేదాంతరచిగా రూపము.

నేలవిడచి సాముచేయడం అలవాటులేకపోవడంచేత, వేదాంతరచిగాట జాతీయ చైతన్యపు తాకిడినుండి తప్పించుకోలేకపోయారు. బానిసబతుకులో చితికి చీకాకైన జాతి దురవస్థను చూచి వ్యధితమై రెవరెవ కొట్టుకున్న హృదయం వీరిది. ఈ హృదయంలో పొంగిపొరలిన ఆవేశంలో 'విశ్వ స్వరాజ్యము' అవతరించింది.

ధ్వని ప్రధానమైన ఈరూపరం తెలుగు నాటరచనలో బల స్వచ్ఛంద ప్రపంధాలో నడచింది. నాటి ప్రేక్షకుల అభిరుచి కనుగుణ్యంగా వ్యవహరించు మయింది. హృదయాన్ని ఉద్రిక్తంచేయగల పద్యాలు అమూల్యాలంకారాలు ఈ రూపకానికి. పాలకవర్గపు రాజనీతిని, జాతీయోద్యమంలో వివిధవర్గాల స్థానాన్ని పాత్రను, స్పష్టంగా 1935 నాటిలే అవగాహన చేసుకొన్న నిశిత దృష్టి వేదాంతకవిగారిది.

కారుచీకటులపై కలియబడి పోరాడుతున్న రష్ట్రటీవుల కండగా నిల్చిన ప్రజాకవి వేదాంతకవి. కవితాలోకానికి ఇదిగో వారి హెచ్చరిక.

“మీ అద్వితీయ ప్రతిభా సంపత్తులను ఈసమయంలో పుష్ప
మరందము నాస్వాదించు సోమరి తుమ్మెదలమీదనే వృధాచేయ
కుడు. ఈసమయము భట్రాజు కవిత్వమునకు సమయముకాదు. దేశ
జానినత్వమును పటావంశలుగ చేయగల వ్రాతలే వ్రాతలు.”

“జగంకోస మీయుగంమూసలో పడువులు అన్నీ కరగాలోయ్”

(కొత్తిపాఠాల్లోది)

ఈ మహత్తర లక్ష్మిన్ని రచయితలు మరువకుండురుగాక :

క॥ వెంకటరామశాస్త్రి.

నాటకంలో ముఖ్యమైన పాత్రధారులు

భరతమాత—భారతీయులను కనిపెంచుతున్న తల్లి, జనకుని ఇల్లాలు
 జనకుడు—భారతీయులను కాపాడుతున్న తండ్రి
 విద్యానిధి—భరతమాత పెద్దకుమారుడు, చదువుకొన్నవాడు
 ధర్మరాజు—భరతమాత రెండవ కుమారుడు, జమీందారుడు
 బలుడు—భరతమాత మూడవ కుమారుడు, షావుకారు
 శూరుడు—భరతమాత నాల్గవ కుమారుడు, రైతు
 రత్నం—భరతమాత కడగొట్టు బిడ్డడు, కూలివాడు
 తిక్కశాస్త్రి—భరతమాత సంస్థాన కచీఫ్వరుడు, చమత్కారి
 దండధరుడు—భరతమాత సంస్థాన భటుడు, ధైర్యముగలవాడు
 ప్రభంజనుడు—భరతమాత సంస్థాన భటుడు, శౌర్యముగలవాడు
 భేతాశుడు—దరిద్రదేవత పెద్దకుమారుడు, దుష్టబుద్ధిగలవాడు
 భైరవుడు—దరిద్రదేవత రెండవ కుమారుడు, నీచమైనవాడు

స్త్రీలు

రాజ్యలక్ష్మి—భరతమాత కోడలు, భరతమాత కొడుకుల ధర్మవత్ని
 దరిద్రదేవత—లంకనుంచి వచ్చిన తల్లి, మోహినిగా మారినది.

శ్రీ

విశ్వస్వరాజ్యము

ప్రథమంకము

1 వ రంగం

[ఉన్నతమైన పర్యతప్రాకారాలమధ్య పర్యనుందరనిశాలకాంతా
రములనే నిలస్నిలుచున్న రాజధాని, ప్రభుపురివి, ప్రభాతకాలము, మాతృ
స్తవముతో ప్రజలు ప్రవేశించుదురు.]

రంగన

వేదమంత్రలనేనా పఠింప తల్లి
రతినాలబొజ్జతో రాజులు తల్లి
చెల్లువైన లోగిల్లసిరులున్న తల్లి
నిఖిలవిద్యలనెల్ల నేర్పిన తల్లి
చల్లనిసంకల్ప మల్లారు తల్లి
పండునోములునోచి పండిన తల్లి
సౌందర్యములనేలు చక్కని తల్లి
ముల్లోకములవాని మురిపించు తల్లి
బ్రహ్మాండకర్తకు రాణివై తల్లి
కడలికావలివాండ్ర నెలకొల్పుతల్లి
ఎన్నైన గిరికోటలెత్తిన తల్లి
శృంగారవనములఁ జిగిరించు తల్లి

బంగారు నదులను బాటించి తల్లి
 నవరత్నఖనులను నవరించి తల్లి
 పలురకమ్ములపంట పండించి తల్లి
 భువ నైశూరుల బోషించి తల్లి
 పోతుగడ్డను పురుడుపుణ్యాల తల్లి
 వీరనారీమణులు ప్రీతిల్లు తల్లి
 మమ్ముగంటివికాదే మముగన్న తల్లి
 ఈచిరంజీవుల నేలవే తల్లి

(తెరపడును)

(నిష్క్రమింతురు)

2 వ రం గం

[పై డిమేడలో నవరత్నఖచితహంసశూలికా తల్పమందు
 పరుండి వున్న భరతమాత లేచి జనకునితో]

భరత—శ్రవణానందంగా ఈవివచచ్చిన గేయాలు ఎవరు ఆలాపన
 చేశారోగాని, మృదుమధురభావగుభీరములై ముద్దులు మూ
 టలు గట్టుచున్నవి. మీరు విన్నారా ?

జనక—దీన్నాను.

గ. కడుపుతీపిచే తల్లి పాలుడిపి నపుడు
 పారి కేరింతలనుగొట్టి ముద్దుగొలుపు
 స్వర్ణ డోలికలలోని పాపాయిలవలె
 బిడ్డలందరిమొఱు వినపడ్డదేమొ.

భరత—ఈగేయాలు మనతనయులు వీసినవేనా ?
 శేక భ్రమతో

జ. చీమచిటుక్కునున్న మృగుశీతలగాలి పలుకుమన్న కా
కామణి కూసరాగము నుఖమ్ముగఁదీయఁ నదీయమాధురీ
కోమలగానముల్ సుతునిగొంతుకఁగోమొ యటంచు బిడ్డపై
ప్రేమనుసూపు భావమును వేడుకఁగో సెలవిచ్చుచుంటి.

జనకు—కాదుకాదా. నిజంగా మహాబిడ్డల పాటలే అవి. (ముందు
చూచి) అనచ్చే దెవరు ?

భరత—(చూచి భంగునిస్వమూలఁగో వుంచును).

[భీకరవికారస్వరూపిణియై దరిద్రదేవత ప్రవేశించును]

జనక—నీ కొండుకు భయం ? భయపడక. (చూచి) ఓనీ ! కృతనిశాన
స్వరూపిణీ ! ఎవరవే నీవు ? దగ్గఱకు రాముము (భరతమాతను
దగ్గఱకు తీసికొనును).

దరిద్ర—స్వామీ ! దణ్ణం. నా పేరు న ద్రదేవత. (భరతమాత
దగ్గఱకు రాజోపుచూ) అమ్మా !

భర—నాకు భయం వేస్తున్నది. దానిని ముందు అవతలికి పంపించండి.
(వణకును)

జనకు—(కోపముతో) ఛీ ! దరిద్రదేవతా ! పాపమూలకు పంపి
మొండివేషం ?

దరిద్ర—స్వామీ !

గీ. లలిత సుస్నిగ్ధ నవరత్న విభిక్తమైన

సౌధములు గల నీదు రాజ్యమున జనక !

దోమతలకాయ యంగుము దూర నాకు

నందులేకపోయెను గ్రహచార మేమొ.

జనకు—నీ చూపు సర్వపాపాలకీ శోపు. నీ రూపం కోపిష్టివాళ్ళకీ తీపు.
నీ మాట గోటిచుట్టుపై రోకటిపోటు. నీ రాక మృత్యుదేవతా

భా. కనుక, ఓ దిక్కుమాలిన దరిద్రదేవతా ! ఏ దిక్కువారు నిన్ను నమ్మిరించి రానిస్తారో అక్కడికి తరలి పోము.

చ. సరళ గుణప్రసూన లత, చక్కని నోములసంట పెన్ ధను
ర్ధర రణరంగ సింహులను ధర్మ కుమారులఁ గన్నతల్లి యీ
పరమ పతివ్రతామణి తపస్సు ఫలించు వరాల గడ్డపై
చరణము వెట్టి యుందు వటె ? చావక ఓసి ! దరిద్రదేవతా.

దరిద్ర—అయ్యా ! అగ్రహించకండి. మీదయతో నేను గూడా ఈ దేశంలో చల్లగా బ్రతుకుతా.

జనక—నీవంటి దరిద్రమొహానికి ఈదేశంలో తావులేదు. తల్లి పోము.

మ. సకలైశ్వర్య కళావిలాస గుణయోమారత్నమై బ్రాహ్మియై
శుకయోగీంద్రకవీంద్ర వాగ్రసభసే శుద్ధాంత ముద్ధాంగనా
సుకుమారత్వము నూపు భారతకథాశృంగార పద్మాలయా
సుకుమారత్వము మాపవచ్చితివటె ? చుల్కంగ ఓ ఘాతకీ.

భారత—ఇంతసేపు ఈ పాపిష్టురాలిలో వాగ్వాదమా ? దీని కిట్లా చను
విచ్చి మాట్లాడినట్లయితే మరల దీనిని మరల్చుట మనతరమా ?

గీ. ఒరులగుమ్మంబులేదని యొక్కనాఁడు
గూడ త్రొక్కి యెఱుంగము నేఁడు దీని
వలన మనము త్రొక్కవలసి వచ్చునేమొ
అకట ! నాయ్లు పొట్టఁ జెట్టుకొనునేమొ.

దీనికింకా శాంత వచనాలు పనికిరావు. ఇహ తగిన శాస్త్రచేసి పంపించండి. దీని రోగం తగిలిన యింకా కుదుర్చుట యెవరి తరంగాదు. దీనిరోగానికి చిహ్నం సోమరితనం. ఏమిటి ? పలకకుండావున్నారు ? దీని ముచ్చమాయలకు లోబడలేదుకదా. ఓసి ! దరిద్రదేవతా !

సీ. గుబురురత్నములున్న కోటగోడలపైన
చికిలింత మొలుపవచ్చితివ నవతి !
స్ఫటికనంపుటవజ్ర సౌధభాగములపై
జల్లేడు పెంచనెంచితివ కులట ?
చెలువై నరవ్వల సింహాసనముమీద
త్రొచుచుముల నిల్పబలించితివట ?
కొమ్మలై నభసిడికాన్యమాలన్ని బొట్టిగా
చెనలవారనుబట్ట చేరితివట ?

గీ. విశ్వజనసోదరత్వము విశదపఱచి
పెంచబడు నాదుబిడ్డల మంచియొక
మత్యమును గంగలోఁగిల్చి మహిమచిఱిసి
భరతమూలకడుగు కాల్ప సాల్పడిలిసె ?

జనక—అనివార్యశౌర్యరణధుర్యులై శౌచార్యహృదయ గంభీరవిలక్షణ
లక్షితివిశాల విచక్షణాదృష్టిగల భారతీయులే మనకు పుట్టిన
వారై నట్లులే దీనియాటలిహ సాగనివ్వరు.

దరిద్ర—పీడికెడు బిచ్చంపెట్టడానికి శక్తిలేనప్పుడు పెట్టువాకిలైన నా
బుద్ధిమంతులు చూపింతురు. అదిలేకపోగా నాయాటలుగూడా
సాగనివ్వమని చివ్వుకుకాలుద్రువ్వెదరుగా ? అయిననూ ఏ
మాత్రం నాతో డీకొని జయింతురో చూస్తా ! (మిరిచూచు)

భరత—(భయంతో) చూచితిరా ! దానికని. కంటితో పసిపట్టు
చున్నది.

జనకు—చూడనీ. మనపిల్లలసంగతి తెలుసుకొనుటానికి చూస్తున్నది.
భయపడక. అదిగో ! మనబిడ్డలు వస్తున్నారు.

[విద్యానిధి, ధర్మరాజు ప్రవేశింతురు]

దరిద్రదేవత నక్కి నక్కి చాగుకొన చూచును.

ధరత—నాతండులారా! రండి.

విద్యా—ప్రభీ! ఈగురూపి యెవఁజె?

ధరత—నాయనా! విద్యానిధి!

ఉ. సుంతయుఁ గృష్ణమున్ బడనిసోమరుపోతులతోడ బుట్టు, ర
వ్వంత దయాచనమ్ము కనుపట్టని వట్టిశిలామనస్సు, దు
ర్దాంత దురూహ మోహవిషదంత దిగంతవధాయమాన ని
ష్ఠాంత దరిద్రదేవతర; రాజ్యములో మునుపెల్లు లేదురా.

పైగా పైబడి బెదరిస్తున్నది.

విద్యా—(ఆశ్చర్యముతో) దరిద్రదేవతా; తామదేవతయన్న నిదానము ?

ఉ. ముప్పదియారుకోట్ల జనముల్ బరిపాలనచేయు కోటలో
నెప్పుడు కాలువెట్టితిని యేమతిసీనుఁడు నీతిదూరుఁడై
యిప్పురి నర్హమిచ్చె ? నిలుమీ ! కనుమీ బలియిచ్చుకొందు, ని
న్నిప్పుడు భారతావనికి; ఏడుపుగొట్టు దరిద్రదేవతా.

నిన్ను చూచి జాలిపడ్డ ముసలివాళ్ళని బెదరిస్తున్నావా ?

ఉ. నీబెదరింపు నాదు జననీజన్మకుల్ కని భీతిఁజెందు న
ట్లీబెదరింపు మమ్ము కదలింపవు వంపవు, నిన్ను మాత్రమే
యాచిలొ పాతిపెట్టెదమొ యూహ యొనర్పవు; నీశరణ్యుడే
జేబులొయుండెనో కనుము సిగ్గుయులేని దరిద్రదేవతా.

ధర్మ—అన్నా ! ఈవికృతాకారమేమిటి ? చతుస్సముద్రవేలావలయితం
బయిన వసుంధరాచక్రము నేలుభారతీయులను బెదరించు
తుమిటి ?

చ. దుర్మన వృత్తి నొగడొరులు దూకుడుగాఁ బయి దూకబోవు త
ద్దుర్మతు లిందు లేరు, తల శ్రుంచనె యుండిన ? దక్కనిట్లు నా
కర్మము సూచి కాల్చిలుప గల్గుటకున్ దిలకొనవత్తువా
చర్మము వల్చివైతును పిశాచపురాపు దరిద్రదేవతా.

[బలుడు ప్రవేశించును]

బలు—అన్నలారా ! ఏమది ? ఎన్నఁడూ కోపానేశం ఎఱుగని మీ
వర్చస్సు లిట్లా వుంటానికి కారణం ఏమిటి ? తలిదండ్రులారా !
మీరు కూడా చిన్నబోయి మిన్నకున్నారేమి ? (అశ్చర్యముతో
దరిద్రదేవతవంక చూచి) ఓసీ ! గక్కసీ ! సీ వెక్కడిదానవే ?
(దరిద్రదేవత పొగిదొపుటకు చూచి) నిలు నిలు సీచురాల ?
దొంగభయములు అభినయింతు వేమి ? నిన్ను నేలకి రాయసదే
వదలిపెట్టను.

జనకు—కుమారా ! బలా ! ఇది దరిద్రదేవత.

బలు—ఓసీ ! గృహచ్ఛిద్రహేతుభూతకే ! దరిద్రదేవతా పాతకే !
నిలు నిలు.

శా. నీవా తొల్లి కుచేలు నింటఁ గొలుపై నివ్వున్ వినాశమ్ము పై
అనేశమ్ముగఁ జూడవించితిని; దైత్యరాత్రి నీ గ్రుడ్లు నాఁ
జేవేళన్ బూడిపించినో తిరిగి నేడే నీవు దేశమ్ములో
జీవింపనే జనుదొంచినావట ? యిసీ ! చెండాడదన్ రక్కసీ !

[శూరుడు ప్రవేశం]

శూరు—పోదరా ! ఎవఁడై మీ క్రోధావేశం ? మన జననీజనకులపైకి
ఎవరేనా దండెత్తి వచ్చిరా ? (దరిద్రదేవతను చూచి) కోత
గొట్టు మొహంతోవున్న ఈమె ఎవత ?

బలు—ఇది దరిద్రదేవత. దీనిమూలంగానే కొంపలో ఇంతక్రోధ సంక్షోభాలకి కారణం.

శూరు—ఈ దరిద్రదేవతని రానిచ్చి యింతనేపెందుకు పూరుకున్నారు ?

ఉ. ఓసి ! దరిద్రదేవత ! మహాగ్రరణావశిషూరులందున
గ్రేనరులై మదేభరిపుకేనరులై రసికావతంసులై
భాసిలుచున్న యీనిఖిలభారతయోధులమధ్యనిల్చి పే
ర్వాసి గడింపసితరమె ? చాతుముత్రోతుము పాడునూతిలోక.

దరిద్ర—అయ్యలారా ! మువంటి దక్షులకు నాబ్రహ్మకు భారమైన
దైతే, పోసి ఆనన్ను చుటివాని పాలమహసేయగడి.

భరత—ఓసీ ! నాపనిమానసానిట, నాకూలిరత్నంపాలిట బ్రహ్మరాక్ష
సివై పడెదవను ? బూరా !

గీ. అజగజ్జనకుడే అవనినేను
నోచుకొన్న నోములకు సంతోషపడక
పిరికివారి నాకిచ్చుచో వెటవశీపు
చుటిపాపలజోలికి చనుగగలవె ?

విద్యా—తల్లీ ! భరతసామ్రాజ్య కల్పవల్లీ !

మ. ఊతిపైతాతికి బేవనిచ్చు కిరణాక్షరాంబుధిబుట్టి నీ
రతనాల్గర్భము నత్తగవ్వలనుప్రారబ్ధంబుచేగన్న నిక
వెతలక దుర్గతులక దురంతవధలక వేధించుదారిద్ర్యబే
వతకుక నీపసికూనలక బలికినొప్పంజెప్పి మేముందుమ.

[రత్నం ప్రవేశం]

రత్నం—అన్నా ! సకలవిద్యాప్రవీణా ! ఏల ఈ ఘోర్య నిర్నాశకమూలం
కార ధారేయులగు సహోదరులూ యీ పీడిసింహ కిశోరముల
గన్నతలిదండ్రులూ నీపూ కోపోద్దీపిత మానసులై యున్నారు ?

(చూచి) ఈమె యెవతె? పాపం కళాకాంతులు తప్ప తెల్ల బోయియున్నది?

దరిద్ర—నాయనా! కూలికారా! ఈ దరిద్ర దేవతకేంకా నీవే చిక్క...
(అని దగ్గరకు పోబోవును)

భరత—(అడ్డుపోయి) ఆ, ఆ కిరాతకురాలా! నిలు నిలు.

జాకు—(లేచి) నను న్నవర్మభవ్వంస! ఆగుము.

విద్యా—(కోపమున) పాపభీతిలేనిపాతనీ! ఇటుచూడు మూడినదే

ధర్మ—(ఉగ్రుడై) ఓసీ! ప్రళయకాలభయంకర స్వరూపిణీ! ఇదిగో!
ఖడ్గదేవత. బలిగోరి తీరుతుంది. బాగ్రత్త.

బలుడు—(నండ్లు కొటికి) ప్రేతభూతపిశాచ సంపర్క సంజాతకీ ఘాత! బడలితాట నొలిచివేస్తా.

శూరు—(పెద్దగా) ఓసీ! దరిద్రదేవతా! దుష్టురాల! కంకర్మరాల!

(అచ్చటికి వచ్చుచున్న తిక్క-శాస్త్రి ఆ కేకతో వ్రలిక్కిపడి తీర్తరపాటున చూడకుండా పుచ్చ దరిద్రదేవతదగ్గర కూర్చొనబోయి పరాకున దానిని చూచి “అమ్మా” అని లాపుకే “వెల్పుమా తూలి పడును”)

భరత—నాబిడ్డలారా! అబిడ్డదేవతో చూడండి పాపం.

విద్యా—(దగ్గరకు వచ్చి) ఆయ్యా! భయములేదు.

తిక్క-శాస్త్రి—(ఉలిక్కిపడి) భయపెట్టకుండా చంపుతావా?

ధర్మ—(దగ్గరకొచ్చి) కాదు కాదు. మేమాసిశాచాలంగాము.

తిక్క—(వద్దుతో) మఱిమిరేపిశాచాలు?

బలుడు—(నవ్వుతూ) అదికాదయ్యా!

తిక్క—ఓసీ నీదుంవతెగ. నీకెన్నిగొంతులున్నవే? ఆ చంపు.

శూరు—(బిగ్గరగా) చాదస్తమా పిలుస్తుంటే.

తిక్క—(ఉలిక్కిపడి) అమ్మబాబోయ్, చంపటానికి సిలిస్తే యెవరు వస్తారు ? ఇప్పుడు నాచాదస్తమే ప్రశస్తం.

రత్నం—మేము చంపేవారంకాదండి. చంపేది దరిద్రదేవత.

తిక్క—ఊ... ఏమిటి, మీరెవరూ ? ... మ్రింగేవారా ? ఓసి నీదగ్గ తెన్నిటక్కుటమారవిద్య లున్నవే ? నిమిషంలో ఎన్నిగొంటుంటు మారుస్తావ్.

భరణి—బిడ్డలారా ! ముందాదరిద్రదేవతను తరుమండి. తర్వాత వీరిని స్పృహవచ్చినప్పుడు మాట్లాడవచ్చు.

తిక్క—ఓసి నీయెత్తు లెవరికి తెలియవులేదూ.

విద్యా—ఓసీ ! పాసిష్టరాల ! ఇంకా ఒక్కక్షణమిచ్చట నీవు నిల్వటానికి ఆస్కారంలేదు పద. తమ్ములారా ! దీనిమత్సర ముడిగించి గెంటివేతమురండి.

శరిద్ర—(నవ్వి) ఏమిటి ! నన్ను గెంటటానికి మీకు గుండలున్నవిగా ? (అందఱూ చుట్టుముట్టడించి గెంటబోదురు. దరిద్రదేవత వికటాట్టహాసంతో భీకరాకారముతో విభ్రము గొల్పుచూ అగ్నిదుమారాల్ని గ్రక్కుచూ, నానాజీవకోట్లనీ లేపి సరుగెత్తింపుచూ)

సీ. పసిడికొంఠపయిని ఫాలాక్షుని గృహమ్ముఁ

గాటిలోఁ జేర్చుటఁ గాంచఁబడదే ?

వై. కుంతవాసుని ద్వారకానగరి, నా

నడిసముద్రమున గూల్చఁబడుటవిసరే ?

అందటదృష్టంబు లటచితఁ గలబమ్మ

పొలనికి చిప్పఁజూపుటలు కనరే ?

పూజనీయులయిన రాజాధిరాజుల

ఘోరాటవికినీడ్చు గురులేదే ?

గీ. నాప్రతాపాగ్ని పర్యతాననము చిట్టి
భగ్గుమనునప్పు డెవ్వఁడు నెగ్గలిగె ?
మీరలా ! నన్ను బంధించువారతార !
దేశమును ధ్వంసమునుజేసి తిందుమిమ్ము.

(ప్రతిజ్ఞ చేసి నిష్క్రమించును)

(అందఱూ నిభ్రాంతిపడి చూచుచుందురు)

రత్నం—(లేచి) ఇంతమాత్రానికె వెఱవగూడదు.

మ. తరమే ? బ్రహ్మకు వానియబ్బకు సమ స్తంబైన శస్తాస్త్రని
ర్భరణీనాథులకైన మమ్ముగెలువన్ ? రానిమ్ము కానిమ్ము దు
స్తరదారిద్ర్యపిశాచినిన్ బయికి; నాతల్లి చిరంజీవులై
వరగన్ మాకిడు నీదుదీవెనలవే వ్యర్థంబులేగానిచోన్.

జనకు—నాయనా ! కూలిరత్నమా ! నీవు చెప్పినవన్నియు యథార్థ
ములే. కానీ సాధింతునని ప్రచండప్రతిజ్ఞ చేసి పోయిన ఆదరిత్ర
దేవత యేరూపంతో రాజ్యముమీద పడనున్నదో జాగ్రత్తగా
కనిపెట్టుచూ రాజ్యలక్ష్మి అభిమానాన్ని గాపాడుటకై తగు
ప్రయత్నాలకు పోయిరండి.

[కుమార్లంతా లేచి]

కుమార్లు—జననీజనకులారా ! నమస్కారములు.

(వీర గేయాలు పాడుకొంటూ నిష్క్రమింతురు)

జనకు-భరత—(లేచి) చిరంజీవులారా ! సుఖముగా పోయిరండు.

భరత—పాపం ఇతఁ డెవ్వరో వీని సంగతి విచారించుమా ?

జనకు—(నవ్వి) భయంతో స్పృహతప్పి పడ్డాడు. వట్టి అలిపిరికివాడు.

మనలను చూచి కూడా జడుసుకొంటున్నాడు పోదాం పద.

లేచు నేమి.

(భరతమాత-జనకుడు నిష్క్రమింతురు)

తిక్క—(ఆవులింతలతో ఒడలు విటచుకొనుచూ) అబ్బా ఏమిటి గొడవ? ఇ వెక్కడ పిశాచాలురాబాబు చంపుకు తింటున్నా, (లేచి నలువైపులా చూస్తూ) ఇప్పటికి గండం తప్పిందిబాబు, ఇంకా యోగం యెప్పుడు పడుతుందోగాని, బ్రనికి బయట పడ్డాను. (ఉలిక్కిపడి నలువైపులా చూస్తూ) సర్వసంపదలీ, ఆలవాలమై ప్రసిద్ధికెక్కిన యీ భారతభూమి భూతసేతపిశాచాది గణాలకి గూడా ఆటపట్టని నేడు బాగా బోధపడ్డది. గతించిన భారతయుద్ధం మరణించిన కౌరవవీరు లేమాతారు మఱి? మన కిప్పుడు నల్లినదబకుండావున్న పిశాచాలుగా మారారు. చింత చచ్చినా పులుపు చావనట్లు వీ ధైంత చచ్చినా కొలుపు మానరు. కౌరవమేళం వదలిందనుకొంటే, మల్లీ కౌరవ మేళం వచ్చిపడిందెట్లా (తొంగి తొంగి చూస్తూ) వీటి కంటపడి కుండా వీటి మచ్చమాపే పన్నాగం పన్నాలి.

(నిష్క్రమించు తెరవడు)

విశ్వస్వరాజ్యము

ద్వితీయాంకము

1 వ రంకం

[మనోహర వనసీమ, సరసీరుహలో విరాజిల్లుచున్న సరోవరము, అచ్చటికి విద్యానిధి అశ్వారూఢుడై వస్తాడు, చక్కని పూలతీగెలదగ్గఱ దిగి, పూలను కోస్తూ]

విద్యా—

మ. చెలియై చల్లని పిల్లతెమ్మెరలతోఁ జెల్లాట చెన్నారగా
గల యీనూత్నగుణవనూన లతికాకాంతాలలామంబు కో
మల సారభ్యము గుప్పితస్సు పగిదిన్ మత్రాత్మవర్గాని శే
ల్ల లతాతన్విగ రాజ్యలక్ష్మి యింక నుల్లాసంబు గల్గించుతన్.

సర్వసంసక్తరమైన యీవిశాల భారతవర్షాన చెలువైన నవ
రత్నహర్షాలలో రాజ్యలక్ష్మి పండువంటి కాపురం రాణించటానికి,

సీ. సరసగుణామృత సాహితీసరిసులై

విద్యానిధులు ధర్మవిధినినుండి

సుకమున కనులు పూడక శోటమాలులై

ధర్మరాజులును దోహదంబు లిచ్చి

గలలువేసిన నారికేళవృక్షంబులై

బలిసి కుబేరులు కొలువుదీర్చి

నకల పుష్పఫలభూజవిశాల శాఖలై

శూరులు రసములు ధారఁబోసి

గీ. రత్నవేదికపై లేతప్రభలనతికి

నీదు కడగొట్టు తమ్ములాహ్లాదపఱచి

పరిథవిల్లఁజేయుచును నీవనముపగిది

యుద్ధరింపవలయుగాదె యిద్ధరిత్రి.

రాజ్యలక్ష్మీకాఁబోలు వస్తున్నది. ఈమెకు కావలసిన వారిలో నేనొకనిగదా, నేను కనపడనట్లైతే విలసిస్తుందో, లేక ముఖారవిందం వికసిస్తుందో చూస్తా. (పూసొదలలో దాగుకొనును)

[కీర్తన పాడుతూ రాజ్యలక్ష్మీ ప్రవేశం]

కీర్తన.

నామనోహరుల సిరులలోనే

నా వినోదములు కళలు చూపుగదే

సుకుమారీ ! వనగారీ

సురుచిర సుందరనారీ ||నా||

అమ్మ దొంగా నేను చూడలేదనా దాగొన్నావు.

మ. అనినాభావముగా వినోద సుమనోద్యానమ్మునన్ బుట్టి పె

ర్ని విలాసమ్ముగ పూలమొక్కలకు గోర్కెల్ తీర్చి సౌందర్య ప

ద్య విధానమ్ముగ గద్యచందముగ విద్వద్లోక కళ్యాణ గ్రం

థ విశేషంబున దాగు వాతలముగాదా నీవు నే నెప్పుడున్.

రాజ్యభార నిర్వహణశక్తి యుడిగి, పై రాగ్యవృత్తికి తయారు కావటమా యీ దాగుడు మూలలాడటం? అనమాన మేధానంపన్నులైన మీవంటి విద్యానిధుల పాదసానిభ్యాన ముఖకాపురం చేస్తున్న

యీ రాజ్యలక్ష్మిని గూడా విరాగిని చేసి దాక్కొండి. అట్లా చేయటానికి మీ కిష్టం లేనట్లైతే యీ రాజ్యలక్ష్మిని అర్థరాత్రివేళ యే గంగలోనైనా పడద్రోసి పోండి. ఎంత ఘోరకార్య ఘటనాచక్రమైనా తిప్పటానికి మీకు మీరు సమర్థులు. స్వతంత్రులు.

గీ. కొలికిపూసవునాయనువులకునీవు

నీవుజారినతక్కిన జీవులెల్ల

రాలిపోవు సిమ్మటబొందికాలిపోవు

రాజ్యలక్ష్మిక విద్యాపరాక్రమనిధి.

విద్యా—(చాటుగావచ్చి గొంతుమార్చి) ఎవతెవీవు ?

రాజ్య—(ఉలిక్కిపడి) అమ్మో (చూచి) ఏమిటి ?

విద్యా—(నవ్వుచూ)

పట్టుతివాసిపై మురియు భారతమాతసువర్ణగేహము

మెట్టినముద్దుకోడల ! సమీరకిశోరపహారసేమ క

న్నెట్టిన బూచివానిగని భీతిలుదానవు, ముందుముందునీ

వెట్టులబూచివాండ్ర బిలుపింతువోకో భయపెట్టబిడ్డలకా.

రాజ్య—అందుకోసమా దాక్కొని భయపెడుతున్నారు ? (ఎదుట చూచి) అవచ్చేదెవరు ?

విద్యా—ఎవరోగాని యితడడు చాలా భయస్థుడల్లేవున్నాడు. ఏవికార స్వరూపాన్ని చూచినాసరే, అది తన్నుచంపుకొనితినే పిళాచ మేమోనని భయపడతాడు. స్పృహతప్పి పడిపోతాడు.

రాజ్య—(నవ్వి) అక్కడకి పోకున్నాడు ?

విద్యా—ఈతనికంటికి ఎవరు కనిపించినా పోరాచాలుగా, భాసిస్తాడేమో గ్రహించాలి. (చిగ్గుటగా పిలుచు) ఎవరండోయ్మీరూ !

రాజ్య—(నవ్వి) అట్లా ఉలిక్కిపడ్డాడేమిటి ?

విద్యా—నేనిప్పుడు చెప్పిందేమిటి? ఇట్లారండిబాబు!

[తిక్కశాస్త్రి ప్రవేశం]

తిక్క—(దూరముగా నిలబడి వెటపుచూపులతో చూస్తుండును)

విద్యా—భయంలేదు లేదండి.

తిక్క—భయమో గియమో నాకేమీ తెలియదు. ముందు మీ రెవరో కొంచెం చెబిని వేయండయ్యా?

విద్యా—అప్పుడే మఱచిపోయారండీ! మొన్న మాదిగ్గఱను గానా మీరు.

తిక్క—ఓసి నీదుంపతెగ. ఈవేషంతో మళ్లీ యెదురైనావట?

(పరుగెత్తును)

రాజ్య—(నవ్వుచూ) అయ్యో! ఇంత వెళ్లిపోడేమిటి?

విద్యా—నేనింతకు ముందే చెప్పిందేమిటి! ఉండు. పట్టుకొస్తా.

(తిక్కశాస్త్రి వెంట పరుగెత్తును)

రాజ్య—ఇటువంటివాడింకా దేనికీ పనికొస్తాడు? ఎట్లా జీవిస్తాడు?

(ముందు చూచి) అయ్యో అయ్యో! అట్లా పరుగెత్తుతాడేమిటి?

వీరినిగూడా విశాచంగా భావించాడేమో ఖర్చం. అయ్యో వీడి

పిచ్చి బండలపడ (నవ్వి) అబ్బ వడ్డాడు. పట్టుబడ్డాడు. అయ్యో

అయ్యో అట్లా పెనుగులాడతాడేం? ఈపిరికి వాడిదివఱకుదాకా

కాలమెట్లా గడిచాడో. వారు చెప్పింది నిజమే.

[ముచ్చెమటలతో విద్యానిధి, తిక్కశాస్త్రి ప్రవేశింతురు]

తిక్క—(పడ్పుతో) దీనికేనా నన్ను బలియిచ్చుది?

విద్యా—దేనికీలేదు గాని కూర్చోండి.

రాజ్య—(నవ్వుచూ) అయ్యో! వ్రాత.

తిక్క—(వెట్టిచూపుతో) మీపొట్టబెట్టుకోటానికి సాక్షి సంతకాలతో
వ్రాతగూడానా?

విద్యా—మాట్లాడకుండా కూర్చోండి కానేవు.

తిక్క—కూర్చుంటే ఏంచేస్తారు? ఇద్దరూ కలసి కలవగులగొట్టి తింటారా?

రాజ్య—(నవ్వును)

విద్యా—నవ్వుక.

మ. ఇతఁడేమో కవితామనోహరికిఁ బ్రాణేశుండుగాఁదోచు బల్
ప్రతిభావంతుడు కాకపోయిన మహావంప్సు కన్నట్లునే
శ్రుతులన్ నేత్రములన్ విశాలమహిమన్ శోభిల్లుచున్? గాని ఈ
మృతిలేనట్టి కపింద్రులి ట్లుండు యేమే! రాజ్యలక్ష్మీమణి!
ఎందుకయ్యా భయం?

అడలకుమయ్య! భీకరబకాసుర ముఖ్యబలాధ్యక్షోటి తుం
చుడునను, సొంగులెత్తు ఘనదోర్బల గుర్భిరమైన యుద్ధునిన్
దడయక బల్మికోద్ధి తలఁదన్నిని భూపతులన్నగూడ, యీ
పుడమిని లెక్కనేయరు కవుల్; భయమందకుమయ్య సత్కవి.

అయితే మీరేమి స్వామీ?

తిక్క—చెప్పాల్సిందేనా? తిక్కశాస్త్రి అంటారు. అయితే మీపేరు?

విద్యా—పేరును లగ్నవారేనండి. నాపేరు విద్యానిధి.

తిక్క—(సంతోషంతో) ఏమిటీ! మీరేనా విద్యానిధులు. నిఖిల
సద్గుణవిధి! కవులపాలిటిపెన్నిధి! విద్యానిధి! కొంచెం నా
మనవి వినండి.

సీ. కంఠలువడి చూరుకట్టుడి, నిట్టాడి

కూలుచుండిన కూలిగుడిసెలోన

ముటగొడ్లచేపాటు కదును దప్పి పొలమ్ము

గొంగ సాగిన రైతు కొంపలోన

దొంగదోపిడి చిల్లరంగడిలోఁ బడి

యేడుచు కోమటి యింటిలోన

పిల్లలకోడియై పెండ్లాము కాళ్ళయై

జడిపించు బ్రాహ్మణ గడపలోన

గీ. యెప్పుడు కానరానట్టి విహీన దృష్టి

సర్ప దంష్ట్రీ దారిద్ర్య పిశాచి; పూజ్య

రాజ్య లక్ష్మీ తరించు మీ రాజభవన

సరణి, దిరుగుట చూచియే జడుసుకొంటి.

అంతేగాని ప్రళయకాల భైరవుని ప్రాలోచనాగ్ని వ్యాలులు ముట్టు ముట్టుకొన్ననూ నేను భయపడువాడనుగాను.

రాజ్య—(కిన్నీరు తుడుచుకొనుచుండును)

విద్యా—ఏమిటది రాజ్యలక్ష్మీ! కంట తడిపెట్టుచున్నావు?

రాజ్య—ఇంకా దేని కంటారేమిటి?

చ. దయగలవారలై వివిధ ధర్మసధమ్ముల నన్ను నేలుమీ

అయిదుగు రన్నదమ్ములిడు నాసతికే ఆవదాటి నేర నిగ

తయు, విధికేమి నాకడను దప్పకఁగా! కనిపించినో, దయా

మయుడ! దరిద్రదేవతకు మత్సరమెందుకు రాజ్యలక్ష్మీపై.

విద్యా—ఈ మాత్రానికేనా భయం పిచ్చదానా! భయం లేదులే.

మ. లలనారత్నమ! వేదశాస్త్రకవితాలక్ష్మీకటాక్షంబునన్

గల, నాబుద్ధిపటుత్వమంతయును ఈ, నాదీక్షసీరాచరణ్

స్థలకుంభస్థలిపైన నంకుశముగా గూటించునన్నాళ్లు భూ

స్థలిఁగాల్పెట్ట దరిద్రదేవతకు సాధ్యంబౌన ధైర్యంబునన్.

దుఃఖించక, అయితే తిక్కశాస్త్రిగారు!

తిక్క—నాయనా! నాకూ భయం వదలినట్టేలే.

విద్యా—మీరు మాభరతసామాజ్యసంస్థానకవులుగా వుండండి.

తిక్క—ఎన్నాళ్లు కవులు ?

విద్యా—ఎల్లకాలం.

తిక్క—ఓహో ఇది అన్నిటికంటే బాగుండే. వర్షాకాలం, శీతాకాలం, ఎండాకాలం, వచ్చేదెప్పుడో తెలుసుకొని యెల్లకాలం ఎప్పుడు వస్తుందో తెలియటంలేదే !

రాజ్య—(నవ్వి) గొప్పగా చెప్పినోదగ్గ గవులేనండి మురు !

తిక్క—(మొహం చిట్లించి) గవులూ గవులెక్కడ ? నాలో గవులూ ! సీలో గవులూ ? మాలావు అందకత్తె వెళ్లాగె తేయేం.

విద్యా—(నవ్వి) మీరిప్పు డెచ్చటికి పోతారు ?

తిక్క—ఓహో ! మీరిందేమిటి ? ఎక్కడికైనా మీరి పోయేదేమిటి ? ఎవరిమాట మీరారు ? మితిమీరి యేం మాట్లాడారు ? మీరిప్పు డెచ్చటికి పోతావని అడదాన్ని నెనకేసుకొని డబాయిస్తున్నావే !

విద్యా—అయ్యా ! తిక్క-శాస్త్రిగారు ! మీరు గేపుదయం దయ వుంచి కోటలోకి దయచేయండి. (రాజ్యలక్ష్మితో) వారు మహాకవులు పిచ్చివారని భావిస్తున్నావేమో.

రాజ్య—ప్రాప్తపోయింది పోదాగ పదండి.

విద్యా—అయ్యా ! నిరంకుశకవి చక్రవర్తి ! నమస్కారాలు సెలవివ్వండి. (నమస్కరింతురు)

తిక్క—చిరంజీవ సుఖభవ. సుఖంగా వెళ్ళిరండి.

(రాజ్యలక్ష్మి విద్యానిధి అశ్వాశూరులై నిష్క్రమింతురు)

తిక్క—ఈవిద్యానిధి అఖండమేధానిధి. ఈ రాజ్యలక్ష్మిమణి పరమపతి వ్రతాశిరోమణి. వీళ్ళిద్దరి అన్యోన్యం అమూల్యం. వీళ్ళిద్దరి దాంపత్యధర్మం నావంటి కవిజీవులకు శరణ్యం. ఈదంపతుల

అనుగ్రహభాగ్యంతో బలంగలవాడనై ఇదివఱకు నన్ను అడల గొట్టిన యాసిశాచ గుంపుల్ని రూపుమానేస్తా. ఈదురాశాసిశా చాలు ఎన్నెన్నికొంపల్ని గుండాలేసి దిబ్బలు పెడుతున్నయ్యో చూడండి. అన్నానికి వాచిపోయిన చిట్టలు ఎక్కడో పుట్టినట్లు పుట్టుతున్నై. మెక్కనీయండి, గొట్టకొచ్చివేగాని నీసాయిగుళాశా నీకి పనికిరాదు.

(నిష్క్రమించు శేరపడును)

2 వ రంగం

[దర్బారు సాధసింహద్వారం ఇరువంకల ఆయుధపాణులై పారావాల్సంటారు. గుట్టపుషార్థులవారు, ఏనుగులంబారీలవారు, అశ్వారూఢులవారు, వస్తుంటారు. దండధరుడు, ప్రభంజనుడు జయజయశబ్దములఁ జెప్పుచుందురు.]

దండ—జయజయ జనకనిర్విశేషా ! జనకరాజమనీషా జయజయ.

ప్రభం—జయజయ భారతమాతా ! సద్గుణమణి భాగ్యోపేక్షా ! జయజయ.

దండ—ప్రభంజనా ! ఇంకా మనప్రభువరేణ్యులు దర్బారునకు దయ చేయలే దేమికారణమో ?

ప్రభం—అదే తెలియటంలేదు. సమస్తదేశసామంతులూ విద్యా చాతుర్యనిధులైన అమాత్యవర్యులూ వచ్చి చాలాసేపైంది. ఇదివఱకెన్నడూ ఇంత ఆలస్యము చేయలేదు.

దండ—అమాంతంగా ప్రళయాలేమన్నా రాజ్యంలో పడ్డవా ?

ప్రభం—ఆ; ఏమన్నావు ? మనవంటి త్రిలోక కవీరులైన బంటులూ సైనికులూ పహరాకాస్తున్న రాజ్యంలో ప్రళయాలు అడుగు

పెట్టడమేనా ? రాజద్రోహులెవరైనావుంటే, మాతృద్రోహులెవరైనావుంటే అడుగుపెడతయ్యేమోగాని లేకపోతే ఎటువంటి గుండెలేవు.

దండ—ఇదిగో నాచేతిలో ఈ గదాదండం వున్నప్పుడుగూడా అడుగుపెట్టలేవు.

ప్రభం—ఇదిగో ! నాచేతిలో ఈగాండినం ఉన్నంతవఱకూ ఇహ తప్పించుకొంటానిగి ఎన్నడిగిగుండెలుండవ్ ప్రభువోణ్యలు వస్తున్నారా!

దండ—(బిగ్గరిగా) జయజయ జనకనిర్విశేషా ! జనకరాజమనీషా ! జయ్ జయ్

ప్రభం—జయజయ భారతమాతా ! సద్గుణమణిభాగ్యోపేత ! జయ్ జయ్

[భారతమాత జనకుడు వచ్చి దర్బారులోకి పోదురు.

భటులు నమస్కరించుచుందురు]

దండ—అమూల్యమేధానిధీ ! అసమానవిద్యానిధీ ! జై జై (విద్యానిధి వచ్చి వెళ్ళును)

ప్రభం—జయజయధారుణీకల్పభూజ ! ధర్మపరిపాలన ధర్మరాజ ! జై జై (ధర్మరాజు వచ్చి వెళ్ళును)

దండ—జయజయ విశులితధనదోర్బలా ! వితరణగుణభావబలా ! జై జై (బలుడు వచ్చి వెళ్ళును)

ప్రభం—జయజయమహాహలాయుధధరా ! అఖిలరాజనిశూరా ! జై జై (శూరుడు వచ్చి వెళ్ళును)

దండ—జయజయ అఖండకార్యఘటనాధురీణ ! అనుపమానశ్రమ జీవరత్నా జై జై (రత్నం వచ్చి వెళ్ళును)

[తిక్కనాస్త్రి ప్రవేశం]

తిక్క—అనగేం ? అరచిఅరచి మీగొంతున లుటిగిపోయినయ్యా ?

దండ—(పట్టుకొని) నీవెవడవు ?

తిక్క—(ఇద్దటివంకా చూచి భయపడి చతికిలపడును)

దండధరుడు ప్రభంజను పెడతెక్కలు పట్టుకొని తేవగీసి నిలవట్లదరు

తిక్క—ఇటువంటి గుర్బులుణ్ణి అడ్డగించటానికి ఈ రెండు మత్తివేదగ
డాలు ఇంత కష్టపడుతుంటే, ఇంకా ప్రసంచ ప్రఖ్యాతిగాంచిన
గామావంటిపై లామనుక్కియిటువంటి మళ్ళేభాలు ఎన్ని కావల్సి
వస్తయ్యో.

దండ—అధిక ప్రసంగం చేయక. నీ వెవడవో చెప్పి కదలు.

తిక్క—అధిక ప్రసంగం కాదయ్యా ! మీ కిది అవసర ప్రసంగమే నేను
గూడా దర్బారులోనికి వెళ్లదలంచి వచ్చా.

దండ—నీతో మా కవనగం ఏ ముంది ? మహారాజా దర్బారులో నీకేం
అవసరముంది ?

ప్రభం—అసలు నీ పేరేమిటి ? నీ వెవడివి ?

తిక్క—చెబుతా. నేనేనా ? నేనే.....

దండ—(కొట్టబోయి) ఏమటది ?

తిక్క—మాట మాటకీ అట్లా కొట్టొస్తే మీకు మామూళ్లెట్లా
ముడతై ? ఎక్కడో పిచ్చివాళ్లలే వున్నారే ? అసలు మీ
మామూళ్ల రివాజేటువంటిదో చెప్పండి.

ప్రభం—మా మూళ్లంటే ?

తిక్క—ఇంతేనా తెలివి. మా మూళ్లంటే తెలియటం లేదా ? మా
మూళ్లు పుచ్చుకొనేవాళ్ల పురాణం వ్రాయాలన్నా, చెప్పా
లన్నా, గొప్ప గొప్ప కవి చక్రవర్తుల పడునైన మెదళ్ళన్నీ
మొనలు విటిగి బండబారిపోతే, తెలిసిందా ?

ప్రభ—అంత సోదెందుకు కొద్దిగాచెప్పు.

తిక్క—కొద్దిగానా ! అయితే వినండి. తమకు లోబడ్డ సామంతరాజుల దగ్గఱనుంచి మహారాజులు రత్నహారాల్ని హోదాగా స్వీకరించటం వొకటి. పెద్ద జమీందారులు, చిన్న జమీందారులు, మొఖాసాదారులు, ఇజారాదారులు, దివాలాదారులు మొదలు గాగలవాళ్ళంతా తమచెప్పుకొంద తేళ్ళమాదిరి పడివున్న బక్కరైతుల దగ్గఱ, కూరినారలు, పాలుపెరుగులు, బహునాగళ్ళూ పేరగాజుల్నించుకోవటం రెండోమామూలు. ఇంకా స్రభునంస్థానాల్లో సర్కారువారి ఆఫీసుల్లో డబ్బాయించీ, గదమాయించీ, చెవులు పిండి వసూలుచేసుకోవటం మూడోమామూలు.

దండ—ఇహ ముగించటం గేవటికా ? ఎల్లుండికా ?

తిక్క—కొద్దిగానే చెప్పమన్నారు కనుక ఒక గంటసేపులోనే ముగిస్తా. ఇంకా తను సెలవిస్తే, మళ్ళీ యీనలాగురుదాకా సలవిస్తూ వుంటాను.

ప్రభ—ఇంకేమీ వొద్దుగాని కట్టిపెట్టు.

తిక్క—సరే, మామూళ్ళంటే తెలిసిందా ? ఈమోస్తరుగావుంటు. ప్రస్తుతం యీబాపతు మామూళ్ళు నాదగ్గఱ అయిపోయినై. యేదోకోరించు బక్కవాణ్ణి వెళ్ళనీయండి.

దండ.. వీలులేదు. మేమేమాత్రం మామూళ్ళుపట్టేవాళ్ళంకాం.

తిక్క—పోసీయకపోతే పోసీయకపోయారుగాని దర్బారంటే యెట్లావుంటుందో పోసి వొకతడవ కంటికో చూట్టానికైనా పుణ్యం కట్టుకోండి.

ప్రభ—దండధరా! పాపం చూచిపోతాడట. కొంచెంచూడనిద్దామా?

దండ.. ప్రభంజనా! మనంకూడా వుండిచూడనిద్దాంపద. పదవయ్యా! మీపేరేమిటి ?

తిక్క—తిక్కశాస్త్రి.

ప్రభం—(నన్ని) భలేపేరుపెట్టుకొన్నావయ్యా !

(ఇద్దఱూ తొక్కలు పట్టుకొనివచ్చి దర్బారు చూపించుదురు)

తిక్క—(ఆశ్చర్యంతో) ఆహా ! ఎటువంటి ధర్మపరిపాలనా నిర్వహణ.

ఎంతమనోహరమైనశాల. ఉండెడికొంతల నాయన ! ఆ

సభాలక్షి నమస్కరించిపోతాను.

(ఇద్దఱూ తొక్కలు నిడుతురు)

[తిక్కశాస్త్రి దర్బారులోకి పరుగెత్తును]

ప్రభం—దండధరా ! పట్టుకొనుము. పట్టుకొనుము.

దండ—ఇంకా ఏమిటి పట్టుకొనేది ? ఎంత మోసం చేశాడు

ప్రభం—వీడి వేషమంతా చూచి నే నిందాకే కనిపెట్టాను. నీ వేషము

కొంటావో అని పూరుకొన్నాను.

దండ—బయటికి వచ్చినప్పుడు గాని వీడి భరతం పట్టను.

ప్రభం—ఇంకా మనకు చిక్కేది కల్ల. పద. దొరలు వస్తారు.

(నిష్క్రమింతురు తెరపడును)

శి వ ర ం గ ం

ద ర్బారు

[సువర్ణరత్నఖచితసింహాసనాలమీద భరతమాత, బసవడు, నిజానిధి,

ధర్మరాజు, బలుడు, శూరుడు, రత్నం కూర్చుందురు. భటులు

వింజామరాలు వీచుచుందురు. బ్రాహ్మణులు స్వస్తివాచకాలు

చదువు చుందురు. ఊర్వాశి భరతనాట్యము సేయుచుండును.

పరవశత్వంతో తిక్కశాస్త్రి లేచి]

తిక్క—(ఊర్వాశిని చూచి) ఇది అచ్చగా జారిణివలె తోచుచున్నదే.

(పభికులు నవ్వెదరు) ఈనిండుపండితవేదంబాలతో, చతుస్స

ముద్రపరివేషిత్వమైన నమస్తే ధరాచక్రాన్ని పరిపాలించు వసుంధరాపుంగవదులతో అనరయసింధులవంటి మహాశిఖర్ధులతో, గుణగ్రహణపారీణులైన రసికాగ్రగణ్యులతో, నవరసభరతమైన కావ్యములు శ్రావ్యముగా రచించు కనిపుంగవులతో, ఆనందలక్ష్మీప్రసాదం అనుభవిస్తున్న సుజననముదాయాలతో అలంకరింపబడిన యీనాట్యరు సభామధ్యమందు సిగ్గులేక తైత్తిక్కలాడుతున్న యాజురిగ నన్నజూచి, ముసిముసి నవ్వులతో జగిబిగి పువ్వులతో సిగ్గుపడటం ఎందుకో నాకేమీ అర్థం కావడంలేదు. (నభలో నవ్వు) ఉండడయ్యా మీనవ్వులు బంగారంగాను. నాగుండెలు గుబుగుబామంటున్నై. అంత కంతకు చాసి చూపులు భగభగా మంటున్నై. కృష్ణ! కృష్ణ! హరిహరీ (చెవులు మూసికొని) పాపం శమించుగాక. ఓ ఒయ్యారా! ఇంకాను నీలో యిప్పుడు నామయ్యద దక్కనీయవా యోమే? చూడక నావంక, సిగ్గులేని మంచి గంధపుకట్ట!

మ. ముగుదా! యేమగవానికైన తృటిలో మోహాంధకారమ్ము నీ జగివెన్నెలో నగుమోమునుంచి యుదయించెన్గాడ? తిచ్చర్వరీ గగనాభ్రప్రమదాననాగరిమ సౌఖ్యశ్రీలలామమ్మువై తెగువున్గాల్ లగువున్ సరాలబగువున్ దెప్పింతువెల్లప్పుడున్.

ఇహ నీ ఒయ్యారాలు కట్టిపెట్టుకొన్న. సకలనద్దుణ సుకుమారరత్నముల గన్న భరతమాతా! నీవు విశ్వమాతవు.

నీ. చల్లనిదయయె పచ్చనిచల్వపందెరై
ఆనందలక్ష్మి కాహ్వనమంప

మేలిగుణాల్ రతనాలతోరణములై
సద్యశోరమ కర్ణుపాద్యమిడగై.

మృదుహృదయమ్ములు మెత్తనిశృంగులై
ధర్మదేవతకు మోదమ్ముగొలుప

వీరలక్షణములు పెట్టనికొట్టలై
కుటిలజనమ్ముల గుంజిపోయెను

గీ. చండిగలవారలై నీచు అసముల్లెలు
గన్న జనకుండు గర్వలక్షణమునుండ
ఈస్వరాజ్య లక్ష్మీమణి నేలగలరు
మురిసి ముద్దులిడంగ నీవు భరతమాతా.

జన—(లేచి) ఈ మహామహుండు సుసార్వభౌముడై అనర్గళమైన
వాక్కుధారన ప్రవాహముతో నా భరతమాత నోముపంటల్ని
పండించటానికి వచ్చాడు. ధన్యులము.

కవిసార్వభౌమా !

మ. పరమాహ్లాదముఁ గొల్పు నీదు కనితా పద్మాలయాతన్వితో
ధరణీచక్రమునెల్ల నేలఁగల నాదర్బారు కేతెంచి, న
త్కరుణాశీర్వచనామృతార్ణవ నిల్గింపుతోనను నీ నీశుం
వరలన్ జల్లితి; తల్లిదండ్రు కనుఁజెప్పిల్కెను నీ నీశులై.

భరత—(లేచి) దయామయా ! సుకనిసనామధేయ !

సీ. ప్రియతరమ్ముగఁ బసిపిల్లలఁ జల్లని
తెక్కలతో నాకు పక్కిగుంపు
రేగనీయక చంటిలేగదూడల యెంటి
నబ్బురమ్ముగ నాకు నాలమంద
గృహనిర్వహణ కంటికింపుగ శిశువుకు
చిన్ననాటన నేర్పు చీమబాద

పౌరుషము కనులువచ్చిన పయి పసి

కొప్పుజెప్పుసివంగి గొప్పజ్జ

గీ. నాకడుపున బుట్టినవి పండబడి నోము

నన్ను కన్నవాడవు నీవు కన్నతండ్రి !

భరతమాతకు తండ్రి విద్వాంసులార !

సత్య-వివరుడని జగాన చాటుడయ్య.

విద్యా... రవితేజశ్రీకరా ! కనిగాజశేఖరా !

ఉ. నేను జగాన నిల్చి జననీ జనకుల్ తలపె నవేయు న

తాన ఫల ప్రసూన సముదాయ సుధారస సౌరభంబు స

ధానమూ జేసి పంతుకు ధర్మము కర్మము కల్గియున్న వి

ద్యానిధి నయ్య ! నీడు కనితా ప్రతిభాగతి నుండు మండగాన్.

ధర్మ - అఖండధారుణీ మంగళ కన్యాభండలా !

ఉ. బంధువు లెల్ల చెచ్చు, పరిపంధుల కంచుది నచ్చు, నా భుజ

స్కంధము లగుదు మోపిన, విశాల ధరావలయమ్ము గాజ గ

ర్వాంధత తల్లకిందులయి సంబుధి ముగ్ధుని తీరునన్ గృహ

సింధుడై నిరంతరము నేయుము సాయము రాజకోటికిన్

బలుండు నిర్మల ధర్మసదానువ గీ ! నిఖిల సుకవికుల చక్రవర్తి !

మ. ఫలితంబౌ సుగుణ ప్రసూన ఫల విభ్రాజోన్నతగిలైన శా

ఖలచే నిక్కుల నెల్ల క్రమ్ముకొని లోకాలన్ని కాపాడు నీ

డలదై భారత కల్పతర్వు కమలేష్వర్ పండ్లు పండించి యీ

బలునిన్ గావలిపెట్టె; క్రోధులకు నొప్పున్ జెప్పు నీ కెప్పుడున్

శూరు... భరతమాత జనకా ! కవికులతిలకా !

ఉ. ఘోరపరాక్రమక్రమ మకుంత గీతిగఁ జూపు శత్రు సం

చార విచార దూరగ్రహచార పరీక్షక భేద్యమైన యీ

భారతమాత కోటనయి, వజ్రహలాయుధపాణియై నయి
 శూరుని కప్పు నీరసము సూపని వీరరసమ్ము వోయునూ.

రత్న — భువనైక మనోహరా ! సులలితగాన నమితావిశారదా !

చ. చలువలుగూడుకట్టి గుణసంపదకింపుగ నిగ్గునెట్టి,
 రత్నహృదయమ్ములై భరతమాతసదాబ్జము పట్టికొమ్ము.
 న్నల చరణారవిందముల నాతలదాల్చుచు వారిసన్నిధికి
 సులలితసేవజేయుటకుఁ జల్లనిదీవెనలిండు నాకిలక.

తిక్కన — ఇహ ఒప్పుగింతలపాట లయినట్లెనా ? ఉంగట రేపటికేవాయిదా.
 మీటండటిలో, మాతృదేశాగాధనకు సులలితవాక్కుధానిధి
 యైన విద్యానిధి తన రతనాలకలము పట్టినప్పుడు దానికితోడుగా
 నాగ్రద్వయికకలం గూడావుండాలి ? పూజ్య, సామ్రాజ్యశ్రీ
 పరివేష్టితమైన భూభారనిర్వహణకు శేషానంతకుండున ధర్మ
 రాజు ఖడ్గపాణియై భుజముపట్టినప్పుడు వెంటనావంటి అలిపిగిం
 సన్నాసి వేటొకడండపట్టాలి ? భారతకల్పవృక్షానికి ఫలించు
 చున్న సమస్తఫలసంపదలకు శక్తి సామర్థ్యములతో, కావలి
 గాయుచున్న బలులకు అలవిగాని శ్రోతిమూలను ద్రోలటానికి
 నామాదిరి కొండ్రముచ్చు తోడుకావాలి ? వైరివీరమత్తభావ
 భేద్యమైన కోటముందు గ స్తీతిరుగుచున్న వీరశూరసింహాశిశో
 రానికి ఇంకా ఈమార్జాల శాబకముగూడా చేరాలి ? దేశ
 సేవాదురంధరుల సాదసేవచేయుచున్న పుత్రరత్నానికి ఈ
 ఉదరపారాయణ పౌరాణికుల దీవెనలుండాలి ? బాగానేవుంది
 కథ. అయితే నేనింతమందికి అక్కఱకు వచ్చువాణైనప్పుడు,
 గర్భదరిద్రం మహానముద్రమై నాకొంపమీదెందుకు పడాలి ?
 కవికి కడుపువుండనియకండి. భువికి పిడుగురాలినియకండి.

[ఆదుర్దాగా దండధరుడు ప్రవేశం]

దండ—ప్రభూ ! ప్రభూ !

విద్యా—(లేచి) ఏమి వచ్చి పడ్డది ?

దండ—రాణీగారికి దుస్వప్నంవచ్చి మూర్ఛిల్లారు దొరా !

అందఱూ—(లేచి) దుస్వప్నమా మస్వప్నమా (నిష్క్రమింతురు)

[బెదురుచూపుతో తిక్కశాస్త్రి సలుదిక్కులూచూచి]

తిక్క—అదేమిటోగాని నాకు దుస్వప్నాలు రావటమే. ఇదేమిటో రాకరాక రాణీగారికి వచ్చిందోలేదో చొరలంతా గణాచారులై పరుగెత్తారు. రాజ్యలక్ష్మి దుస్వప్న మేమిటో నేనుగూడా పని వస్తా. సుఖకాపురం చేస్తున్న యీ రాజ్యలక్ష్మికి దుస్వప్నాలు రావటమేమిటి ఖర్చు.

(నిష్క్రమించును తెరపడును)

శ్రీ

విశ్వస్వరాజ్యము

తృతీయాలకము

1 వ రంకం

[మహానముద్రము మధ్యలగి చచ్చిచేనులక్రిగిన నివా
నములు చర్మములూ ఆకులూ చుట్టుకొనియున్న భీకర
వికారస్వరూపులు తిరుగుచూ ఒకనొకరిపై పోకరు
బోర్లపడుచూ గంతులిడుచూ ఘోషిల్లుచుండుదురు.
తనకొడుకుల్ని దరిద్రదేవత వోదార్చుచుండును.]

శ్రీ ర న

[భేతాభుడు ప్రవేశం]

భేతా—తల్లీ! విలపించుచున్నా నెందును?

దరిద్ర—నాతండ్రీ! భేతాభా! వచ్చావుగదా. కూచుగుడ్డను కట్టిన
యీ లంకలో మిమ్మల్నిగని ఆకలిమంటలో పడేసి మలముల
మాడ్చుకొని తింటున్న నేను కడుపుపగిలి దుఃఖసాగరంలోబడి
మీ బ్రతుకుకైరువుకోసం తూర్పుదిక్కును పోయాను. అక్కడ,

సీ. బంగారుకొండలే ప్రాకారములభంగి

చూపుకందనిపొచు చుట్టుగలవు

పాడియావులు నిచ్చు పాలధారలకెల్ల

జిడుకట్టిన పోతుగడ్డ నుమ్మి

భువనైకసౌందర్యముగ రత్నములఁ జెక్కి-

కట్టినమేడల గరిమయేమి

విశ్వరూపమున విశ్వవీరులపైకి

కాలుద్రువృజనాళి గర్వమేమి

గీ: చెప్పగలదానరా! నాదు త్రిప్పల్లె

దేవునికెఱుకఁ లిచ్చోటి చేవయేమొ

తిరిగి రాకుండు నాకు బుద్ధినిడిరయ్య

భారతీయులు కండకావరము కొద్ది.

భేతా. (పండ్లు కొఱికి) ఓరీకూరులారా! సహమదాంధులారా!

కీర్తన

బేరా! భారతీయ! అష్టశ్వర్యం మీకనులు పూడ్చినదిగా

మీదుర్గర్వదుర్గాగ్రహదుర్గమదోర్బలం యీభేతాశశక్తిపై జూపి వీరా

లాపములాడుదురుగాక. మీఅసమాసమేధాశక్తి యీభేతాశసామ్రాజ్య

శక్తిపై డికోలిపి విజయధ్వజము సంస్థాపించుకొందురుగాక. భారత

సామ్రాజ్యభారతీయ! భారతీయ! నీయింటి మకరాన్నే పెకలించి యురి

కంబముగా పాతి నిన్నురితీయనిదే నిద్రింతునా? నాచండశాసనం తిర

స్కారంచేసి ఆజగచ్చుతువైన మార్తాండుడుగూడా వెలుంగగలడా?

తల్లీ! భేతాశసామ్రాజ్యకల్పవల్లీ! ఇహ భారతదేశానికి పోయి

మ. కులమున్ జీలికపేల్కొజేసి, కలిమిన్ గోతాలకెత్తించి, మూ

తులుంగట్టించి, వధించి వీరవరులన్ ద్రోయించి పాథోధిలో

మెలతల్ గర్భములోని పిండములు భూమున్ దొర్లగర్జించి, ఆ

వలభేతాశసృపాలకత్వమును నిల్పిన్జేసి యేతెంచెదన్.

సెలవిమ్ము తల్లీ! నీచల్లని దీవనలున్నప్పుడు మాకేం భయం.

దరిద్ర—అతలకుతలపాతాళలోకాలనెల్ల గడగడలాడించగల భేణాళా !
 సీశక్తి అఖండం. అంతకుంటే భారతీయులశక్తి అలంభ్యసీమాం.
 కనుక నీకు తోడుగా నేను మోహినీవేషముతోవచ్చి, భారతీ
 యులనందణ్ణీ వశపఱచుకొని నీకొప్పగిస్తాను. అప్పుడు నీచేతి
 లోంచి తప్పించుకొనటం వారితరంగాదు.

భేతా—అట్లే గావించుముతల్లీ! తమ్ముడా! భైరవా !

భైర—అన్నా ! ఏమి అనుజ్ఞ.

భేతా—నమస్తమూ నింటివిగా. రేపు భారతదేశానికి ప్రయాణం.
 నీవక్కడ నానెంట జాగ్రత్తిగావుండి శత్రువాసన సమీపట్టి చెబు
 తుండాలి.

భైర—సమీపట్టడమే గాక, నాకసికోట్టి, ఆనుండగిండ్లను సుగ్రాహ్యవద్ద
 కీడ్చుకొస్తాను. పదా. (నిష్క్రమించు తరసడును)

2 వ రం ౧౦

[భారతదేశ సంస్థానపు అంతఃపురం]

రాజ్యలక్ష్మి వంటరిగా పూలశయ్యమీద కూర్చుని

విలపించుచుండును

కీర్తన

ఈ భయంకర దుస్వప్నభయానక దృశ్యం నా భావిభాగిని
 సామ్రాజ్యవినాశకాలాన్ని చూపిస్తున్నది. ఆ...ప్రచండశివధంచేసి
 నన్ను చెట్టబట్టిన నాపతులనన్ను విడనాడి అన్యసామ్రాజ్యకాంతకు
 పాదదాసులుకావటం? నేను నహించను. ఆ...ఎంతసాహసం?
 అన్యసామ్రాజ్యకులట నన్ను కాలితోతన్నునుగా? అనువ
 మాన మేధానంపన్నులై సింహపరాక్రమశాలులైన నాపతులు

నాఅవస్థజూచి మిన్నకుండెదరా ? దైవమా ! కటాక్షింపవా ! అత్తా ! భరతమాతా ! నీకోడలికింక దిక్కు భీకరమృత్యు దేవతాముఖమేనా ? మామా ! జనకరాజనార్యభామా ! నీకుమారులకూ, నాకూ ఎడఁబాటవటంవల్ల నీబంగారులోగిటికి అనర్థకముగాదా ? అయ్యో ! భూదేవతా ! నాబ్రతుకు నీకుభారమా ?

[భరతమాత ప్రవేశం]

భరత—అల్లీ ! భరతరాజ్యలక్ష్మీ ! ఎంత పిచ్చెదానవమ్మా !
చ. జగమున నేను గొప్పగ యశంబు గడించుట నీదు భర్తలైదుగురి భుజాలలో విగువుకోగదె ! తద్భుజ శక్తికెల్ల యీ జగతియె భారమైన సిరిసంపది టండీగ నాడు భూమికిన్ దగని భరంబె నీవు కల తల్పకె నీతోగ కన్ను నల్పకే.
కలకు కలఁతవడదగునా ?

రాజ్య—అత్తా ! భరతమాతా !

చ. కలకలగాదు నాపసిండి కాపురమున్ మసి జేసి, గంగలోఁ గలిపి, యపూర్వ శౌర్యబల గర్వ యశోధనులైన ప్రాణ నాధుల నెడఁబాటుచేసి పసితో కసితీరక దానికింక నిక్కడి మగవారి కెల్లరకు గాజులు తొడ్గడి వీడయే నుమీ

[రత్నం కోపంతో ప్రవేశించును]

రత్న—ఎందుల కీ అకారణ భయం ?

చ. కలకు నులిక్కిపడ్డ, పులిగడ్డకు సంతలో కాకిగ్రుడ్డు కావలసిన కర్మ మే విధిగఁ బట్టునె ? నీ మగలెల్ల రంత గాజులు తొడిగించుకోదగిన శుంతలట యిల రాజ్యలక్ష్మీ ! నీ కలయె హాళక్కగాని తఱిగాంతువు భారతజాతి శౌర్యమున్.

(నిష్క్రమించును)

[శూరుడు ప్రవేశం]

శూరు—ఏమిటీ వెళ్లి మొట్టి అనుమానాలు.

మ. కల కేకలను బొంద, కోమల కళా కళ్యాణ కాంతి చక్కగా
 నిలయంబై నిలసిలుచున్ ఫలితసూ నీ రిత్తు గిర్భాణులతో
 గల పాపాయిలు వీర కేసరులుగా, గవ్వించు అట్లో గడే
 నభీనీబాంధవ భోజరాజ తరుణీ, నారాజ్యలక్ష్మీమణి.

(నిష్క్రమించును)

భరత—తల్లీ! రాజ్యలక్ష్మీ! నా చిన్నారి కడుగొట్టు బిడ్డలు మాటలు
 వింటివా? పిచ్చిదాన! వగవక.

[బలుడు ప్రవేశం]

బలుడు—అమ్మా! భరతమాతా!

చ. అలకయుఁ గల్వరింతయు, భయావహమైనవిహీనచేష్టయున్
 గులమునకెల్ల హానిగలగొయ్యిని తియ్యఁగలట్టి కుట్రయున్
 గలనయినన్ సహింపనివికాసిని భారతరాజ్యలక్ష్మీ, ని
 మ్మలువగదమ్మ! వీడగలఁగాంచుటచే, మను కీలుముడుచున్.

భరత—నాయనా! పరిపరివిధాల మీరుకూడా అర్హింపఁగండి.
 ఫరవాలేదు. (బలుడు నిష్క్రమించును)

[ధర్మరాజు ప్రవేశించును]

ధర్మ—తల్లీ! ఏమిటిగొడవ?

నీ. పసిడిపీఠమున పేర్పాసితోఁగూర్చుండి

మమ్ముఁగాచిన వేదమాతలారా!

సుగుణలతలపై మెలఁగుచు మాకీర్తి సౌ

రభముగుప్పడి యశోరామలారా!

ఐశ్వర్యగలము ప్రజాభిమానసరణి
 దయనిచ్చు సారిజాతంబులార !
 పిడుగులురాల్పుచు హడలగొట్టి రిపునం
 తతియును చెదరనిధైర్యలక్ష్మీ !

గీ. సకలభాగ్యభోగ్యవిశాల సత్యధర్మ
 శీలసుకుమారికా గుణహోలికావి
 రాజిప్రతికర్షణ నారాజ్యలక్ష్మీ
 ప్రాణములుతీయు కలగుకారణమదేను ?

(నిష్క్రమించును)

[విద్యానిధి ప్రవేశించును]

విద్యా—భరతసామ్రాజ్యలక్ష్మీ! నీపతులు దుర్గతుల పాలై పోతున్నారని
 చింతిస్తున్నావా? ఏమిటి? ఎందు కింకా గిగులు పడివున్నావు.
 మా ప్రభుత్వం విగతశత్రువుముగా లేనప్పుడు నీ కేల యీపాడు
 వగవు? దురాలోచన, దురాశాపీడన, దుర్మార్గపరివర్తన,
 దుర్నితకథాశ్రవణ, భావికాలగర్భపిచ్చేదన, అకారణభేదన,
 దుస్వప్నపరిచింతన, యీ మొదలైనవి దోషభూయిష్టములైన
 నని యెఱుగవా? మగువా? నీ తలఁపుల కిది శ్రేయస్కరంగాదు.

ఉ. నీ నగు మోము రాజ్యమున నిగుగ ముట్టెపు ముగ్గువెట్టి నే
 డీ నృపకోటి గొప్ప దనమేలిన దానవే! రాజ్యలక్ష్మీ! చం
 ద్రానన వైన నిన్నిల నమాంతము మ్రొంగెడి పాడురావల వే
 దైన తలస్థమయ్యెనె? భయాన మృణాళమురీతి వాడకే.

(నిష్క్రమించును)

భరత—అమ్మా! నీ మామగా కొస్తున్నారు.

రాజ్యలక్ష్మీ, భరతమాత నిలబడెదరు

జనకు—అమ్మా! రాజ్యలక్ష్మి! సర్వమంగళప్రదమ్మని నీ బంగారు
పాదాలు నాయంటికి వన్నె దెచ్చి పెట్టినై. నా కుమారుల కీర్తి
ప్రతిష్ఠలకు అలంకారం తెచ్చి పెట్టినై. నీ రాజ్యమాలమైన
మా జన్మ తరింపఁ జేసినై.

ఉ. నీవరహాలనోమున వినిర్మలధర్మపథమ్ముదన్వసే
తోవిజయమ్ముగానడుచు దోర్బలవంతులు నాచున్విడ్డఁగి
చేవఁగలట్టిగడ్డపయి చెడ్డకలల్ కనపడ్డమాత్రమే
జీవమువోయిరాజ్యము త్యజింతురె? చింతిలకమ్మ కోడలా.

[తిక్కశాస్త్రి స్రవేశం]

తిక్క—కలా! కలకలా! ఈకలా? వీకలా? పోకలా?

జనకు—అదేమిటండోయ్ మీగొడవ?

తిక్క—గొడవా? కలాగొడవా? కలకలాగొడవ? ఈకలాగొడవ?
పోకలాగొడవ?

జనకు—తెలియలేదండి.

తిక్క—కలకా? కలకలామనిరాద్ధాంతం? ఈకలాలేవు వీకలాలేవు.
పోకలాలేవు. పిట్టేమోగదా పట్టుకుందామం లే, అర్థంగ్రా
కలా! అడదానికలా అబద్ధానికీ బాఖలా.

(నిష్క్రమింతురు నెరసడును.)

కి వ ర ం గ ం

సముద్రపుదరి

[భేతాఖండూ, భైరవుడూ, మోహిని పడవలోంచి ప్రవేశింతురు]

భేతా—అల్లీ! ఈభరతఖండం ఎంతభాగ్యవంతుడైందమ్మా?

భైర—అహా! భూమండలం మీద యిటువంటి బంగారుగడ్డ వుందని యిదివఱకు మనకు తెలియదుగదా. ఇక్కడ వీస్తున్నగాలికే బ్రతుకవచ్చు.

మోహి—బిడ్డలారా! మీపటుతర్కధైర్యసాహసాలతో మీమహేంద్ర జాలవిద్యాప్రభానంతో, ఈ హిందూదేశంలోని గాలినిగూడా మనకాలిదగ్గఱకు రప్పించుకొని మనదయపున్నప్పుడే నలువైపులా పోవటానికి అనుమతి నియ్యాలి.

ఉ. బారినకొప్పు నాకపుడు చక్కని దూముడి కెల్లవచ్చు; ఈ మారణభూమిపై కడుపుమండిన మంటకు, కంటిమంట చల్లారు; త్రిలోకవీరులెదుగై నిమునడ్డినగూడ, మిరలీ భారతజాతినీ విడువవద్దఱికాలను ద్రొక్కిపట్టుడీ.

ఉ. తాళము నీదుకంటితడి తక్షణ మారకమువై; సర్వభూగోళముమోయుఁ గల్మిగల కూర్మండు కేషుండు మాడు చిట్టి పాతాళములోన గూలఁబడుతాకిడి త్రొక్కిడి మూడునట్లు భేతాళుడు కాలువెత్తెఁగదె కాండవమాడఁగ భారతావని.

లోకభీకరమైన అన్మత్ప్రచండ వీరకాండ్రభయానక భీభత్సరసాలతో ప్రళయకాలసముద్రాన్ని పుట్టించి యీభరతఖండాన్ని వొక జెప్పపాటుకాలంలో ముంచివేస్తాను. ఇంకాఎవడు డీకొనగలడో చూస్తాను.

మోహి—కుమారా! తొందరపడకుము. భారతీయులు సామాన్యులు కారు. వారిని శూరత్వంతో గెలవటం ఎవరితరంగాదు. మనంవారిని మహామాయోసాయాలతో వశంచేసుకోవాలి. అంచేతయిప్పుడిక్కడ మీమహేంద్రజాలవిద్య నుపయోగించాలి. దానికింకాలోడుగా మోహినీవేషంతో నేను మీ

వెంటనచ్చినవాళ్ళని నశంచేసుకొని మీకొప్పగిస్తాను. అప్పుడింకా యీ భారతవీరులలో నొక్కొక్కరినీ ద్వేషాలుపట్టించి సాధించి జయించగలం. మీరు వర్తకులుగా చెప్పుకోండి. నన్ను మీతల్లియని చెప్పండి. అదే! అభయంకిరస్వరూపుడు ఈదేశంపట్ల భక్తుడు, స్నేహితునిగా ఉన్నాడు. నాజేనున్నాను మీరు కోప్పించుకోనని నాజేమి చేసికొను, మీరతినియంతో పడియుండండి. భయంలేకు మీకన్నివిధాలా నేను రక్షకురాలనై యుంటాను.

భేతా—తమ్ముడా! భైరవా! వింటివా! తొందరపడక.

భైర—(ముందుచూచి) భయపడునస్తున్నాడు.

(అందఱు మిన్నకుందురు)

[ప్రభంజనుడు ప్రవేశం]

ప్రభం—ఎవరు మీరు?

భేతా—మేము వర్తకులం స్వామి!

ప్రభం—మీరీ దేశస్తులుకానే? మీ దేశదేశం?

భేతా—మాది పడమటిదేశం.

ప్రభం—పడమటిదేశమా? ఇక్కడి కందు కొచ్చారు?

భేతా—వర్తకం చేసుకొని బ్రతకటానికి.

ప్రభం—ఆమె యెవరు?

భేతా—ఆమె నాతల్లి. అతిండు నాతమ్ముడు.

ప్రభం—మీరు పరదేశస్థులు కావడంమూలాన మాప్రభువుగారి అనుమతి తీసుకోవాలి. లేదా మీ రొక్కనిముషం కూడా యిక్కడ అక్క అడుగుమేర గూడా నిలవటానికి వీలులేదు.

భేతా—ఇక్కడికి పోయింటారు?

ప్రభం—ఎక్కడికో చెబుతానులే, నోరెత్తకుండా ఇహ నావెంట రండి.

భేతా—చిత్తం.

(అందఱూ నిష్క్రమింతురు. తెరపడు)

4 వ రంగం

భారతదేశ రాజకీయమందిరం

[విద్యానిధి, ధర్మరాజు, బలుడు, శూరుడు, గిత్నం ఆసీనులై వుందురు.

దండధరుడు ప్రక్క నిలబడివుంటాడు.]

విద్యా—దండధరా !

దండ—ప్రభూ !

విద్యా—రాజ్యంలో సామంతరాజులంతా ఖోత్రనిద్యాసంపన్నులై,
ధర్మపరిపాలనా దక్షులై వున్నారా ? లేక అల్పరాజ్యాధికార
మదోన్మేషులై ప్రజల్ని హింసించుచున్నారా ?

దండ—ప్రభూ ! ఏలినవారి ధర్మశాసనపరిపాలనా బద్ధులై వున్నారు.

ప్రజల్ని కన్నబిడ్డలమాదిరి చూచుకొంటున్నారు.

ధర్మ—దండధరా !

దండ—ప్రభూ !

ధర్మ—రాజ్యంలో పంటలుపండి ప్రజలు చతుర్విధపురుషార్థాల్ని
బాగుగా పాటించి నడుచుకొనుచున్నారా ? లేక బారచోరాది
భయాల్తో బాధపడుచున్నారా ?

దండ—ఏలినవారి ధర్మపరిపాలనానిర్వహణంవల్ల సమస్తైశ్వర్యాలతో,
దైవభక్తితో ప్రభువులను కన్నతండ్రులుగా పూజించుకొని
ప్రజలు నిత్యానందభరితులై సుఖజీవనం చేస్తున్నారు.

బలుడు—దండధరా !

దండ—ప్రభూ !

బలుడు—రాజ్యంలో సమస్త శిల్పకళానృత్యలకు స్వేచ్ఛబడులు ముక్కు
తున్నయ్యా ?

దండ—వలినవారి ధనలక్ష్మీకటాక్షులతో సమస్త శిల్పకళానృత్యనిర్వహణకు
స్వేచ్ఛబడులు విరివిగావుండి చాలా లాభిన్యధిలో వున్నాయి.

శూరు—దండధరా !

దండ—ప్రభూ !

శూరు—రాజ్యంలో హాళికులైన గైశులును గానాన్ని పెండించు
కొని, ప్రభు హింసలేక శూరులైన నీతివిద్యావిశారదులైన
వున్నారా ?

దండ—వలినవారి అవ్యాజకరుణాకటాక్షులతో గైశులు పాడిపంటలు
సమృద్ధిగాపండి నీతివిద్యావిశారదులైన, శూరాగ్రేసరచక్రవర్తులైన
వున్నారు.

రత్న—దండధరా !

దండ—ప్రభూ !

రత్న—రాజ్యంలో ప్రజలు మాతృసత్వభక్తిపరాయనులైన జేశా
రాధకులైన, నిశ్శవససాభాతృత్వంకలవారైన, ఆయురారోగ్య
భాగ్యులుగలవారైన జీవించుచున్నారా ?

దండ—వలినవారిచల్లనిదయతో ప్రజలు తమతలిదండ్రులపై భక్తిగల
వారైన, మాతృదేశారాధకులైన దీర్ఘాయురారోగ్యభాగ్యవం
తులైన కలసి మెలసి బ్రతుకుతున్నారు.

(ప్రభంజనుడు, భేతాళుడు, భైరవుడు, మోహిని వరుసగావచ్చి
నిలబడెదరు)

విద్యా—ప్రభంజనా ! వీరంతాయెవరు ?

ప్రభం—పడమటిదేశసులు.

నిద్యా—ఏమిటవనరంమీద వచ్చారు ?

ప్రభం—వర్తకం చేసుకొంటానికి.

నిద్యా—ఏమివర్తకం ?

ప్రభం—పింగాణీవర్తకం.

నిద్యా—వీరిపేర్లేమిటి ?

ప్రభం—(వర్తకులతో) ముచ్చేర్లు చెప్పండియ్యా !

భేతా—నాపేరు ఆనందం. నాతమ్మునిపేరు సత్యం నాల్గి పేరు జగ్ నోహిని.

నిద్యా—మంచి సునామధేయులు, వినయధేయులు.

ధర్మ—ప్రభంజనా ! వీళ్లకి తగు ముగ్ధాదళిని నివాసాలు చూపించండి.

ప్రభం—చిత్తప్రభూ !

బలుడు—ప్రభంజనా ! వీళ్లక్కావలసిన పట్టుబడులన్నీ ముప్పించండి.

ప్రభం—చిత్తప్రభూ !

నిద్యా—ఆనందసునామధేయా ! మా విశ్వసామ్రాజ్యంలో, వ్యాపారం చేసుకొని సుఖజీవనం చేయండి.

భేతా—చిత్తప్రభూ ! వీరినవారి అనుగ్రహభాగ్యంతో చక్కగా జీవిస్తుంటాం.

ధర్మ—ప్రభంజనా ! అలస్యంచేయకంకా వీళ్లకి చక్కని నివాసాలు చూపించండి.

ప్రభం—చిత్తప్రభూ ! అయ్యా ! ఆనందంగారు నాతోదయచేయండి.
(అందఱూ సమస్కరించి నిష్క్రమించు)

నిద్యా—దండధరా ! రాజ్యంలో ప్రజలు ఏవిధమైన కష్టాలు పడకుండా చూస్తుండుము పొమ్ము.

దండ—చిత్తప్రభూ ! (సమస్కరించి నిష్క్రమించు)

నిద్యా—ధర్మరాజు! ఈవచ్చిన సరిదేశస్థులు చాలా మగ్నాదీస్థులు.
బుద్ధిమంతులు.

ధర్మ—చిత్తం. అఖండన్యాసం నిద్యాకాటవం గలవారిమాదిరి కనిపి
స్తున్నారు.

బలుడు—చిత్తం. అనుసమాసమేధానంతులుగా కనిపిస్తున్నారు.

శూరు—అన్నలారా! ఆశ్చర్యంగా వుంది.

ఉ. వచ్చిన క్రొత్తవారి సరివర్తన మట్టియో గొంతుకులపడ బల్
మొచ్చుట బుద్ధిమంతులకు మేల్పునిగాదది; లోకమందు పెన్
ముచ్చులు స్త్రీకుచ్చులుగ మొట్టమొదల్ కనిపించి సమ్మటన్
గుచ్చితిరితి గొంతుకురిసిచ్చులమాది మాంరవచ్చునే.

రిత్నం—అన్నలారా!

ఉ. వర్తకులన్న మున్నెపుడు వచ్చినమోములు గారె వీరు? ఆ
మూర్తులఁబట్టిచూడ భువి, మున్ ముని రావణమూకలో కిహ
నర్తకులో, స్వతంత్రసుగుణప్రియభాషిత భారతావని
కీర్తిలతామతిలులకు కేవలమావల వేరుపురులో.

నిద్యానిధిలేచి

నిద్యా—కార్మికరత్నమా! అమంగళకరి వాక్యాల్ని గానిచును.
అతిథులు, ఆత్తులు, అపన్నులు ఆశ్రయించునని కొచ్చినప్పుడు
లేనిపోని అపోహలకు పోరాదు. మీరు చంటివారు. మీకు
తెలియని మాటలు పెద్దలెదుట బోధకుల మాదిరి చెప్పించి
ప్రసంగించకూడదు.

(నిష్క్రమించును)

ధర్మ—తమ్ములారా! అన్నలంత అవివేకులుగారు (నిష్క్రమించు)

బలుడు—తమ్ములారా! అన్యథా ఆలోచించక అధిక ప్రసంగాలు
చేయక మీ మీ కర్తవ్యాలలో వుండండి. (నిష్క్రమించు)

శూరు—తమ్ముడా ! కార్మికరత్నమా ! కూలిదొరా ! మనమీద,
మన సలహామీద యెన్నడూ విసుగెందని అన్నలకు యింతలో
కోపం రావడానికి కారణమేమోగదా.

రత్నం—అన్నా ! రైతురాజా ! “ప్రమాదో ధీమతామసి” ఎంత
పెద్దవారికైనా ననూ పొరబాటు వస్తునేవుంటుంది. ఇంగ్లీషు తమ
పొరబాటు చూపించి చెప్పి చెప్పాడు కోపం రాకతప్పదు.
అందులో మన వాణి చిన్నివాళ్ళు చెప్పనప్పుడు కోపంరాక
శాంతం వస్తుందా ? పదా.

(నిష్క్రమింతురు శేరపడు)

శ్రీ

విశ్వస్వరాజ్యము

చతుర్థాంకం

1 వ రంగం

[జగన్మోహినీ గృహము, చక్కని అలంకారాలు చేసుకొని
మోహిని ప్రవేశం]

శీర్షిక

భారతసామ్రాజ్యం లంతా నావలలో బడ్డారు. ఇంకా వీళ్ళ
సకల సామ్రాజ్యం నా హస్తగతం చేసుకొని నా కుమారుల
దైన భేతాభుని కొప్పగిస్తాను. ఈ భారతసామ్రాజ్యాలన్నీ నాపాద
దానులుగాజేర్చి అడుగులకు మడుగులొత్తించుకొంటాను. ఎదిరించిన
చెడుగులను నానాహింసలూపెట్టి నాకాలిక్రింద అణచిపెట్టి వ్రంచు
తాను. అప్పుడుగాని అంత హింసశూలికాతల్పమున కులుకుతున్న
భారతమాత అడవులపాలై, దిక్కులేనిదై, చచ్చిచావనిదై వెనుకటి
యైశ్వర్యమదాంధత పోగొట్టుకోదు. నవరత్నాభరణాలతో కులుకు
తున్న యీభారతరాజ్యలక్ష్మీ అప్పుడుగాని సాకుమారుల పాదము
పట్టదు. తనకుమారుల శక్తి సామర్థ్యములు చూచుకొని యింతమిడిసి
పడుతున్న యీజనకమహారాజు చెట్టుగుట్టలువట్టి, ఘోరసంకట

దావాగ్నిగుండాల్లోబడి, కుమిలికుమిలిగాని చానఁడు. ఆనాఁడు గాని నాకనులు చల్లారవు. నాకుమారుడయిన భేతాశప్రభుత్వంలోగాని నానో ములన్నీ పండవు.

[భేతాశుడు ప్రవేశం]

భేతా—తల్లీ ! మన సమస్తస్థంకల్పాలు నెఱవేఱునమయం వస్తున్నది. నామహేంద్రజాలమంత్రం పాఠుతున్నది. ఈ భారత సామ్రాజ్యము లలో నొకరొకరికి మనస్పర్థలు పుడుతున్నై. ఒకరొకరిపగసాధిం చుకొంటానికి నన్ను సలహా కోరుచున్నారు. సహాయం కూడా చేయాలని వేడుతున్నారు. నేను వొకరితో నన్నమాట వేటొకరికి తెలియకుండా నా స్వస్థివాచకాలతో అక్షతలు తుద కందటితలపై నా చల్లటానికి ప్రయత్నిస్తున్నాను. తల్లీ ! నీవీలో గా నీదగ్గఱకు వచ్చిసరారాజుల నెల్ల మోహంధుల్ని జేసి యొక మూల కట్టిపడవేయుము. అప్పుడు నాఅభినవ చాణక్యుని చాక చక్రం సిద్ధిస్తుంది. అదిగో ! చూడు వారిలో జ్యేష్ఠుడైన విద్యానిధి వస్తున్నాడు. కడుజాగరూకతగా మెలగాలి. భైరవుడు కడునేర్పుతో కావలి కాయుచున్నాడు. మాట్లాడక. (వహనంతో పుందురు)

[విద్యానిధి ప్రవేశం]

భేతా—దయచేయండి.

విద్యా—నమస్కారం. ఆనందంగారు (ఆసీనుడై) మీరు చెప్పినట్లు నాతమ్ములంతా కుట్రకుదిగి నన్నీనిఖిలసామ్రాజ్యాధికారంనుంచి తొలగించి నాసింహాననంగూడా వాళ్ళే స్వాధీనం చేసుకొందా మని పన్నుగడ పన్నుతున్నారు కృతఘ్నులు, విశ్వాసఘాతకులు.

ఉ. పెత్తనమందుఁజూపువడి పెద్దనితల్పకరాజదగ్గదో
 న్మత్తతచేఁగలేబడినమాత్రమే భారతజాతిరాజ్యసగ
 పత్తికివిత్తనంబులిలపై నెడఁజల్లునువల్లతేలి
 చిత్తమదేసిపత్తనను జిల్లుదుచిట్టిని భూమిపెట్టదే.

“నినాశకాలే నీతితబుద్ధి” భూమిపట్టి నున్నెలచేతిలో ఇంగురు

రాజ్యం నిల్వనిత్తునా?

భేతా—మీరేమాత్రం భయపడవద్దు. మీకోరిన మనర్వస్వం
 ధారణజోస్తాం.

మ. అపచారముల కాటస్కలలును నగ్గరకారిధికార్థిగ నీ
 రపరాధీనవికారమానవులుగా భ్రాతృత్వమునోవీడి, మీ
 కపచారముఘటింప మీయనుజనుగ్వాప్యపాగమాన్ గూర్చియు
 తపనక్రమిమ్మిక భారతావనితేనేతక్ జేతు విద్యాసీధి.

మోహి—నాతండ్రి! ఈపూజ్యలే సర్వసామాన్యాధిపత్యానికీలర్హులు.
 తప్పనిసరిగా నీవీననిగి నడుంకల్లకువాలి. అసలు మనకిచ్చట
 భిక్షపెట్టి నిలపెట్టింది యీమహామహులు.

విద్యా—అదేమిటి! మీరడుగుపెట్టిన పేటానికేమమే నిగినుసీరమైన
 నివాసంచూపించింది. మీకుమేము చేసిననష్టాయం. రజ్యం
 తయారేదు.

భేతా—అట్లాసెలవివ్వకండి. ఇదంతయూ తమ అనుగ్రహమే.

[భైరవుడు ప్రవేశం]

భైర—అన్నా! ధర్మరాజుగారు నీకోసం కబురుచేశారు.

భేతా—అయ్యా! పెళ్ళి సమస్తం తెలుసుకొస్తాను.

విద్యా—నుంచదిబాబు. (భేతాభైరవులు నిష్క్రమింతురు)

విద్యా—నా తమ్ములంతా వొకట సన్న పదభ్రష్టుని జేసి ఒక్కక్షణం
సింహాసనాధిష్టులై వుండగలరా? దీనికి రాజ్యలక్ష్మి సమ్మతిం
చునా? ఒకవేళ సమ్మతించి నట్లుతే, దాని పూర్వవైభవం
నిల్చునా?

మోహి— ఆమెకు మీ పయిన భక్తివుం దని యింకనూ మీకు సమ్మత
మేనా?

విద్యా—లేకేమి!

మోహి. చాలా భక్తిగానేవుండలెండి. మీరు నా గిడసిన శ్రోగ్గుట
మీ రాజ్యలక్ష్మికి గిట్టక, నన్నెన్ని ఆడీబ్బోస్తే యేమిగాని, మీరు
దైవసమానులైన భర్తలుగదా; మీ మృత్తిగూడా దూరి
అసహ్యించుకోట మెందుకు?

విద్యా—అదెప్పుడు?

మోహి. మీ తమ్ములు మీ మీద నందఱెఱపినప్పుడు.

విద్యా—ఏమని?

మోహి—పాశ్చాత్య మోహినీదాసుడని.

విద్యా—బేరా! కృతఘ్నులారా! ఇంక మీరు నాకు తమ్ములా?
పాపకర్ములుగాని.

ఉ. పౌరుషమున్న నీ భరతవంశ విభూషిత సదృశోమణీ
హరమునున్న సన్న పరిహాసముసేయుటగాదు; సర్వ భూ
భారముఁ దాల్చునా కలపుపాళి మొనన్ గదలించి మీ మహా
వీర పరాక్రమంబున నొ, పెర్రెడి పేరునొ మోయుఁ డీ ధరన్.

మామకరసరాజ్యమనోభిరామసరణీ! జగన్మోహినీ!

మ. కలలోనన్ మనకాలిగోటికి పరీక్షన్ బోల్చగా నిల్తురే?

సర్వసీ కోమలపాణి సల్లవకళానైర్మల్య సుస్మిగ్ధగ్రం

ధలతాతన్వయు; రాజ్యతంత్రమునమేధాయోధాసాధోధి నో
ర్బలధోరేయులు; సందచందములలో రాజ్యాధిపత్యములలోనో.

తమ్ముల బెదిరింపులకూ ఈరాజ్యలక్ష్యే బెదిరింపులకూ, మనమా
జంకువారలం ?

మోహి—మనోహరా! నకలనిద్యాదురంధరా! అసంతృప్తుల మనప్రణ
య సుధారసప్రవాహం చెదరచేయటానికి చూస్తున్న మీ
తమ్ములు మనకింకా పగవారు. వాళ్ళపాగతీయనదే మీకు నేను
దక్కిను. దక్కిననూ నిష్ప్రయోజనం.

నిద్యా—తమ్ములుకారు ఇనుపసమ్ములు. కాలిమిలో బట్టి సాగంగొట్టి నే
గాని దారికరారు. వారి కండకావర మేమిటో చూచివస్తా.

(దూసుడుగా నిష్క్రమించు)

మోహిని—ఇప్పటి కిదినికి తమ్ములపై పగ తలకెక్కింది. ఇంకా కార్య
సాధనం సుకరం. దుర్లభతేజోవంతుడు ధర్మరాజు. ఇతని కోర
లీతక్షణమేలాగిస్తా (చూచి) వస్తున్నది ధర్మరాజేనే. (హాసము)

[ధర్మరాజు స్రవేశం]

ధర్మ—జగన్నోహినీ చిన్నబోయి వున్నావేమి ?

మోహి—దయచేయండి విందురుగాని.

ధర్మ—(ఆసీనుడై) ఏమది ?

మోహి—ప్రళయం.

ధర్మ—(ఆశ్చర్యంతో) ప్రళయమే ?

మోహి—ధర్మరాజు రాజ్యాధికారాపహరణం.

ధర్మ—(కోపముతో) ఏకూరుని దుష్టనంకల్పమో ?

[భైరవుడు ఇస్కీబుడ్డి పెట్టిపోవును]

మోహి—తొందరిపడికండి. మీకది తెలియదేమోఅని చింతిస్తున్నాను.

సర్వమూ విన్నవిస్తాను. (ఇస్తీ— అందిస్తూ) కొంచె మిది స్వీకరించండి. చుంకగిండ్ర దురాలోచన ఇహ సాగనిస్తానా ?

ధర్మ—(ఇస్తీ— పుచ్చుకొంటూ) ప్రళయకాల బడబాసలముతోనా (గుటకలువేసి) డీకొనటం ?

మోహి—మీ పెద్దన్నగారయిన నిద్యానిధులట దీని కంతటికీ కారణం.

ధర్మ—ఆ ఆ అనుకొన్నంతా అయినదిగా !

ఉ. మానవనాథులందరికీ మాన్యుంజ్ఞునై మదినిన్ను పెద్దగా
బూనియు సేగురుత్వము, ప్రభుత్వము నేనలదాల్చుచుండి నీ
మానము నిల్వబట్టి చిహ్నమార్గమునట్టి నిరాశపుట్టి, ని
ద్యానిధి ! రాజవీరమున భావనపాదము పెట్టనెంతువా ?

[నిద్యానిధి కోపావేశంతో ప్రవేశించును]

నిద్యా—ఏమిటి ప్రేలుతున్నావు ?

ఉ. ఓరి ! కృతిఘ్న ! నూమిది మహాగ్రీవతఘ్న భయిగ్నము నీ
దారుణరాజగర్వబలదౌష్ట్యపుకోటకు చుట్టుముట్ట నీ
పౌరుషభాషణంబులిక పెల్లుటకుల్లుట కట్టిపెట్టు, నీ
ధీరతనంబదేమిటకస్త్రీలకు ? ప్రేలకు వారిముంగట.

అగ్రజుని సేవావంచించునది ?

ధర్మ—(నిలబడుతూ) అక్రమపరివర్తనాలలో అగ్రజుడె సనేమి ? అజ
రుద్రాదిదేవతలై సనేమి ? ప్రభువులకందటూ సమానులే.

నిద్యా—నీకీ ప్రభుత్వవీరిం వేసిందవరు ?

ధర్మ—ఓహో ! కలపుపుల్లలు పుచ్చుకొన్న నిద్యానిధులనుకొన్నాం.

(భేతాభ భైరవులు గొలుసులు పట్టుకొనివచ్చి ధర్మరాజుపై
కలియబడి బంధించెదరు)

ధర్మ—మీసాహసం ఎక్కడిది ?

శేతా—కలవుపోటులోనిది.

విద్యా—(కంటితో సంజ్ఞ వేయును)

భైర—ఇక్కడిది. (పడివున్న ధర్మరాజును తిన్నును)

ధర్మ - అలీ ! జగజ్జననీ ! (పడిపోవును)

(అందఱూ సంకెళ్ళువేసి తీసికొనిపోదురు)

మోహి—ఇతని క్రూర్యం శౌర్యం నేటితో మడిసిపోయింది. ఇంకా ధనగర్వంతో మిడిసిపోతున్న బలుని గూడా దుర్బలుని చేయాలి. అప్పటికిగాని సమస్త నిశ్వుసామ్రాజ్యం చే జక్కి-నోస్తు గాదు. బలుఁడు కాఁజోలు వస్తున్నాడు. (చూసము)

[బలుఁడు ప్రవేశం]

బలు—నా జగన్మోహినీ ! నేడే డిల్లీ కళాకాంతులు తప్పి వున్నావేమి ?

మోహి—దయచేయండి. వినవచ్చును.

బలు—(ఆసీనుఁడై) ఏమిటి ?

మోహి—మీ అన్న దురాలోచనలు.

బలు—(ఆశ్చర్యంతో) ఏమని ?

మోహి—(ఇస్కీ అందిస్తూ) ఇది స్వీకరించండి. నా చురుగాని, బలుని రాజ్యాధికారాపహరణం.

బలు—(ఇస్కీ త్రాగుచూ) వీరి దుర్మదాంధత (గుటకలువేస్తూ) అంత పనికి దెచ్చునుగా ?

మోహి—మీ రది యింకా వినలేదేమోనని చింతిస్తున్నాను.

బలు—(కోపోద్రేకంతో)

ఉ. వేనుకు పెత్తనం బిడిన పిమ్మట నెత్తిని గొర్గినట్లు మీ

తేనితనంబు నేటికి, బరీక్షగ కక్షకు నిల్చిగాని ద్రో

హానికి పూనలేదు; బలు, డన్న సదా అడలున్న మీకు వి

ద్యానిధి ! గుండెలెక్కడివి ? అస్పదఖండ బలమ్ముగాంచవే.

[విద్యానిధి ప్రవేశం]

విద్యా—

ఉ. చాటునజేరి ముష్కరులు చాల వచింపగ సాహసింతురే
పాటివివేకమద్ది ? ప్రతిభాగతిభాసురమైన సింహమే
చోటనా గర్జనల్ సలుపుచున్ గదలక బెదరంగఁజొచ్చి, యే
మాటునో చేరియో ససికమాలిన కుక్కలు మొర్లుకె వడిన్.

అగ్రజుని నీవా నండించేది ?

బలు—(కోపంతో) దుష్టవర్తను డన్నయిననేమి ? సృష్టికర్తలయిన
నేమి ? దుష్టత్వమున్నప్పుడు శిక్షార్హులే.

విద్యా—నీతో శిక్షాధికార మెవరిచ్చారు ?

బలు—ఓహో ! తెల్లకాగితాన్ని నల్లకాగితం చేయగల మొనగాళ్లు.

[భేతాశ్శబ్దైరవులు గొలుసులు పట్టుకొనినచ్చి కలియబడి కట్టివేస్తారు]

బలు—మీకో బలమెక్కడిది ?

భేతా—గల్గొపెట్టినోది.

విద్యా—(కంటితో సంజ్ఞ చేయును)

భైర—(తలపై తన్ని) ఇక్కడిది.

బలు—తల్లీ ! విశ్వమాత ! (పడిపోవును)

(అందఱు కలసి పట్టుకొని పోదురు)

మోహి—ఇప్పటికి నాతంత్రాలన్నీ చాలా జయసూచకంగా కన్నట్టు
చున్నై. ఇంకా అఖండకార్యముటనాధురీణుడైన యీవిద్యా
నిధినిగూడా చెఱపెట్టాలి. అప్పుడుగాని నాసిగ ముడిపడదు.
ఇతని మధుపానమత్తునిచేసి నాదగ్గఱ మైమఱచి పడివుండే నమ
యంలో ఇతణ్ణి బంధింపచేయాలి.

అనచ్చేదెవరు ? సుహా ! ఈవ్లాశినాండా ! ఇలాంటిదెప్పుడు సమయము కనిపెట్టి నందగ్గఱకు నచ్చుచుండుట కారణమేమో తెలుసుకొంటాను.

[తిక్క శాస్త్రి ప్రవేశం]

మోహి--- దయచేయండి.

తిక్క--- ఇంత తిప్పలుపడి వచ్చినప్పుడు తిన్నగా ముఖసందర్శన భాగ్యమైనా లభించకముందే దయచేయటమేనా ?

మోహి---కాదండి. కూర్చోండి.

తిక్క---అంతేకదా. బ్రతికిపోయినావే. (కూర్చుంటాడు)

మోహి---ఎన్నడూ మాపయిన దయచూపినప్పుడు కేళికి ఈదాసు రాల్సి అనుగ్రహం కలిగినప్పురా ?

తిక్క---దయ లేకపోవటమేమిటి ? నిజంగా సీమిద వున్నదామో, లేక నాప్రాణాలపైన గూడా లేదంటే నమ్ము.

మోహి---అయితే ! మీవల్ల మేము తరించే దెప్పుడు ?

తిక్క---ఎప్పుడు పడితే అప్పుడు.

ఉ. పేరిమితోడ నీనయనవీధిని చక్కని ప్రేమసాధ ముం

పారగఁ గట్టుకొంటి; తిరమై మృదునై మనగిన్నమన స॥

సారమె; అందు దై వకృప చల్లనివేళ గృహప్రవేశమై

కోరికదీర నా కుసుమకోమలగాత్రి ! సుఖించుటెన్నడో.

మోహి---(సిగ్గుతో దూరంగా నిలబడును)

తిక్క---జగదేశనుందరీ ! ఇంతసిగ్గెందుకు ?

చ. నిరతము పాయపాయలయి నీనునుసిగ్గులనిగ్గులేరులై

వజ్రదలువట్టి, చుట్టునెటుపాదముమోపుటకై న వీలులే

నిరకముఁజేయునేమొనను; నిక్కముదానికిమాత్రమేను ని

ద్ధరణినిపై వలేను సురదానవులడ్డినగూడ పొల్లిరో.

మోహ—వేదశాస్త్రసారంగతులయిన మీరు కాముని జయింపలేరా?

గీ. హంసతూలికా శయ్యలనంటియుండు
నివృత్తరమైన రారాజుదేహబలము
బూదిసేయుచుండిన రుద్రభూమినుండు
మన్మథాంతకుని స్థవమ్ముమానకయ్య.

తిక్క—అది అసాధ్యము.

గీ. నీదుప్రాణికి నాదుప్రాణికినగుమ్ము
యీయెడఁజెరపిలేక వర్షించుప్రణయ
వృష్టినిత్యముసేయు స్రవీణుఁడెవఁడు
మ్రొక్కుకొందము సూడుమో ముద్దులాడి.

మోహి—ఏమిటీవెట్టితనం ? ఉత్తమజ్ఞాన సాధనముండవలెన నీగిది
తగునా ? సిగ్గులేదా ?

తిక్క—(లేచి) నీవేమన్ననూ నాచెవులకింపుగానే వుంటుంది.

గీ. ప్రేయసీ ! నీకినీయని విసుగుపుట్ట
లేనిదొనగులకుంగూడ నేను దాసు
డనయి, నొప్పకొందునుగాని, వినవె ! నాదు
కినుకకీవల్లు దాసివై కిసలయొస్తే.

మోహి—(అగ్రహంసో, ఛీ ! దుర్మార్గుడ ! నీముఖం చూడగూడదు
(లోనికిపోయి తటాలున తల్పువేయును)

తిక్క—తలుపులావేసేది ? గట్టిగానా చెంపలా ? (అటు నిటు చూచి
చూచి) దీని అంతు కనుక్కొందే పోగూడదు. (మోహిని తెర
లోంచి, పోతావా పోవా ? బుద్ధి చెప్పించ మన్నావా ?)

తిక్క—ఎంతదానవే

నీ. నీ ప్రసూన లతికానిర్మలదేహ మం
 దేవిగలదొ సాధ్య మెపుడు గావు
 నీ నిగారపు హరిశేషకాశూల మం
 దేవినమంతునో గోగ్ధర్మచురళి
 నీ కుంకుతభృల నీచిర్నగవు శర
 టాలలోగా లేమొ శేలకుంటి
 నీ పల్కు మందాకినీస్రవంతిలొ సుడి
 గుండములేవొ ముచ్చలగు తాళ

గీ. లేక యుక్కిరిబిక్కిరై నీకల బలి
 యాచునుంటినే! నామీద యాశలేశ
 మైన లేదని మొదటనే గానకుంటి
 మర్మమున వన్నెలాడివే మాయలాడి.

ఇకముందు నీగుమ్మం తొక్కవచ్చునా? కసాయి దుకాణం
 దగ్గట కాకులూ కుక్కలూ ముసరినట్లు నీ దుకాణందగ్గట కామోదే
 కులు ముసురుతారు. కసాయివాడెన్నిసార్లు కొట్టిననూసగే; రుచిమఱిగి
 తిరిగివస్తున్న కాకులూ, కుక్కలూమాది సేనదగ్గ నిలిచులు వస్తుంటారు.
 (చూచి) అయితే; యిక్కడ రుచిమఱగిన ఘరుగులేవో వస్తున్నట్లున్నా.

ఇది ప్రాణప్రమాదమైన ఘట్టమేనే. కానిమ్ము. (పై కొల్లాయి
 గుడ్డని జోల చేసుకొని) సీతారామచంద్రపరబ్రహ్మణేనమః. అమ్మా!
 'ఉపాదానబ్రాహ్మణీ. ఇవాళ్ల దశమీ శుక్రవారం వర్జంలేదు.

[భేతాళ భైరవులు ప్రవేశింతురు]

భేతా—(పెద్దగా) ఎవడవురా నీవు?

లిక్క—(ఉలిక్కిపడును)

భైర—ఎందుకట్లా వులిక్కిపడి దొంగచూపులు చూస్తావ్?

తిక్క—ఉపాదానం అడుగుతున్నా బ్రాహ్మణ్ణిబాబు.

భేతా—ఇదివుపాదానంపెట్టే గుమ్మంకాదుపో.

తిక్క—చిత్తం. అల్లాగే (మెల్లమెల్లగాబోతూ కాలుజూరి పడినట్లు నటించి మాటలు వింటూవుంటాడు)

భేతా—ఇంకా విద్యానిధి భరతంపట్టాలి. తరువాత భరతసామ్రాజ్య మునకెల్లా మనం పట్టంకట్టుకోవాలి.

(తిక్కశాస్త్రి చెవులు మూసుకొని శ్రీహరీ శ్రీహరీ అనును)

భైర—అదేమిటి ఇక్కడ బాధపడుతావ్. పొమ్మంటును.

తిక్క—పోతున్నా బాబు! మావాళ్ళందరికీ పోయేకాలం వచ్చింది కానీ నాకుమట్టుకు గావటంలేదు అగ్రాధి పోతున్నా కోప్పడక.

(నిష్క్రమించు)

భైర—ఏమిటో పిచ్చివాడులే. అయితే నీవిప్పుడు చెప్పిందికూడా మన తల్లి సలహాతీసుకొని చెద్దాం.

[మోహిని ప్రవేశం]

మోహి—నా బిడ్డలారా! ఆవదరు బోలెక్కడ?

భేతా—వదరు బోలెవరు?

మోహి—పేద బ్రాహ్మణుడు.

భేతా—నిన్నేమైనా అన్నాడా? చెప్పు. ఈడ్చుకోస్తాను.

మోహి—పిచ్చివాడల్లే వున్నాడు. వాడి జోలెందుగ్గానీ విద్యానిధి యేడి?

భేతా—కోట దగ్గరున్న సైన్యాల్ని చుట్టుపట్లకి పంపించటానికి పోయాడు. ఇప్పుడే వస్తాడు.

మోహి—మంచి అదును దొరికినది. విద్యానిధి వచ్చిన తక్షణమే మాలిమి చేసుకొని మధుసాన మత్తుణ్ణి చేస్తాను. వానిని గూడా

వెంటనే బంధించి, విమ్మట, కోటలో ప్రవేశించి, భగవంతుని, జనకుణ్ణి శూరుణ్ణి, రక్షాన్ని బంధించి చెటసాలలో పెట్టి భరతరాజ్యలక్ష్మిని మీరు పెట్టబట్టండి. అప్పుడు నా కళ్లు చల్లరుతై.

భేతా—మా సంకల్పం గూడా సరిచే. (మూచి) నిద్రాస్థిని ఎప్పుడూ (మానము) దయచేయండి.

[విద్యానిధి ప్రవేశం]

విద్యా—మిత్రా మిగిలినవారిని పట్టుట బహునులభం. కోటదగ్గర పైన్యాల్ని ఇంకో చోటికి పంపించటమొంది.

భేతా—సకలసద్గుణానిధీ ! నిద్రానిధీ !

మ. సుముహూర్తంబునుజూచి నర్వసిశలన శోభిల్లుగానీసి, భూరమణల్ కానుకలంప, యీభారతసామ్రాజ్యము సేకరిసి, పట్టముగట్టించుచు మామనోరథము వేడ్కకావేగ నీడరగాంచమె; నీకోమల పాదనన్నిధిని సశ్రాంతంబు సశ్రాంతియున్.

విద్యా—అనందసునామధేయా !

ఉ. ఎమ్మెయితమ్ములొంటిసయి సీగనువాలగనెయిసల్లి భావమ్మునగాచు సగ్రజుని పంచనచేయగడంగిసట్టి, యీ తమ్ములు నాకింకేల ? శపథమ్ముగ నన్నుతరించు దూరదే తమ్ములవారు మీరలె నిజమ్ముగ తమ్ములు నమ్ముడి నుడిసే.

భేతా—మేమూ ఆమాదిరిగానే త్రికరణశుద్ధిగా భావిస్తున్నాం శాంతిం చేసేపు తమరిచ్చట విశ్రాంతి తీసుకోండి. తమరి భావికర్తవ్యం ఆలోచిద్దాం. మేమిప్పుడేవస్తాం.

విద్యా—మంచిది. వెళ్ళిరండిబాబు (భేతాశబ్ద రవులు విన్న)మింతురు) మోహి—ఈ మాయదారిగొడవలో చాలా బడలిక పడ్డారు.

విద్యా - నాకు బడలికేమిగాని, సాపం మీ ఆనందానికి మీ సత్యానికి
బడలికే రావచ్చు. చాలా కష్టపడ్డారు.

మోహి - నాల్గు పుట్టపెరుగుతున్నది మొదట్లంచీ, ఒడుదుడుక్కనే
కాపురాల్లోనే వాళ్ళకి బడలికేమిటైంది.

విద్యా - మీరు సాధుజనవంశీయులు కనుక కష్టాలు చెప్పుకోరు

ఉ. కానంగ నింక ఈధరతఖండమునల్ల మదీయబాహులన్
దీనదయాసముద్రులయి నీసుతులందఱు మోపుచుండిరీ
లోన ముదమ్ముగా రసికలోకము నిన్ గొనియాడునట్లు వి
ద్యానిధినీకరంబులకు దక్కెనె ! నాభువన్ కమోహినీ.

మోహి - ఇప్పటికే ధన్యురాలిని అనినాను. (ఇస్కీయిస్తూ) కొంచె
మిది స్వీకరించండి. బడలికే తీరుతుంది.

విద్యా - (ఇస్కీ త్రాగి) నాజగడేమిందీ ! నీకన్న నాకు పంచప్రాణా
లూ తీసికొన్నాయి అన్నీ తీసికొన్నాయి. అనిపమానమైన నీ
కోమల కమనీయకరుణాకటాక్షమే నాకష్టైశ్వరము.

సీ. తక్కువజన్మలఁ జూపి పుల్కరింపుచు మేను

వల్కరించి మనస్సు కల్కజెట్టు

కుల్కుకల్కెము వంటఁ జల్కరింపుచు, గుండ

గొంతుకలోన రేగింతు మంట

తలపుతరలనుండి వలపురసము పిండి

అన్న హితముగూడ మన్ననేయు

పిలుపు సంజీవితో బలుపుఁ దెప్పింపుచు

భయనిశీధిని పట్టవవలునేయు

సిగులూబితెబ్బలిక బాగోగులెంచ

కాలుబిడ్డల నాగంగ పాలునేయు

కలిక ! నీసాదనన్నిధి మెలగినపుడు

కష్టములు కనపడవేమి కారణంబు.

మోహి—ఇహ విశ్రాంతి పుచ్చుకోండి.

[విద్యానిధి సరుండును, మోహిని పాదసేవజేయు నిద్యానిధి

మత్తువచ్చి స్పృహతప్పి వుండును]

భేతాశ్చైరవ్రలు వచ్చి బంధించి తీసుకొనిపోదురు

మోహి—ఇంక సమస్త భరత సామ్రాజ్యం చేజిక్కినది. ఇహ నా కుమారులను భరతసామ్రాజ్యస్థాభిషిక్తుల్ని చేయాలి. దిగిలిస వారిని అవలీలగా జయించవచ్చు.

(నిష్క్రమించు)

(తొరపడు)

2 వ రంగం

అంతఃపురం

[రాజ్యలక్ష్మి విలసించుచుండును]

రాజ్య—అపారసంసారదుఃఖాటవిలో కేవలం పొక్కి బుక్కి చిక్కిన పేదవారిలేకాదు చిక్కువడినది.

ఉ. అటులచే నదీనదములన్నియు నాపగలట్టి ఆనహ

సాక్షుండు చొర్వలేని గహనాంతరభూముల కేల్పికన హ

ర్యక్షము వేటగాని వలయందగచాట్లకు చిక్కినట్లు నే

డిక్షీతినాధులెల్ల హరిణేక్షణకొక్కెతె కౌరచిక్కరే.

నన్ను తక్కు అన్నుల్ని కలలోనైన కన్నెత్తి చూడమని శిష్యుల
చేసిన నానాధులెంతవనికీ పాల్పడ్డారో చూడండి.

[శూరుడు ప్రవేశం]

శూరు—

గీ. అన్యకాంతకు నాదు పెద్దన్న లెల్ల
పాదదాసులై రాజ్యసంపదానెల్ల
పాడునేయుచున్నారన్న నాఁడు నీవు
చెవిని నిడితివే రాజ్యలక్ష్మీలలామ.

నేడే ననూ 'శోకుసుక'ంటినా? దానిగడప తొక్కినప్పుణ్ణించి
అన్నలు ఏతరహాగా మారారో చూచు.

ఉ. కంటికితెప్పలై తుదకు కాలికిఁగోవకు చెప్పలై కృపనో
మింటను గొడ్డులై నడుపునిగడెడి శ్రమనుగన్న నారలై
పంటవలంతిగా భరతవర్షము నొసంగినట్టి యీ
యింటిలో తల్లిదండ్రులను నేడువకొచ్చిరి గుఱచినులై.

రాజ్య—మీరు 'పాప్తి'ని వినుకున్న మీతలిదండ్రులు చెప్పి చూచినను
వినుకుందురా?

[రత్నం ప్రవేశం]

రత్నం—అన్నలు కాదు అహంకారులు.

ఉ. పిన్నిలు మిరియించు గణించి గణించిన మమ్ము నింటి పె
ద్దన్నలుసూచి, మూలంగల యాడది గూడ జేగించి, మీకు పె
ద్దన్నలటంచుఁ బల్కితుద కానడమంత్రపువారిచేత పె
ద్దన్నలు కీలుబొమ్మలయినాఁడని యేడ్పుమొగమ్ము పెట్టెనా?

శూరు—తమ్ముడా! కార్మికరత్న మా! నీవు చెప్పిందంతా వాస్తవం.

రత్నం—అన్నా! శూరాగ్రేసరా! నాగేటిపాటుదొరా?

మ. శ్రమకెంతో చెమటోడ్చి, మ్రొక్కుబడులశ్రాంతంబు నీడెర్చి,
రమణుల మూపున మోపబడ్డ ధరణీరాజ్యంబు పూల్పల్లకి

సమమున్ జేసెడి కష్టజీవులకు విన్నపములుగా నిగక గా
జ్యములో సౌఖ్యములేని దుర్గతిని సంస్థాపించు మీ యున్నారే.
శూరు—తమ్ముడా ! అన్నలు అంత దుర్బల బచ్చిపెట్టినట్లైతే.

మ. ఇదిగో ! భూధవులన్ భూధివతులన్ హిందూ ముస్లిమానియన్
పదిలంబొగతిపెడి సేడలవయిన్ పాదంబులెట్టియను బ
ల్మిది. బలకల్మిది, నాహలాయుధము; బల్మిన్ భూమినిద్రానిచే
కుదళింతున్ విదళింతు దుర్బలకున్ ఘోషించ భూవల్లభుల్.

[భరతిమాల జనకుడు ప్రవేశింపరు]

భరత—నాచిన్నా రితనయులారా !

[అదుర్దాతో తిక్కశాస్త్రి ప్రవేశం]

తిక్క—(అదుర్దాగా) అయ్యా ! జనకమహారాజా ! ప్రభయం ప్రభయం.
జనకు—ఏమది ? (అందఱు నిలబడి చూతురు)

(తిక్కశాస్త్రి దూకుముతో వుండుడు)

జనకు—అయ్యా ! కవిసార్వభౌమా ! ముఖపడెద రెండగు ?

తిక్క—కుమారులు బంధింపబడ్డారు.

భరత—నాతండ్రులారా (నడిపోవును.)

రాజ్య—మామా (నడిపోవును.)

[శూరుడు, రత్నము, భరతమాల దగ్గరకూర్చుందురు]

జనకు—(రాజ్యలక్ష్మీవద్దకు వచ్చి) అమ్మా భారతిరాజ్యలక్ష్మీ! భయము
లేదు. అయ్యా ! కవిసార్వభౌమా ఏమిష్టమిచ్చెతులో బంధింప
బడ్డారు.

తిక్క—పరదేశ వర్తకులచేతిలో.

జనకు—మాబిడ్డలారా !

శూరుడు—నానిన్నలూరా !

తిక్క—ఎంత స్త్రీనంత్రమున నిశాలభారతదేశమునంబానినీ కష్టకాలం దాసరించరా ?

శూరుడు—రత్నమా నీవు యుద్ధసన్నాహము చేస్తున్నావు. నేనిప్పుడే సర్వసైన్యాల్ని సింగంచేసి వస్తాను. (ఓమ్మరిమించు)

తిక్క—బేరా ! నిశాలసహాయములూరూ;

ఉ. దిక్కెట్లులేకముక్త బ్రతుకుపెద్దద్యును న రక్షవేషగారులై

ఇక్కడ కాలుమోపుటను నేనులగీతిగవచ్చి మేకులై

మొక్కనుబోని యీ భారతపుత్రులమాడున నేటికొర, మీ

టక్కరినక్కజిత్తులకటా ప్రకటించెరె నీన్నయింటిలో. అకటకటా.

నీ. చల్లనినీదుసంసార సాగరనౌక

నీతిమింగిలబాతి యెప్పుడుకనియె ?

సచ్చని నీకురుంబు నల్పవృత్తుమ్ము

నీసేరుపురుగుల వెళ్లునూచె

చేవగలట్టి నీసిరిలోగిరి మకరం

బులగీ చెడుపుట్టెపుడిలపట్టె ?

ముద్దులుగుల్కు నీయగ్రాలమేడపై

నీచిచ్చులనిడుగు లెప్పుడురాలె ?

గీ. నేడునీయసమాన నిర్భద్రశౌర్య

ధైర్యసింహపరాక్రమధుర్యులై న

తనయులందఱు పిఱికిసందలయి, పట్టు

బడిరె ! చెడుగులచేతిలో భరతమాత.

రత్న—(కోపంతో) ఏమంటివి.

చ. చెడుగులు పన్ను పన్నుగడ జీవితమందెపు డెంచనట్టి పే

ర్పడియు సమాచుకత్వమున భారతవీరులు ధీమతాదురే

గడునులుగా చచ్చి నిమరుకప్పిన గొప్పప్రతాపవహ్నిని
పడగలనెత్తమో పిరికిపందల మాదుమొ చూశువి త్రిశూ.

[శూరుడు ప్రవేశము]

శూరు—గత్తమా! భగవద్రామాద్యుత్పాదములను,

రత్న—ఏమదీ

జనకు—అదేమిది,

శూరు—పై నిశితవిగ్రములో నున్నవైష్ణవశూరేను, ఆయుధసామ
గ్రియూ లేదు.

తిక్క—పై న్యాల్ని గూడా స్వాధీనం చేసుకొన్నారా? అయితే
ప్రళయమే!

జనకు—ప్రళయమూ లేదు శిఖయమూ లేదు. మాట్లాడగండి మీరు.

రత్న—కోటకూడా ముట్టడించటానికి ప్రయత్నిస్తున్నారేము. మనం
గూడా సిద్ధం కావాలి.

(ఫిరంగిమోత విసబడును)

తిక్క—(ఉలిక్కిపడి ముగదుకు పడును)

శూరుడు—(తిక్కశాస్త్రాని లేవలేసి) మీరు వచ్చిన భయం లేదు.
భయపడకండి.

జనకు—నలువంకల చూచును.

తిక్క—(వణకుచు) మా యింటిదగ్గర సమాచారం ఎల్లా ఉందో
చూచొస్తా. (పోజోగా తిరిగి ఫిరంగి మ్రోగును. తిక్కశాస్త్రాని
ఉలిక్కిపడి అమ్మో అని వెనుకకు వచ్చును)

జన—బిడ్డలారా భయపడకండి వీరిని పంపించి ప్రభంజనుడు దంశక
యడ ఎక్కడున్నారో చూడాలెనుకొని తిసుకొనివస్తాను. మీరు

మీతల్లిదగ్గరా రాజ్యలక్ష్మీదగ్గరా బహుబాగ్రతగా ఉండండి.
రండి తిక్కళాస్త్రిగారు!

తిక్క—ముందు మీరు త్రోవతీయండి బాబు (నిష్క్రమింతురు)
(రత్నం భరతమాతదగ్గర శూరుడు రాజ్యలక్ష్మీదగ్గర కూర్చుంటారు)
రత్న—తల్లీ దుఃఖించక

భరత—మాతండ్రి ఆభయంకర దారిద్ర్య పిశాచి చేసిపోయిన ప్రతిజ్ఞ
చెల్లించుకొంటానికి నాగుమ్మం యుద్ధంగా త్రొక్కి వదాసమిరా
రత్న—తల్లీ అట్లెన్నటికి తలంచవద్దు.

ఉ. నీకడగొట్టుబిడ్డడిల నీవిడుచల్లనికూర్చిదీవెనల్
సోకి, విశాలభారతయశోలతీకా, కమలాను తాఱినిక
వ్యాపిలమప్లుతేని తనవజ్రపుటెక్కలపై సనిల్పి, ను
శ్లోకుడటంచుదల్పబడి చొర్వగనిచ్చునె యామదేవతన్.

రాజ్య—అత్తా భరతమాత వెనకవచ్చిన నున్నప్పుడు పిశాచపు బలమేనా
ఇది ?

శూరు—దేవీ ! భారతసామ్రాజ్యలక్ష్మీ ! నీవట్లాఎన్నటికీ శంకించి
చింతించవద్దు.

గీ. ఈనమస్తజివుల కెల్ల గ్రానవాస
ముల నొసగికాచుచుండెడి బలిమిగల, హ
లాయుధుడు భారతీయుడు శ్రీయుతుండు
వీడకలజేసి రాజ్యమ్ము విడచునేమి ?

(ఫిరంగి మ్రోగును)

రత్న—అన్నా ! ఆశతఘ్నిమ్రోత యెక్కడ ?

శూరు—తమ్ముడా ! జాగ్రత్త. శత్రువులు కోటముట్టడిస్తున్నట్లున్నారు.
భరత—నాతండ్రులారా ! మీతండ్రి ఇంకను రాకపోయేనే ?

రత్న—రాగలడు భయపడకతల్లీ. (మంచి) అన్నా! అన్నప్పొడవడు
లోపలికొస్తున్నాడు (లేచబోగా నెట్టిపట్టుకొనును)

శూరు—(లేచి) ఓరీ దుర్మహాంధ నలునక్కడి. (పోబోగా చాబ్బలుక్కి
పట్టుకొనును)

[భేతాళ భైరవులు ప్రవేశింతురు]

భేతా—(నవ్వి) పెద్దన్నల బలాబలములేవో బట్టబలయినవి. ఇంక
మీనరుకుకాసా మిగిలింది.

రత్న—నాలిముచ్చసవ్వులు కట్టిపట్టు.

భైర—కట్టిపెట్టటానికే వచ్చింది.

శూరు—ఈతంబళమొగాలేనా కట్టవచ్చేది.

భేతా—ఇంతకుముందు ఏ మంగళప్రదమున మొగాలు బంధికానో!
వడ్డవి?

రత్న—మాకుండిటానికి వంచనిచ్చి (చుట్టూనికి) ఈశ్వరజవనోపాధి
జూపించినవదాన్యులు.

భైర—ఏ మహావీరులవల్ల?

శూరు—తిన్నయింటి వాసాలు లెబ్బబట్టిన వీరులవల్ల.

భేతా—(నవ్వి) సీ. ఓహో! మీఘనధైర్య సాహసదీపిక
జూపి, మీమొగములు సూపుడింత?

రత్న—అహహ; మాధైర్యసాహసలక్ష్మిని గాంచ
కనులున్నవోమీకు కనులులేవో!

భేతా—ఓహో! మీతెల్పులు పారలేవిపుడింత
వదరకమాకాళ్లు పట్టుడింక

శూరు—మీమేకపోతుగాం భీర్యమునాగదు
ప్రేలక, నోరొట్టి పెట్టుడింక

- భీతా— ఏమి ! యుద్ధరథమే మెచ్చటగనలేదు
బహుమానమిత్తుము పట్టుడింక
- రత్నం— తమరిప్పటి కవమానమును ముట్టకమున్నె
వచ్చినదారిని పట్టుడింక
- భీతా— ఎన్ని చెప్పిన వినకున్నమాత్రమే మీకు
తప్పునా తుదకు మా దండనీతి ?
- శూరు— ఎంతమర్యాద మే మిపుడు కాపాడిన
మీబుద్ధికింక యీ మేదినిపయి
- రత్నం— గీ. మమ్ము బోలినపిన్నలు తమ్ములిడెడి
అగినశాస్తి కావలెనేమొ బిగువువదల
- భీతా— మీరిమాట్లాడుకుడి, మమ్ము మింగివైతు
నెల్లినట్లుగ నీపొట్టెడిల్లు చెడుగ.
- శూరు—
- భీతా— సైనికులారా ! ఓహ... (రత్నం శూరుడు నిలిచి చూచుచుండ
సైనికులు చుట్టుముట్టడివేసి బంధించుచుందురు)
- భరత— (దుఃఖమున) నాబిడ్డలారా ! మీతల్లికి దిక్కెవరు ? (లేచి
వగ్గరికి వచ్చును)
- భీతా— (బిగ్గరగా) నీకు దిక్కా ? మున్ను నీచేత వెడలగొట్టబడిన
దరిద్రదేవత (కాలితో తన్ని పడద్రోయును)
- భరత— నాతండ్రులారా ! ఎంతదురవస్త పట్టెరా.

[బంధించబడిన శూరుని, రత్నమును తీసుకొని పోవుచుండగా
రాజ్యలక్ష్మివెంట నంటుచూ]

రాజ్య— (దుఃఖమున) నాప్రాణనాథులారా ! ఈభారతరాజ్యలక్ష్మికి
దిక్కెవరు ?

భేతా—ప్రచండశపథము పట్లించుకొన్న యీ భేతాభుజే. (చిగ్గిరకునచ్చు)

రాజ్య—(కోపముతో) ఛీ ! ముస్సుతా దూరముగా నిలబడు.

భేతా—దూరముగా నిలిచద, తమ్ముడా ! పై రివా ! చానిబాట్లు పట్టి
యీడ్చుకొనిరా !

రాజ్య—(భయకంపితము) పై వమా !

పై రివా

నిగమశాస్త్ర నేతిలారా !

నిజాచారఘనముసీంనులారా !

ఓమహాత్ములారా !

ప్రజలు దురాత్ములు మాన్వరాజ్యధనలక్ష్మి

బట్టి యీడ్చుచుండిరి ||ని||

పై ర—(దూకుడుగావచ్చి జుట్టుపట్టుకొని లంగి) కిదలు గుమ్మరిగిరిగిరి.

రాజ్య—(దుఃఖమున) అత్తా ! భరతమాతా ! పురుష సింహులయిన
సీకుమారులేరి ? మామా ! జనకరాజసార్వభౌమ ! సీకుమారుల
బలపతాక్రమము లడుగంటెనా ? (నిష్క్రమింతురు)

[భరతమాతా అక్కడ పడియుండును. ఆభయమున గేహమున

విపాదధ్వనులతో ప్రక్కవాద్యములు మారు

[మోగుచుండవలెను]

భర—సాటిలేని నారత్నగర్భము దుర్భర శోకాగ్నిగుండము జేసితివా ?

లోకరక్షకా ! అనుపమాన నవరత్న దేదీప్యమానమగు ఈభరత

సామ్రాజ్యకోట కూల్చి పాడుపడ్డ కొంపచేసితివా ? మహాను

భావా ! అసమానమేధానంపన్నులగు విద్యానిధులారా ! మిమ్ము

గన్న యీభరతమాతజననిని యీనిరంకుశ భేతాభభూపాలకుల

కమ్ముకొంటిరా ! అనివార్య శౌర్యధుర్యులైన పురుషసింహు

లారా ! భరతవంశ సత్త్వత్రియులారా ! ఈ మీకన్నతల్లిని
కటికవాగ్రిడ కొప్పజెప్పితిరా ! అతులిత వజ్ర వైడూర్యమణి
హర్యములలో ! ముద్దుముచ్చటలతో కాపురములుసేయు నా
ధనఘనులై న కుమారులారా ! మిమ్ముకన్నతల్లి కడగండ్లు కనుసిం
చుటలేదా ?

గీ. నాదునాగేటి పాటుదొ గా ! దురగత
కప్పజీవి సహోదరా ! కడకు నీదు
కూలితమ్మునితోపాటు కూలిపోయి
భరతమాత నీభేతాళ వ్రాత కిడినె.

(నడిపోవును)

[జనకుడు స్రవేశము]

జనకు—(ఆశ్చర్యముతో) ఏమిది ! నాబిడ్డలేరి (దుఃఖమున) ఈ నెత్తుటి
బింగువులెచ్చటివి (భరతమాతవద్దకు వచ్చి) తనయు లెక్కడ ?
రాజ్యలక్ష్మి యెక్కడ ? (దుఃఖమున) నీవు కూడా నన్నొక్కని
జేసిపోతివా ? భరతమాతా ! అస్పృశ్యవంతురాలవై వీరాభి
మన్యుల విశ్వదాతలను కని ! తుదకు అష్టకష్టములకు లోనయి
నన్ను మందభాగ్యుని చేసి పోతివా ? విశ్వవిఖ్యాతి గడించిన
నీతనయులు నీవు నాకంటికి కంటవై నచో నాకీప్రవంచపుజోలియేల ?

నీ. నీకన్న నోర్పు క నిపించు భారతమాత

భూదేవి ! మిడిసిపో బోక నీవు

నీకంటె సుగుణము నియె; నాభరతరాజ్య

లక్ష్మి ప్రకృతికాంత లగ్నవడక

నీకన్న చల్లని నృపతులే భరత ప్ర

భులు సుధాంశుడ ! పైన కులకీవు

నీకంటె బహుశేజ నీయులే భారతీ

యులు, సహస్రాక్షుడా యుద్ధిపోన

గీ. దశదిశాంతశుద్ధాంతసా చామినీ, ల

తాంతముల వన్నె కెక్కించు సన్నగీడు

భారతీయ స్వపాలకత్వముల పిదప

తమవెలుగు లన్నియెందుకు చమరుచేసి.

(తెర పడును)

శి వ రంగం

[1 వ ఖైదు విద్యానిధి మాసిన గడ్డముతో పిచ్చిదానివలె నుండును]

విద్యా—ఎంతఘోరము, ఎంతవిశ్వాస రాహిత్యము. నకలవిద్యా

శేముషీదురంధరుడనై నానల్లరి సోదరులను పోషింపబోయెను

విజయుడనై భరతఖండము పరిపాలించుచున్న నేను, మున్నే

భము మాదిరి యీనాడు కుటీలులు త్రవ్వినగోతిలోబడితినే

(వార్తరు తిరిగిపోవును)

2 వ ఖైదు ధర్మరాజు మాసినగడ్డముతో పిచ్చివాడై యుండును.

ధర్మ—ఎంతసమ్మించిన స్వామిద్రోహము. ఎటువంటి కపటనాటక

సూత్రధారులు అఖండభరతరాజ్య పరిపాలనాదక్షుడనై, ధర్మ

రాజునని పిలువబడి తుదకు మదిగించిన నృపభముమాదిరి

యుంగిడిగడ్డిమేసి క్రూరులచెజులో గిలగిల తన్నుకొనిచావ

వలసివచ్చినది.

(వార్తరు తిరిగిపోవును)

3 వ ఖైదు బలుడు మాసినగడ్డముతో పిచ్చివాడై యుండును.

బలుడు—ఎంత దురాగతము. ఎంత మాయవేషధారులు. అసంత

కోటి ధనాగారములపై పడగలెత్తించి భరతసామ్రాజ్యము

నిదేమట్లుకు మీకడగొట్టుబిడ్డడు యీభాతికదేహమును విడిచి పెట్టడు. (భరతమాత, జనకుడు కనిపింతురు) లేచి నన్నుగన్న తలిదండ్రులారా! సమస్కారములు (గీవించి అదృశ్యులగుదురు) మీఱిసాగ్నమైన పుత్రవాత్సల్యము కడుసారబిడ్డలగన్న తలిదండ్రులకే తెలుసు.

(వారరు తిరిగి పోవును)

4 వ రం గం

[భేతాళ సామ్రాజ్య పట్టాభిషేక ముత్సవము ఏనుగులంబాగిల్పే భేతాళుడు భైరవుడు కూర్చుండురు. అశ్వారూఢులు ముగ్గురు సడుచుచుండురు. సైనికులు కదముత్రొక్కిచూ నడుచుచుండురు. బ్యాండు మేళములు వాయింపుచుండురు. ఫిరంగులు ప్రేలురు. భేతాళమహారాజు గారికి జయజయ శబ్దములు మిన్నుముట్టుచుండును.]

[తిక్కశాస్త్రిముక్కుపై చేయివెట్టికొని ప్రవేశము.]

తిక్క—ఎంత కష్టకాలమువచ్చినా భారతసామ్రాజ్యము పదభ్రష్టులై దుష్టరాజులు గజాసూధులై నశింపిరిగా? మోక్షముగడిగి? నాకడుపుపగిలి నచ్చుచున్న పుకభాగ్నిజ్వాలలు ఈ నిరంకుశ భేతాళప్రభుత్వ భవనములనెన్నడు మారణమునీయునో అప్పుడే నేను కన్నుమూతును. (నిష్క్రమించును)

[ప్రభంజనుడు దండధరుడు ప్రవేశము]

ప్రభం—దండధరా! ఎన్నడు తిరిగి మన భారతదేశ చక్రవర్తుల జాతుము.

దండ—ఇంకా చూచుట దుర్బటము. ఈభేతాళ కత్తిని దోచ వారెవరు?

ప్రభం—నిజమే ! వీనిబలము ఆత్రిమూర్తులకు గూడ అలవిగానిది.

దండ—వీనికొలుపులో సేవకావృత్తికం లేు, ఆహులు, అలములు నట్టడవి

లో తిని బ్రతుకుట ఉత్తమము.

ప్రభం—ఇంత పూపిరి వీల్చుకొనుటకై నా వీని ఆజ్ఞ కావలసి వచ్చు చున్నది.

దండ—అడవిలో మేలగుడా మేయుటకు అటకాయించునేమోగా;

ప్రభం—చూడగా చూడగా అంతే అవునేమో. పద. ఆలస్యమేకే కొంప మునుగుతుంది.

(నిష్క్రమింతురు)

(తెరపడును)

క వ ర ం గ ం

[భేతాళ ప్రభుత్వభవనము. భేతాళుడు అసీనుడై యుండును.

సేవకులు, దండధరుడు, ప్రధానియును ఇరుస్కల నిలిచి

సమస్కరించుచుందురు]

[మోహినీ ప్రవేశము]

మోహి—కుమారా ! భేతాళా ! ఈ భారతదేశ ప్రభుత్వవీరము నీ వధి స్థించితివి. నీక్రిందనున్న దోగస్తలుగా మనదేశీయుల నియమించినను యింతవై శాల్యముగల దేశములో కప్పము రాబట్టు కొనుట కష్టతరము.

భేతా—నిజమే ! ఇప్పటికి శిస్తులు వసూలు కాలేదు.

మోహి—అందుకని విద్యానిధిని మన మంత్రిగాను, ధర్మరాజును సామంత రాజుగాను, బలుని షరాబుగాను, నియమించు కొన్నచో, సుభువుగా శిస్తులు వసూలు కావచ్చును. వారిని మట్టుకు తక్షణమే బంధవిముక్తుల జేయుము.

భేతా.... ఈనలహా అన్నివిధముల బాగుగానున్నది. ప్రభంజనా !

ప్రభంజ— ప్రభూ !

భేతా—నీవీమ్రాక్షిణము కాగాగారములోనున్న నిద్యానిధిని, ధర్మ రాజుని, బలురుండిమించి నాదగ్గరికి నీసుకొనిరమ్ము.

ప్రభం— చి త్తం. (నిష్క్రమించును)

మోహి—భేతాళా ! ఇక్కడమతము మాపి మనమతము స్థాపించ వలెను. ఇక్కడనిద్య చింతింపు మనవిద్య నాటవలెను. ఇక్కడ నాగవీణ నేలగలిగి మననాగవీణ నలకొల్పవలెను. ఇదియే మనవిద్యము. నీవీరాజుని ముక్తము చేయుచోను కొనును.

భేతా— అల్లీ ! సీమ్రాక్షిణిని బాజనీతి.

మ. సకలైశ్వర్యబలోన్నతాశేషులు ప్రకృత్యుగంధి భూమి
యకులార్యులు శార్యదక్షులు మనముచ్చర్యశోభ్యుక్తులు
భ్రుకుటీమధ్యసతీవధూతీతల తోల్పొమ్మల నలెక జక్కరే
యికభేతాళుని డికోనకొ బుడమిస్త నెవ్వడు జన్మించునె.

మోహి—పుట్టలేదు. పుట్టలేదు. పుట్టదు. కాని మనమిచ్చట ఏతరుగా ప్రవేశించి జయించగలిగినామో అదిమోయో మరువనూడదు. ఇక్కడ వీరిలో వీరి కెప్పటికప్పుడు ఏనిధముగాని నానరే మిత్రభేదము పుట్టించుచుండిన కాని మనమిచ్చట నిలువ లేము. అచాతుర్యమే మనకు ప్రాణరక్ష.

భేతా—యదార్థము.

[నిద్యానిధి ధర్మరాజు బలుడువచ్చి భేతాళునకు నమస్కరించి నిలువడ దరు. దండధరప్రభంజనులు యిరువదిల నిలుతురు.]

భేతా—నీ ధర్మబుద్ధికి నీవినయవిధేయతను మిచ్చి మిమ్ము విడిచింది నాను. నిద్యానిధి !

విద్యా—ప్రభూ !

భేతా—నీవీ నిమిషమునుంచి నా ప్రభుత్వములో ప్రజలందరికి నా మతము, నావిద్య నా నాగరికత నేర్పించుటకు మంత్రీగానుండుము.

విద్యా—చిత్తం.

భేతా—ధర్మరాజా !

ధర్మ—ప్రభూ !

భేతా—నీవు నేటినుండి నా ప్రభుత్వములో కొన్ని పరగణాలకు సామంత రాజువై ప్రజలవద్ద శిస్తు వసూలుచేసి రెండువంతులు మాకు పంపుచు నాచెప్పుచేతలకు లోబడియుండుము.

ధర్మ—చిత్తము.

భేతా—బలుడా.

బలు—ప్రభూ !

భేతా—నీవు నేటినుంచి భూమిపై నన్నులను దెప్పించి యిక్కడ వ్యాపారియు పండితునియుగానూ అవసరము వచ్చినపుడెల్ల మా ప్రభుత్వపు కోశాగారములకు డబ్బు పెట్టుబడి పెట్టుచుండుము.

భటు—చిత్తము.

భేతా—దండధరా ?

దండ—ప్రభూ,

భేతా—మిగిలినశూరుడు రత్నము పొగరుసోకులు. వారిసేతకుణమే ఆజన్మాంతము ద్వీపాంతరవాసము అనుభవించునట్లు నట్లనడి సముద్రముమధ్య ద్వీపములో విడిచిపెట్టరండు. ప్రభంజనా ! నీవీమగ్గురిని నీదివ్వుడు చెప్పినచనులకు పంపుము.

ప్రభం—చిత్తం. రండిబాబు, (అంతట సమస్కరించి పోదురు)

భేతా—తల్లీ ! నాతమ్ముని ఖైరవుని సర్వసైన్యాధిపతిగా నియమింతును.

మోహి—అపదవిలో నీతమ్మునిదప్ప నుతూకనిని ఎప్పుడు నియమించ
వద్దు.

భేతా—తమ్ముడు వచ్చుచున్నాడన.

[భైరవుడు ప్రవేశము]

భేతా—... తమ్ముడా భైరవా యీ నవలభావిత సామ్రాజ్యసైన్యమునకు
నీవు సర్వసైన్యాధిపతిగా నుండుము.

భైర—అన్నా ! నేనదే కోరవలచుకొన్న.

మోహి—మీరిరువురు కలిసి గురుకల్పనలో యీ భారతాత్మపై నొక
కన్నుంచుడు. సమ్మతించుడు.

(నిష్క్రమింతురు)

తర బడినను.

విశ్వస్వరాజ్యము

వ ర ం చ మ ం క ం

1 వ రం గం

భేషాశగృహము.

[అచరణములన్నిటినీ తీసివేసి నూసినచీరతో

దుఃఖిపరవశయై గాజ్యులక్ష్మీ (పలచును)]

రాజ్య—ప్రాణనాథుల విడనాడి పాపిష్టిదానితము గడుపుగొనుచున్న
నావంటి మొండిదానిత్రుతిసి, సభూదేవీ! నీకు భారముకాదా!
ఏల నన్ను మోసెదవు. ఏనడిసముద్రములో నయినను వడద్రో
యుము. నీకు భారము తప్పను! నాకు విచారము తప్పను.

సీ. దుమికి బ్రహ్మాండంబు దూకటయ్యలజేయు

దరికడలి కెరియిల్ తగ్గబట్టి

కప్పించి గుండెలు కరగించు గిరికోట

తేల్కగా గంటక తేలబట్టి

వినిపించి! ప్రాణంబులను గుప్పెటకుదెచ్చు

సింహగర్జనలు నశించబట్టి

రానిచ్చి! కాళ్ళడగానని సెలవిచ్చు

ప్రభురీవి బొత్తిగా వదలబట్టి

గీ. మనము ప్రాణమువలె నై కమత్సర్జనము
గలవతులు దుర్గుతులపాల నిలువబట్టి
మహిమచిలికి యీభారతసామ్రాజ్యబట్టి
చచ్చి చావనిబ్రతుకునో చావవలసె.

నాప్రాణధనులు, నామనోరథసాధకులు, నాభిమానసామ్రాజ్య
ధోరేయులు, నాప్రణయగాన సుధాప్రవాహరాజహంసలు, నా
భారతతూర్కగ్రేవర వీరాభిమన్యులు, యీనిరంగుళ భేతాశ్రవభ
త్వకారాగారములలో ఎన్ని పడరానిపాట్లచే, కృశించు
చుండునోగదా!

[మోహిని కోపంతో స్రవేశం]

మోహి—శుభమా ! అంటు నాతనయులు నిన్ను పట్టుకొంటు వనిలో
యీపద్మగొట్టుమొఖంతో నీవీమాదిరి నడియింట బడి ఘోష
పెట్టటమేమిటి, నీవీరు నాకేమి బాగుండలే.

రాజ్య—(మానముతో తలవంచుకొనును)

మోహి—నావంక చూచి మాట్లాడుటకే సిగ్గుపించు చున్నదిగా.

రాజ్య—(దుఃఖమున) నాకు స్వస్థగా లేదండీ.

మోహి—స్వస్థగా లేకపోవడానికి తీవరమా, పొద్దన్న మానము మనసు
ఎక్కడో ఉంచుకొనే దాపరంగాని, లేవవేమి. అల్లగారిన్నగార
వంగూడా లేనిపాపిష్టిపిల్లవు చొరికావు, ఎట్లాగేనేమి.

రాజ్య—పాపిష్టిరాలితో, బహుశా బుద్ధిమంతులైన మీకొడుకులకు
సంబంధమెందుకు. విడచిపెట్టక.

మోహి—ఎంత గడుసుదానవే చచ్చినా మాటపడవు (కోపముతో)
యీతడవ నోరెత్తి సమాధానము చెప్పుచూస్తాను. పెద్దంతరము
చిన్నంతరము లేక ఈవరన తెగబలిసి కూయరాని కూతలెల్ల

కూస్తావా (భేతాళుడు ప్రవేశము) (నడుపుకొంతుకతో) నేనే నా
డుచేసుకొన్న మాయంటి ఆయనచేస్తానా సల్లెత్తుమాటవడి
ఎరుగను దీనిపొట్టవగల. దీని నోరెప్పుడు పడుతుందోగానీ.

భేతా—ఏమదితల్లీ !

మోహి—సీవే యిప్పుడు రాసత్తు లే యీ బ్రహ్మరాక్షసి చేతిలో చచ్చి
పోయేదానినే రా నాతండ్రీ !

భేతా—(కోపావేశముతో) నీ పూర్వదుర్గర్వ మింకను సాగించదలచి
తివా (పోయి జుట్టుపట్టుకొని తన్నుచుండ)

[విద్యానిధి, ధర్మరాజు, బలుడు ప్రవేశము]

రాజ్య—(అపార దుఃఖమున లేచివచ్చి విద్యానిధి ధర్మరాజు బలుల
కాళ్ళపై బడుచు) నాప్రాణధనులార రక్షించుడు.

భేతా—తన్ని జుట్టుపట్టుకొని లేవనెత్తి (పశ్చాద్దోసి) ఎవడేనన్నడ్డగించేది?

రాజ్య—(నడి) అయ్యో డైవమా ఆపదబాంధవా యింత నిర్దయా!

మోహి—(కోపముతో తన్ని) సిగ్గులేక గయ్యాళివై వాళ్లవాళ్లపై
పడుచుంటివిగా.

విద్య—మహాపాతకము. నీప్రాణనాథుని ధిక్కరించటం తగునా?

బలు—దోషము, నీప్రాణనాథుని ఎదిరించి మాట్లాడుట.

మోహి—అట్లా గడ్డిపెట్టండి నాయనా బుద్ధివచ్చునేమో ?

భేతా—ఛీ ! దీనిని పాపముని తలంపకూడదు పదండి పోదాం.

(అందరు నిష్క్రమింతురు)

మోహి—ఛీ ! కన్నెత్తి దీనిమొఖమైనా చూడకూడదు.

(నిష్క్రమింతురు)

రాజ్య—(దుఃఖము) జగద్రక్షకా జనక నిర్విశేషా దయామయా
ఆపదబాంధవా!

చ. నతిని పతివ్రతానిరతిసాక్షి సాధ్యసి నీరుబడ్డ! భా
 రతజనయిత్రీ, పుత్రపదరాజము దాల్చిన రాజ్యలక్ష్మీన
 క్షీణిపై యీగిరాతునకూజిక్కి పరాభవమందునపు నా
 సేకులకు జారుమంటు కనుపట్టని పుష్పాగ్రాసిత చచ్చెదన్.
 (పడిపోవును)

తెరబడును.

2 వ రం గం

నడినాడు ద్రవుమధ్య ద్వీపము

[కూరుడు, రత్నం చినిగివాసిపోయిన గుడ్డలచే వికారస్వరూపములు
 పడియుందురు]

కూరు—అమ్ముడా! మనజన్మ యీనడినముద్రవుమధ్య గడచిపో
 వలసినదేనా!

రత్న—నముద్రునికి మున్నె దానలేకపోయినప్పు గడువనలసిందే.

కూరు—

ఉ. మమ్ములగన్న మాభరతిమాత పదాబ్జముబట్టి మున్నెపభా
 వమ్మునకెల్ల సంతనముపట్టగ భారతిరాజ్యలక్ష్మీతో
 నిమ్మహిపై ప్రళిగడియించు కుమారులబట్టి యీపిశా
 చమ్ముల నల్పరాక్రిమాల చందముసాగర జాలిలేదురా!

రత్న—అగర్భశ్రీమంతుడననియా నీవుప్రల్లాసంతో ఎగసిపడుతున్నావు.

ఉ. నీకెరటాలచేతులలో నిక్కుగనీటుగకొల్కుచున్న నీ
 రాకొమరుల్ గతుల్ పుడమిరాలిన మాకవిజాలిపుట్టురా!
 నీకడభారతీయులకు నీచపుదుర్గతిపట్టేదేడు, ర
 త్నాకరసాగరా తుడకులంతయు నీకును జాలిలేదు.

శూరు—నీఘోరమైన ఘోషగాని నీగభీరతరమైన స్వభావముగాని, నీ
అనంతమైన విశాలహృదయముచేగాని,

ఉ. దేశముకై సమస్తము విధేయతగా నిలధారపోసి, ఆ
వేశముతగ్గనట్టి రణవీరులకెమ్మొయినై న, సాయముల్
లేశముజేసిచూపెనె కనీసము వీసముగూడ ఆ సదు
ద్దేశము నీతిదేడ ? అదిదీనదయాభికిగాక సాగరా.

రత్నం—నీ అనివార్యశౌర్య గాంభీర్యముచేగాని ప్రచండబడబాసల
కీలావాయుతంబైన దివ్యజేజుస్సుచేగాని నీ అపూర్వబలగర్వ
నిర్వహణానేక వీరాలాపములచేగాని మావంక చూడుము.

మ. ధరణిన్ మూర్ఖులు మత్సిహోదరులు సిద్ధాక్షిణ్య ద్రౌప్య క్రియా
నిరతిన్ దుర్మతిఖనిన్ కటాకటికవానినిన్ బోలి దుర్యోహి నీ
వరతన్ భారతకామధేనువును నిర్బంధించి హింసించుచుం
డిరి యీలేగల ఏడ్పునింతవిని తండ్రిమమ్ము రక్షించరా.

అన్నా ! ఎంతమోఱుపెట్టుకొన్ననూ; ఈసముద్రుడు జాలిపడ
కున్నాడు. మనవంటి కప్టజీవులలో, బక్కచిక్కినవాళ్ళతో మాట్లాడటం
అతని హోదాకు చిన్నతనం కాబోలు.

శూరు—అమ్ముడా ! ఉన్నకొద్దీ, ఈ సముద్రుడు రౌద్రాకృతి దాలు
స్తున్నాడు. ఇప్పు డితనికి ఆదరణంటే యేమో తెలియదు. ఆ
ప్రిజగన్మోహనుడైన దయాసముద్రుని ప్రార్థించుదాం రమ్ము.
రత్నం—అన్నా ! నాకు ఆకలివేస్తున్నది.

శూరు—(కన్నీరుకారుస్తూ) ఎవడోద్ధారకా ! మాతృకప్రకాలంలో ఈ
ఆకలిమంటలుకూడా యేమిటి ? అమ్ముడా ! కూలిరత్నమా !
ఆకలివేసినప్పుడల్లా, యిక్కడ తీర్పువారెవరున్నారు ? గ్రుక్కెడు
ఈ పుష్పనీళ్లుత్రాగి చల్లార్చుకోవాలి. వార్ధిరుకాబోలు వస్తు

న్నాడు. మనమిక్కడికి రావలసివచ్చాది ముగిసింద నాడేమి పోదాంపద.

ఇద్దరూ వెళ్లుచుండగా త్రాచుచున్న కాటుతో శూరుడు
“అబ్బా” అని పిలిచేవును

రత్నం—ఏమిటి అన్నా !

శూరు—అబ్బా ! పాము కాటువేసిందిరా.

రత్నం—అదిగో ! కోడత్రాచు, నా అన్నను కాటువేసి పొదలో
దూరుతున్నది. అయ్యో ! దైవమా ! ఈ పుట్టులేని అండ
మాను దీవులలో. నా అన్నను నా నాగేటిపాటుదొరను పాము
వాతను పెట్టితివా ? అన్నా ! హలాయుధా ! శూరాగ్రేసరా !
ఎక్కడ పాము ముట్టినది ? మట్లాపవేమి ? ఈ భోగభోజనా
జ్యంలో, నా నాగేటిపాటుదొరను, నా సైన్యరాజును, నా
శూరాగ్రేసర చక్రవర్తిని అకాలమృత్యుదేవత పొట్టనుపెట్టితివా !
దైవమా ! ఈ నిరపరాధులపైన, ఇంత నిరుపేదలమీద నీ కింత
క్రౌర్యం ఎందుకయ్యా ? దయలేదా ఓ పంచభూతములారా !
మీకైననూ ఈ నీనులమీద దయాపూర్ణుడా ? ఓ అనంతగంభీర
సాగరా ! ఎంత కనిదీర్చుకొంటివిరా ? ఏపాపిష్టికాలకర్మోటకా !
నీ కనిదీరనదా ఓరీ ! దరిద్రదేవతాపుత్రకా ! సాధుజనహంతకా
నీ కన్నులు చల్లారెనా ?

శూరు—అబ్బా ! అబ్బా ! బ్రతుకను తమ్ముడా !

రత్నం—(కాగలించుకొని) అన్నా రైతురాజా నిన్ను పిడిచిపెట్టి నే
నుండలేను. బ్రతుకలేను.

శూరు—అయ్యో ! తమ్ముడా ! కూలిత్వమా ! నీగతి యెవరు
చూస్తారు.

సీ. ధర్మచక్రముఁ ద్రిప్పి దైత్యబాధను బాపు
 విద్యానిధుల గన్న వేదవతికి
 ధర్మఖడ్గమువట్టి ధరణీతలంబేలు
 ధర్మరాజులగన్న ధరణీసతికి
 ధర్మలక్ష్మీ గడించి ధర్మకర్మల నడుపు
 ధనబలులనుగన్న ఘనమహిళకు
 ధర్మసంస్థలనెల్ల తమభుజమ్ము మోయు
 కర్మకరాజుల్ గాంచినట్టి

గీ. భరతమాతకింక విధాత్రవాతకతన
 బలిమి నీకడగొట్టు బిడ్డలు బలియగు
 చుండి రీనాడు వగవక గుండెపగిలి
 మనదు బావులతీరురా మాతృఋణము.

(వడిపోవును)

రత్నం—(దుఃఖముతో) అన్నా ! రైతురాజా ! నీకూలితమ్ములకింకా
 దిక్కివరు ? అన్నా ! మనల్లికి భరతమాతకు నేనేమనిచెప్పిది ?
 శతవృద్ధుడైన జనకుని నేనెట్లా చూచేది ? ఓ అండమానుదీవీ !
 నన్ను కూడా నీపొట్టబెట్టుకొని ఆకలి చల్లార్చుకో.

ఉ. అన్న ! స్వతంత్రరాజ్యసుగుణంబుధి ? మంజులవాక్ప్రసూననం
 పన్నకళామృతాంజలి కృపానిధి ! భారతవీరశూరభా
 స్వన్నప్రపంచద్రశేఖర ! ప్రచండహలాయుధ ! భారతావనిన్
 పెన్నిధివై శాంతములు పిక్కటిలన్ బడిపోతి వక్కటా.

అన్నా ! నీపసితమ్ముని దిక్కుమాలిన అండమానుదీవికి నొప్పు
 జెప్పి పోతివా. అన్నా శూరాగ్రేసరా!

[వార్లరు ప్రవేశము]

వార్ల—నక్కీ నక్క—యీ మూలకు ఆ మూలకు నచ్చి బాగుంటున్నది.
కంటబడ్డప్పుడు దొంగ వేషాలతో ఎక్క-ఎక్క-పడ్చు కోమిటి పారి
పోవటానికి ఎత్తులా ఇది.

రత్న—అయ్యా ! మాణిషుని చాము గరిచినది.

వార్ల—చాములేదు గీములేదు. పది ఎక్క-డ (చూచి) ఇలాంటిది
దోవ స్వల్పముగాని పది.

రత్న—అయ్యా ! మాణిషుని

వార్ల—అన్నా చచ్చాడు. సముద్రంలోకి దూకిపోయింది. పది
ఎక్క-డ ? పది.

రత్న—సముద్రమా ! మాకు దిక్కు. అన్నా నేనీ నాభిసముద్రంలో
ఉండలేను (దూకుడుగా పోయి సముద్రంలో దికి నీటిలో
కుండా పోవును)

వార్ల—అరే ! ఏమిటిచిత్రం. వీడు సముద్రంలోకి దూకిపోయింది. పది
వదిలిందిలే మాకు. (నిష్క్రమించును)

కె వ ర ం గ ము

అరణ్యము.

[భీకర ఘోర కృరమృగావళులు ఘోరముగా ఘూర్ణించుచును.
దీనవదనులై భరతమాతా, జనకుడు సంచరించుచు కలసిపోయినారు.]

భరత—అవచ్చునదెవరు ?

జన—మనసంస్థానకవులు గాబోలు.

భరత—తిక్కళాస్త్రిగారా ?

జన—అవును మనరాజ్యపితనముతో యీమనకవిసార్వభౌమునకుగూడ
బ్రతుకు దిరువులేక అడవుల పాలైరిగా ? ఔరా ! ఎంత పాపిష్టి
కాలము దాపరించినది.

[తిక్కనాస్త్రి ప్రవేశము]

జన, భరత—కవిసార్వభౌమా ! నమస్కారములు (నమస్కరింతురు)
తిక్క—పరమేశ్వరా ఈపురాణదంపతులు యీలాప్తేశ్వర్య భోగ

పారాయణులకు నేటికెంతదురంతకష్టము బట్టి నట్టడవిలోపడి

రయ్యా ! (కన్నీరు పెట్టుకొనును)

జన—కవిసార్వభౌమా ! చింతిల్లకుడు కుశలమేగదా భారతీయులు.

తిక్క—ఈనిరంకుశ భేతాశప్రభుత్వంలో కుశలమెక్కడిది. కుమారుల

సౌఖ్యమెక్కడిది. అండమానులలో కొమిలికృశించుచున్నారు.

భరత—(దుఃఖమున) నాతండ్రులా,

చ. పుడమినివీరపుత్రుల నపూర్వయశోధన గేహమందు పు

ట్టెడుకడుపారప్రేమగని ఏలినభారతమాతనేడు కా

రడవులగూలె యీవగపుటశ్రుకణమ్ములుచిమ్మువృష్టిగో

బడిపై మేఘగర్జనవిసాదవిఘాతములెన్నిసూచినో.

జన—నాభారతవీరపుత్రులారా !

గీ. మేము బంగారుగడ్డపై మిమ్ముబెంచి

మీమృదుకునుమ ప్రేమాంజలీమణి ప్ర

సూనడోలికలంపసికూనలవలె

పెరుగుమాపై పిడుగులు గుప్పించదగునె.

కవిసార్వభౌమా ! యీవార్ధక్యదశలో కుమారుల బలిమికలిమి
గోల్పోయిబ్రతుకుట దుర్భటము.

తిక్క—జనకమహారాజా చింతిల్లకుడు వృద్ధదంపతు లిట్లు కన్నీరు

బెట్టుటచే నకలక్షమాగుణ సంపన్నురాలగు భూజేవిగూడ

నడగి నమద్రములో గలసిపోవును. ఆ వివచచ్చు ఆర్తకంఠధ్వని

ఎవరిది?

భరత—(దుఃఖమున) నాబిడ్డజేమి.

జన—పిచ్చిదానా నీబిడ్డలందరు నిర్బంధింపబడిరి.

తిక్క—అందరుకాదు హలాయుధుడైన శూరుడు. నిగాయుధుడైన కార్మికరత్నము.

జనకు—మిగిలినముగ్గురు.

తిక్క—మిగిలిన విద్యానిధి ధర్మరాజు బలుడు విడువలకాబడి ఆనిరంగుళ భేతాళ నృపాలకులలోబడి బానిసలై బ్రతుకుచున్నారు.

భర—నాతండ్రిలారా మీశత నురవ స్వప్నగా వింటిరా తిరిగి ఆ ఆర్తవము నా కడగొట్టుబిడ్డడే.

తిక్క—రత్న మేకాబోలు.

జన—మనబిడ్డడే.

భర—నాతండ్రి! (కొగలించుకొనును.)

జన—కుమారా! (కొగలించుకొనును.)

తిక్క—ఆహా పుత్రవాత్సల్యము! అమూల్యము. జననీజనకుల ప్రేమ అపారము. నాయనా రత్నమా కుశలమా నీయన్న శూరుడు గూడా వచ్చుచున్నాడా.

రత్నం—అన్నా (దుఃఖమున బడిపోవును)

భరత—నాతండ్రి శూరుడెక్కడ?

జనకు—దుఃఖపడెదవేమిరా తండ్రి.

రత్నం—(దుఃఖమున) అన్నను పాము కరచినది.

భరత—(దుఃఖమున) నాతండ్రి నా నాయనా (పడిపోవును)

జనకు—నాతనయా నాగేటిపోటుదొరా (పడిపోవును)

రత్నం—అన్నా! రైతురాజు (పడిపోవును)

తిక్క—దైవమా అమృతదృష్టిగల నీవు కూడా విషదృష్టిగలవాడవై
తివా. అనుసమాన ధర్మపథానువర్తులైన నిరసరాధులైన నా
భారతయోధులు నా నాగేటిపోటుదూరాలు నీకేమి యెగ్గినరించి
రయ్యా, ఆపదోద్ధారకా!

భరత—(దుఃఖమున)

మ. కొడుకానగుమోములయ్య కొడుకా గోవర్ధనోద్ధారణా
పుడమిన్ భారతమాతాశీలము మూపున్ మోయాగా నిత్యన్
కడుభారంబయి కూల్చితేమి కొడుకా, నావంశగత్నాకరా
చెడుగా కాలుడ నాహలాయుధుని నాచిన్నయ్యనిన్ జూపవా.

జనకు—(దుఃఖమున)

మ. సతమున్ బిడ్డలమీదచూపున తరించన్ గల్గు యూవృద్ధుడం
పతులీ ఘోరవిపాదవహిన్ శివ గర్భచ్ఛేదము వాధియై
కుతలంబున్ మనుసన్ దురాగతము లీక్షోణీస్థలిన్ బుట్టెడు
ర్మతులారా ప్రళయాంబుధిన్ మునిగిపోరా మీరు మీరాజ్యముల్.

తిక్క—జనకమహారాజా!

జన—స్వామీ!

తిక్క—ఇప్పుడు మనమెంత విలపించినను ప్రయోజన మేమున్నది?
ఇది అరణ్యము ఆలకించువారెవరు? ఆదరించువారెవరు?
అరణ్యరోదనమగును.

జనకు—అయ్యా నిజమే భావికర్తవ్యమేమి

తిక్క—రాజ్యాధికారములోనున్న బిడ్డల పాలిటబడి మన దురవస్థ
తీర్చుకొన జూచుటే.

జనకు—అవును మీరు భద్రముగా మాకు మార్గదర్శకులై గొనిపొండు.

(తెరబడును)

4 వ రంగము

విరహప్రదేశము

[భేతాఖండ నిద్రానిధి ప్రవేశము]

భేతా—విద్యానిధి!

విద్యా—ప్రభూ!

భేతా—నాభాషాప్రభుత్వ వీరము నడచు నేర్పుతో అధిష్టించితిని. గాన
మీ భాషాగోచరమును నిర్వహించువేళప్పుడు సముద్రము లోగించి
పోయి.

విద్యా—చిత్తము చాలాగాని నును నిర్మాలుము ఇదియని.

భేతా—మతము సంగతి.

విద్యా—అదియు నాలుభాగము చిహ్నముగానినాను.

భేతా—సతీ, ప్రజలను చూపుభుక్తియొక్క పని భక్తి విశ్వాసములు
గలుగజేయుచుచుండెను.

(భేతాఖండ నిద్రానిధినించును)

విద్యా—బలవంతులదే రాజ్యము. ననుకనే ఏకభక్తాధిపత్యముగా
భరతఖండ మేలగలుగుచున్నారు. (చూచి) వీరవరు ప్రేత
మొగాలు.

[భరతమాత, జనకుడు, రత్నం, తిక్కశాస్త్రి ప్రవేశము]

విద్యా—ఈవిశారదస్వరూపములతోనున్న మీరందరెవరు?

భరత—నాతండ్రి నేను నీతల్లిని. వారు నీతండ్రి. వాడు నీతమ్ముడు.
వారు కవిసార్వభౌములు. మమ్మునురచిపోతివా?

విద్యా—(ఆశ్చర్యముతో అనవ్రాగించుకొనుచు)

ఉ. ఎట్టేరికంపురూపముల వేమిటి? సిగ్గునులేక మీర లి

దబ్బురలుడనేటికి వృధాధిపతి లిహినాస్పదాలనా

బెబ్బలియైనవాడెచట పిల్లికిబుట్టినవాడటంచు పె
ల్లబ్బురీతి పిల్వబడెనల్పముగా ముదివొగ్గుదంపతుల్.

రత్నం—

మ. పులిగర్భంబున పిల్లికూనలయి భూపుల్ శేముషీదోర్బలుల్
కవికాలార్భటినున్న ఘోరరిపు భూకాంతాళినిన్ గెల్పుచున్
బలగర్వంబున తల్లిదండ్రులను యెడ్చుచొచ్చి మైమర్చున్
కొలుపున్ దీర్చి కృతఘ్నులై తిరశలఘ్నుల్ నీలుమిఱ్ఱామ్ములన్.

జనకు—నాయన తొందరపడకు.

విద్యా—ఓరీ లర్భకా ఏల నిరర్థకముగా న్రేలెదవు.

భరత—నాతండ్రి వాడు చంటివాడు. నీనాలవతమ్ముడు. నాగేటిపోటు
దొర నూరుడు.

ఉ. నీనినుమేనికాంతి కడునిగ్గుగడెచ్చిన రై తురాజు భూ
జాని కిరీటరత్నమణిసంపుట సద్వృణిజాలశేజుడున్
మానుషవేషరోషబల మానవత్తిరికి చక్రవర్తివి
ద్యానిధి యీకిరాతనృపదైత్య దురాగ్రహవృత్తి గూలెరా.

విద్యా—ఓరీవరో నాకు తెలియదు. నీరోదన నాకేమియు
అర్థము కావటములేదు. మీమొగములు మీరు రాజుద్రో
హముజేసిన వారివలె నున్నారు. ఏల యీవంకబాంకులు
చాలించుము. మిమ్మంటియుండిన మాకుకూడా దోషమాపా
దించును.

తిక్క—ఎంత కృతఘ్నులైనాదోషభూయిష్టులై తల్లిదండ్రుల నిరాదరించి
పోవుచుండిరి. భరతమాతా ఇటువంటి బిడ్డలగన్నదానవు నీవెట్లు
సుఖించగలవు.

జన—ఈరాజుద్రోహము కుమారులదికాదు. మాపూర్వజన్మనంచితము
నకు ఫలము.

రత్నం—తల్లిదండ్రులారా! "దిగ్" చిన్నన్న ధర్మరాజు వచ్చుచున్నాడు.

తిక్క—ఇతడే నా ఆదరణగలవాడగునా.

భర—నాపుణ్యము బొగుండిన బలుడగునా వచ్చుచున్నాడు.

తిక్క—ఇతడు కోశాధికారి ధనగర్వింబున నిట్టిపడుపాడు యూతడు మట్టుకు తల్లిదండ్రులపై విశ్వాసము జూపగలవాడగును.

[ధర్మరాజు బలుడు ప్రవేశించుచుండగా]

రత్న—సీ. రత్నగర్భంబున రత్నములమీదిగిన
తల్లిదండ్రుల్ని పేదలగుటల
స్వర్ణలోలికలలో బ్రహ్మగీవనలచే
పంచినవారిట్లు వెరుచు నీల
గొప్పలోగిళ్లలో ద్రిప్పినవార లీవల
చెట్టుగుట్టలు పట్టుటల
అమృతాన్నమును కడుపార బెట్టినవారు
తినుటకేలేక రాత్రింబవళ్లు
గీ. ఘోరదారుణాభీల సంక్షోభకార
ణాలవాలమైన యుధాగ్నికీలనడుమ
కుములుటల కటకట మీగుండెగరుగ
దేలవినరేల మొర భారతీయులార.

తిక్క—ఆ చంటివానివాక్కు నొక్కింత వినయైనపొందు.

ధర్మ—చంటివానివాక్కు సీచంకకెత్తుకొని విను.

బలు—చంటివానివాక్కు మేము వినవలసినది.

భర—నాతండ్రులారా! మేము మీ తల్లిదండ్రులన్న సంగతి మరచితిరా.

జన—నా బిడ్డలారా ! మీ చిన్నారితమ్ముడు హలాయుధుడు రైతు
రాజు ఈ భోతాళప్రభుత్వంలో చనిపోయినాడు తమ్ముల దురవస్థ
తెలియదామీకు.

(ధర్మరాజు బలుడు కలిసి)

ధర్మ, బలు—తమ్మలెవరు ఇనుపకమ్ములు రాజుద్రోహులకు చావుగాక
బ్రతుకు కాయపడునా. పొండుఅడవులలోబడిబ్రతుకుచుండుడు.

(నిష్క్రమింతురు)

తిక్క—భరతమాత సీవీరకుమారుల కడుపుకోతకు పాపిష్టి కిరాతులు
(చూచి) అదిగో మధుపానమత్తుడు భైరవుడు 'దుర్గర్వాతిశ
యమున చిందులు త్రొక్కుచు వచ్చుచున్నాడు.

రత్నం—ఈగర్వపోతులు త్రాగుబోతులై అన్నలకు మాకు యెడ
బాటు గలుగజేసిన ఖలులయిన నేను సహించను.

(మీదికి బోవును)

భరితి—(పట్టుకొని) నాతండ్రి తొందరపడకుము.

[భైరవుడు తూలుచు సోలుచు ప్రవేశము]

కీర్తన

రత్నం—(తల్లిచేతులలోనుంచి తప్పించుకొని దూకుడుగా పోవును)

భైర—ఓరీ ! అర్థకా ! ప్రేలుచున్నావేమి. అహహహ సీఅన్ననురా
మీరంతా నాకొడుకులోయి. మీకు ప్రభువెవడు-నేనే. తెలు
సునా అహహహ నిల్చిచూడు. నేను చూచుచున్నా,
చూడు నాదెబ్బ. (తూలిపడుచు) ఈతప్పు కాపాడి చూడు.

రత్నం—(భైరవునిచేతిలో కత్తిలాగి పొడిచి చంపును)

జన—నాయనా ! ఆగుము.

భరత—పాపము చంపకుంతండ్రీ.

తిక్క—విషపురుగును చంపకుండరాకూడదు. నాతండ్రీ!

రత్న—ఈభేతాశస్రభుత్వం వినాశనానిక ఈమాదిరి జాత్యంతోననగం.

తిక్క—యదార్థం.

జన—నాకుమారా ఇది సమాదనమయం. ఇచ్చట నిలువకూడదు.

తిక్క—ఇదియునిజమే. ఎచ్చటికిపోవుదము.

భరత—ఎచ్చటకు వెళ్ళినను పట్టుపడక తప్పదు. ఈదాపుననే ఉండటం కొంతమంచిది.

తిక్క—నిజమే. ఇప్పుడెచ్చటికి సరాముకాకూడదు.

రత్న—ఆచెట్టుక్రందకు పోవుదమురండి. (నిష్క్రమించును)

[మోహిని ప్రవేశము]

మోహి—ఏమిది మాభైరవుడా ఏమిటిజనవదంబి భైరవా, భైరవా, ఎంతరిన సన్మానములేనిదే ఒంటరిగా పోవద్దని నేనంత మొత్తుకొనుచున్నను వినకుంటివిగద. ఈ విపత్సర్వతము సీ తలపై ఎన్నడు ఎగిరిపడరాతండ్రీ. నాతండ్రీ మీలాన్నిభేతా భుని కీవార్త ఎప్పుడు తెలియునురా దగ్గర ఎవరునూలేదుగదరా నాయనా గర్భదరిద్రముచే స్వదేశమువిడిచి ఇచ్చటికివచ్చి సుఖముగా బ్రతుకుచుంటిమిగదాయని యువ్వెల్లూరుచుంటిమి గదరా. ఇంతలో ఈవ్రతమువచ్చి పడునని కలనైనా తలప లేదుగదరా కొడుకా ఎక్కడపడివుంటివిరా నాతండ్రీ. ఈభరత మాత్ర బ్రహ్మరక్కసియై నిన్ను బలిగోరెనాతండ్రీ.

ఇంత ఘోరదుర్దాంతదుష్టాంతమనుజు

హంతక కృతాంతపాపిష్టిసంతతులను

కంటివలె నాడుకడుపును గాల్చితివలె

పాలికి ఘాతకీ ఓసి భరతమాత ?

నీకన్న బిడ్డలపై నీకెంతతీపియో నాబిడ్డలపై నాకంత తీపియని
తెలియకున్నదా సాపిష్టిరాల నావరహాలతండ్రిని ఎక్కడ నీపొట్ట పెట్టు
కొంటివి దయదాల్చి నిన్నీప్రాణములతో విడచిపెట్టినందుకు నావిధి
బామా కృతఘ్నురాల!

మ. కొడుకా నాకొడుకా మరెప్పుడిది నాకొంపన్ ప్రవేశించి నా
కడుపీమాదిరి కాల్చుగల్గినదిరా కాలానలజ్జలలన్
పుడమిన్ బ్రద్దలుజేసి ఆనెరియలన్ పూడ్చింతునో భారతీ
యుడనిన్నన్ పడద్రోసి నీజనని ఆయుర్దాయముం తీతురా.

కొడుకా నాకడుపుమంట చల్లారునట్లు కొడుకా భైరవా
నీవెంట నన్ను కూడ తీసుకొనిపోక పోతివా.

[భేతాళుడు ప్రవేశము]

భేతా—అదేమిత్తల్లి దుఃఖించుచుంటివి.

మోహి.—నాతండ్రి.

గీ. పాపభీతిలేనట్టి యీ భారతీయ

జాతి దామరణశారణ వీతిహోత్ర

పు సుడిలోన మారణమయిపోయినాడు

రాకొడుక ! నీదు తమ్ముడు బ్రదుకగలమె.

భేతా—ఓరీ ! కృత్రిమాలోచనపారాయణులార ! భారతీయులార
ఎంతసాహసము చూపించగల్గితిరి ఆత్రిభవనాధిపతులు అడ్డగిం
చినను నా అప్రతిహతమై ప్రచండ ప్రతాపాగ్నిహోత్రపుగుండ
ములో మిమ్ము మారణము చేయనిదే విడతునా నా తమ్ముని
నీ పొట్టబెట్టుకొన్నప్పుడు నేను మీ ముప్పదిఆరుకోట్లజానమును
నా పొట్టబెట్టుకొనినదే నిద్రింతునా ! ఈ భేతాళుని సమాధి
దుర్బలభయంకరానల ప్రభలారెనని ఉజ్జూతలూగుచుండిరిగా

విద్యానిధి ఇంకను ముగ్గురిప్రాణములు తీసును నా తమ్ముని
ఎవరు చంపిరో చెప్పుడు.

విద్యా—(భయమున) అయ్యో ! బై వసాక్షిగా మే మేపాపమెరుగము
తమరు సెలవిచ్చుచో హంతకులెవ్వరే నదీ మోక్షింపి
నొప్పగింతును.

మోహి—అప్పగింతురా.

ధర్మ—ముమ్మాటికి అప్పగించెదను.

భేతా—ఒప్పగించనిచో.

బలు—మమ్ము వురితీయుడు.

భేతా.. సగె శీఘ్రమే వెలకి ఆ హంతకుల పట్టుకొనిరండు, పొండు.

(విద్యానిధి, ధర్మరాజు, బలుడు నిష్క్రమించును)

భేతా—వగవకు

ఉ. రోసమునచ్చి మోముపయి రోతగ ప్రేతకళల్ జనించి, స
న్యాసులుగా మదీయచరణమ్ములు వట్టివభారతీయులీ
మోసమునున్న వారిశిరముల్ నొనిమిన్ బలిమిన్ ధదిత్రి నీ
దోసిట తర్పణంబు విడుతున్ నొలివెచ్చని రక్తధారనీ.

మోహి—అప్పుడుగాని నాకడుపుమంట చల్లారదు.

భేతా—అదిగో వచ్చుచున్నారే యీమూర్ఖులే తమ్ముని జంపినహంత
కులై యుండవచ్చును.

[భరతమాత, జనకుడు, రత్నం, తిక్కశాస్త్రి, విద్యానిధి,
ధర్మరాజు, బలుడు ప్రవేశింతురు]

విద్యా—ప్రభూ ! వీరలే తమసోదరులను జంపిన చెడుగులు.

ధర్మ—తమతమ్ముని పొట్టబెట్టుకొనిన ఘాతకులు.

బలు—తమసోదరుల వధియించిన హంతకులు.

భేతా—బౌరా ! పాపిష్టి నష్టజాతకులారా ! నరహంతకులార ! ఈ ప్రపంచ
ప్రళయకాల పాథోధి బడబాగ్ని జ్వాలభీభత్స్వరూప రౌద్రాకృతి
నుంచి తప్పించుకొనిపోగలరా ? నిలుడు.

రత్న—అయ్యా ! యేల ? ఈనిరర్థకనిష్కారణ శుష్కగర్జన.

భేతా—అవురా ! అర్భకా ! నిర్భయముగా మాట్లాడుచుంటివి. ద్వీపాం
తరవాసమునుంచి యెట్లు వచ్చితి.

రత్న—అది మా సాహసము.

భేతా—ఏదీ సాహసము. ప్రభంజనా దండధరా !

[ప్రభంజనుడు దండధరుడు ప్రవేశము]

భేతా—శ్రీఘ్రునే వీని గొంపోయి చిత్రవధ.

భర—అయ్యా ! పసివానిమాటలకు తామసము తగునా !

మోహి—ఓసీ ! గయ్యాల్లిగంపా ! నా పసికూనను చంపతగునా. దీనిని
కూడ గొనిపోయి వధించుడు.

భేతా—అరక్కసినిగూడ గొనిపోండు.

జన—ఆ పతివ్రతారత్నమును జంపిన మీ కేమిలాభము.

భేతా—నిన్ను గూడ చంపమందువా.

తిక్క—అయ్యా ! అదికాదు. నిరపరాధులము. కొంచెము విచారించుడు.

భేతా—ప్రభంజనా ! వీరినందరిని గొనిపోయి పురితీయుడు.

రత్న—

సీ. కడగండలో మోసికనిపించినట్టి మా

తల్లికి కాళ్ల బంధాలువేసి

అల్లారుముద్దుగా అఖిలభాగ్యములిచ్చు.

తండ్రికి సంకెళ్లు దయదగిల్చి

చేదోడునాదోడుగా నోడబుట్టెను

తమ్ముల నడినముద్రమునబెట్టి

చల్లని ఆసీర్వచనమిచ్చి గాచెడి

కవిసార్వభౌములు కాలునన్ని

గీ. ఈనిగంకుశభేజాభానవేశ్వ

రసరిపాలనా నిగడమరంధరత్వ

ముసుకు బలియిచ్చుటకు మీకుబుద్ధిభట్టి

తీసికొనివచ్చిగా భారతీయులార

మిన్నగుండునగేల నా నన్నలాగా.

భేతాళనామధేయా సకలసామ్రాజ్యధోగేయా నాతల్లిదండ్రులు వృద్ధులు. నారు తమ్ముని చంపినారుకారు. ఈకవిసార్వభౌముడు. అమాంకుడు. బలిగాముడు ఇతడు హంతకుడుగాను నేనే. నీతమ్ముని జంపినది, హంతకుడ నేనే? వారిని వదలి నన్ను గీతీయుడు. మీభేతాళ సామ్రాజ్యము వర్ధిల్లజేసుకొనుడు.

భర—నాతండ్రి నాకు దిక్కెవ్వరు.

జన—నాకుమారా నావంక జూచువారెవరు.

తిక్క—నాపుత్రరత్నమా మామొర పినువారెవరు.

భేతా—ప్రభంజనా దండధరా! యీహంతకుని బంధించి వారందరిని

వదలిపెట్టుడు రేపు ఈహంతకుని చిత్రవధజేయుటకు తగిన

సన్నాహములు భద్రపరుచుడు. (నిష్క్రమించును)

ప్రభం—(రత్నమునకు సంకెళ్లువేసి మిగతా వారిని వదలివేసి) హం

డయ్యా మీరు. ఆలస్యముజేయకుడు.

దండ—మరల మీకు పట్టిన యురి, మాకు పట్టునేమో పదండి

పదండి త్వరగా.

భర—(దుఃఖమున) నాతండ్రి (కొడలించుకొనును)

జన—(దుఃఖమున) నా బంగారుతండ్రి (కొగలించుకొనును)

రిత్నం—తల్లీ భరతమాతా. జాతన్యమరణం ధృవం పుట్టినవాడు
చావకమానడు. పుట్టి తల్లిదండ్రుల సేవజేసి చచ్చినవాడు
ధన్యుడు మీ పూజనీయమైన మీసాదరవిందముల సేవజేయు
టకు భగవంతుడు నాకు ఆయుర్దాయమిచ్చిన కృతార్థుడనయ్యెడి
వాడను. జనకా చింతింపకము. ఆయ్యా మీ యోపికకాలము.
ఇట్టి చింతలకు వ్యర్థముజేయక ప్రసంగశాంతిక రణ్యాసీమలో
తపస్సుజేయుడు. కవిసార్వభౌమా ఇంతి సిచ్చివాడవేమయ్యా.
సమస్తము తెలిసిన మీ వంటి కౌపుంగపు లిట్లు దుఃఖించుట
తగునా కరుణారసమ్ము జమ్మి వీరరసమును బుట్టించు నాటక
ములు నవలలు రచించి చరితార్థులుకండు మీ వంటి కవి
చక్రవర్తులవలననే ఏనాటికైనా ప్రపంచశాంతి జేకూరును.
చింతిల్లకుము, జననీజనకులారా మా కడగొట్టు బిడ్డకందించు
యీ కడసారి కృతఘ్నతాపూర్వకమైన అభివందనములు
గైకొనుడు. ధైర్యము విడనాడకుడు.

(భరత, జనక, తిక్కశాస్త్రి) కొడుకా నా వరహాలతండ్రి!

సభం—ఓహో! బాగానే పురిది యీవ్యవహరము.

రిత్నం—జననీజనకులారా! చింతిల్లకుడు.

(భరత, జనక, తిక్కశాస్త్రి నిష్క్రమింతురు)

5 వ రం గ ము

[దండ, ప్రభంజనుడు ఖడ్గపాణులై రత్నమున కిరుప్రక్కల
నిలువబడుదురు]

రిత్నం—ఈశ్వరా జగదీశ్వరా అవ్యాజ కరుణాకటాక్షము. ఈభౌతిక
దేహమందు నన్ను పడలేని అమూల్యమైన వివిధాలంకారము

లతో శోభిల్లజేయుచుండిన యీ విశ్వనికేతనమునకు పంపి నా
వలన ఏమిజేయుచుంటినయ్యా నీలసాగృతపాపరాన్నిధిలో నేల
కొల్పబడిన నిత్యక్తధర్మస్వర్గ సాధములను దిరుగాడి అమృ
తాహ్లాదుల అనుభవించి మైమరిచి యుంటినేగాని సార్థకము
సంపూర్ణముగా సంకల్పశుద్ధిగా మాతృదేశారాధన న నేయక
పోతిగదా.

[రాజ్యలక్ష్మి ప్రవేశించుచూ]

కీర్తన

ఎంతటి కఠినతజూప నుచున్నాడకట

కూలివారిపై న జాలిలేపండిన

కలుషుడు యీస్వపడై త్యుడూ

॥ఎంత॥

కూలిరాజసార్వభౌముడఖిల

రాజశిరోభూషణుడొకట

నేటికిని తెల్వని భేతాఖండవస్థలీ

॥ఎంత॥

ఎన్నికష్టములనురాని ఎవ్వరడ్డవడినగాని

సాహసమున కూలిదొంగు గావనిటక నిడుచుతు న

॥ఎంత॥

ప్రభంజనుడు—దండధరా ఆదెయ్యమెచ్చటిది.

దండ—దయ్య మెచ్చటరా (రాజ్యలక్ష్మి వికారరూపిణియై ప్రవేశము)

రాజ్య—దయ్యమే! నేను దయ్యమై మిమ్ముబట్టటానికి వచ్చాను.

విశ్వాసఘాతకులారా! మీరీగడ్డపె నుండి కదలిపోయె అంతవరకు

నేను దయ్యమైపట్టి మీకుపూపిరాడనిత్తునా.

దండ—అరే! దొరసానిగారురా.

ప్రభం—అమ్మా క్షమించుడు. నాకిది ప్రభువువారిచ్చిన ఆజ్ఞ.

రాజ్య—ఇదిరాణీగారిఆజ్ఞ వదలిపొండు. లేదామీకు పుట్టగతులుండవు.

ప్రభం—నెనుకకు పోయినను గొయ్యి ముందుకు పోయిన నుయ్యి అన్న
సామెతగా వున్నది మనభిర్మగు.

దండ—వీరికికాదురా వురి మనయిద్దరి మెడకు జుట్టుకున్నది.

రత్నం—దేవీ రాజ్యలక్ష్మీ నీటి వికృతాకారమేమి.

రాజ్య—

గీ. చతురుదధి సరివేస్తే చాతురీవ
సుంధరాచక్రమును భూజన్మ-రథముపై
మోయుకూలి తండ్రకి నేటికాయలై
దీరు చిత్రవధకు మాపుమారిపోయి.

రత్నం—దేవీ చింతించక.

గీ. పడతి యీ ఘోరమారణసాలనా! ని
రంకుశ నృపాలభేరి భారాజ్యనాశ
సమ్మోహ కల్పన నానంద సమ్మోలెంది
రింక బలికావలయునో సహించగలవే.

రాక్క—అదిగో భేతాళుడు వస్తూన్నాడు.

గీ. యీనిరంకుశభేతాళుడే గదా ! మ
దీయవజ్రహలాయుధుదిక్కు మొక్కు
లేనివానిగాజేసినా నాప్రాణధనుడ
వైన కూలిదొరా నిన్నమాంతమిపుడు
మ్రుంగ చనుదెంచుచుండె తిమింగలముగ
అక్కటా ఆడదాన నేనడ్డగలనే.

రత్నం—నాభరతరాజ్యలక్ష్మీ? అపారవిద్యాసముద్రులైన అన్నలు
మానముద్రాలంకారులైన అభండ బలపరాక్రమసింహులయిన

అన్నలు వంట పరికరపద్ధతై కురుసర్వత్రమువంటి ధనస్కతై న
అన్నలు చాతగాని సలిమిడినుద్ధతై మునుగువేసుకొని మూల
బడి బానిసలై నప్పుడు.

గీ. ఆడదానవై అబలవై అఖలభార
తావనీ కోమలారామ జీవమృనున
రోవరమృగాశనాశ్మై సీవ తే క
టా ! నిరంకుశగజముల అడ్డుగొనుట ?

ప్రభం—దండధరా ప్రభువురా.

దండ— ప్రభంజనా ఆదారసానిగారని పొమ్మనగా.

ప్రభం—అమ్మా దొరిసానిగారు దొరగారొస్తున్నారు. మాకు మాట
వస్తుంది మీరుపోండి.

(రత్నమున కిరుప్రక్కల ఖడ్గపాణులై నిలుపబడరు)

రాజ్య— నానాగేటిపాటి దొరను. నాకడగొట్టు కూలిదొరను. మీదొ
రల పొట్టనుబెట్టి నేనెచ్చటికి పోతును? యింకా యింభరిత
రాజ్యలక్ష్మీ మీకు మీదొరలగు నెవ్వనినెట్టి అన్న ఆహార
రాల్ని ముట్టనీయక కంటికి సుద్రపట్టనీయక రూపుమాపినద
వదలిపోవునుగా ?

[విద్యానిధి, ధర్మరాజు, బలుడు, మోహిని భేతాభుడు ప్రవేశింపరు]

భేతా—(కోపోద్రేకంతో)

శా. పారావారపరీత భూవలయ శుంభద్భ్రావ దంభోభిము
వీరానేకపసింహమై చెలగు ఈ భేతాభునిన్ నేడు, ధి
త్కారం బెవ్వడు సేయునో యతని మత్తడింబుచే గూల్చి, భూ
భారంబే నుడిగింతువాడు పసిపాపండ్లైన నూకొందునే.

రాజ్య—(యెదురుగా బోయి) ప్రభూ ! పతిభిక్ష పెట్టి యీ దీనురాలి
కాపాడుము.

భేతా—పతిభిక్ష గాదు నీకు దుర్గతిభిక్ష జెట్టెదను. దండధరా దాని
నావల నీడ్చుకొనిపోము.

దండ—పదవమ్మా చొరసాని (రాజ్యలక్ష్మిని గొనిపోవు చున్నప్పుడు)

రాజ్య—(రత్న మునకు నమస్కరించి) నాథా ! నాకూలిదొరా నీదాసు
రాలికి సెలవిమ్ము.

రత్నం—సాభాగ్యవతీ ! దుఃఖింపకుము నాభరతమాతను, నాజనక
రాజనార్జుణాముని మరచి యుండకుము పోమ్ము. కష్టసుఖములు
జాశ్వతములు గావు.

భేతా—దండధరా ఏమది తీసుకొనిపోమ్ము.

దండ—పదవమ్మా (రాజ్యలక్ష్మిని నిష్క్రమింపజేయుచు)

భేతా—విద్యానిగి వధగావించమా.

విద్యా—చిత్తము.

భేతా—ధర్మరాజా ఇటువంటి రాజద్రోహుల దయదాల్చునచ్చునా.

ధర్మ—ముమ్మాటికి దయదాల్చరాదు.

భేతా—బలా వీనిని పాపమననచ్చునా.

బలు—పాప మేమిటి ఇటువంటి రాజద్రోహులను పాపమనుట మహా
పాతకము.

భేతా—తల్లీ, భేతాశసామ్రాజ్య కల్పవల్లీ ఇదిగో నా తమ్ముని పొట్ట
జెట్టుకొన్న యీ దుష్టుని ఖండించి నీ కడుపు సల్లార్చెదను
(ఖడ్గమెత్తును)

మోహి—నా తండ్రి నా కడుపుమంట చల్లారును.

రత్నం—అన్నా అనమాన విద్యానిధి అన్నా ధన్యురాలు గ్రాణీ అన్నా ధన
బలా. కడ కివె మీ కనేక సమస్కారములు మన తొలిదండ్రులు
కున్నటువంటి దుఃఖరణములు మూర్ఖునో పోలినకొనుడు. వారికి
నాకడసారి సమస్కారము లుండజేయుడు. నీసమస్కారములైనా
ప్రేమాంబుధి నాశతవృద్ధులె ను తొలిదండ్రులు అనాడుము. అది
యేనా తుదిసారి ప్రాప్తి.

భేతా—(కోపోద్రేకము) నరహంతకా నీకిదిగో తుదిశిక్ష (దూకుడుగా
బోయి రత్నమును బడద్రోసి పరిశ భుండలు విరజిమ్ముచు
భీకరముగా)

యీభేతాళ సామ్రాజ్య ఇ'సనోల్లంఘనము నేసినవారి కెల్లా
యీచిత్రవధ తప్పదు. ఇది నానందము.

(అంగదు సిక్కిరియగుతారు)

అప్పుడు భూనభోంతరాళాలు పిక్కిరియిస్తూ నిమదధ్వను
లతో వాద్యములు నాగించనలయు)

[భరతమాతా జనకుడు ప్రవేశము]

భరత—(దుఃఖముతో) నానగహళి తండ్రి కూలి పోరా ముక్కు-
డున్నావురా.

జనకు—నారతనాలబొజ్జా కూలిదోరా యెక్కడికి పోతివిరా.

భరత—నాథా నాకూలిరత్న మెక్కడ.

జనకు—ప్రేయసీ! మనకూలిచాపిళ్ళి కూడా అంగదరంగుళ భేతాళుడు
పొట్ట పెట్టుకున్నాడేమో.

భరత—

సీ. బక్కచిక్కిన పిక్కబలిమి తెక్కబలిమి

బొర్రన్నలకు ధారబోయువాడు

ముడుతలువడు చొక్క తడుముచుగలవారి
 బొక్కనములనెల్ల పూడ్చువాడు
 తాతిఱప్పను మింగి నిల్చుకొని డే
 గలకంట గువ్వగాఁ బడినవాడు
 గై తు రాజుగ్రణి రతనాలకోటలో
 కోడిపుంజుగతిర్లు కూలిబిడ్డ

గీ. డకటకట ! బలియాసెనే అనురభీక
 రమృగభేతాశసాతాశ రాజ్యమందు
 కూలిపాపడు బలియైన గూడనింక
 బ్రదికియుంటిమి శీవచ్ఛవాలనోలె.

జనకు—దేవీ ! (దుఃఖమున) ఈరుధిరప్రవాహ మెచ్చటిది ?

భరత—నాథా ! నాకూలిరత్నమును ఈకిరాతకులు వంచించిరా ఆశిర
 స్సెవరిది. (దగ్గరకు పోయి చూచి) నాతనయుడే, నాకూలి
 రత్నమా ! నాచిన్నయా ! నాసగుమోములయ్యా. (పడిపోవును)

జన—ఎంతఘోరము ! ఎంత పరంతపాపభూయిష్టులు ! వృద్ధులకన్నీరు
 లోకమునకు క్షేమమా ! క్షేమముగాని (దుఃఖమున) నాకూలి
 తండ్రీ ! నాకార్మికరత్నమా ! నిన్ను చంపుకొని జీవచ్ఛవములై
 యున్న యీతలిదండ్రు లెంతపాపులోగదా ! నాకూలిదొరా !
 నీవుకూడ నాగేటిపోగుదగ్గరకు పోతివా ! నాతండ్రీ !

[తిక్కశాస్త్రి మహాజనముతో ప్రవేశము]

తిక్క—

కీర్తన

భేతాశ సామ్రాజ్య పిధ్వంసమునకు
 బాలభారత వీరకూరాభిమన్యుల్

ప్రసాదింజిలో బుట్టి వర్తిలవలయు

భేతాశసామ్రాజ్య విధ్వంగమునకు.

ఈ నొమ్మటికాలువ నా కూలిగల్గింజిలోనుంచి ప్రవించినదాదేమిని ? (చూచి నుఖమున) నా కూలిగల్గింజి కిదిగి న క్షప్రవాహము యొనిరంకుశభోగలాలనుల సుఖజీవనాధార తరుమూలములను దప్పికదీర్చుచున్నాడు, నానాగేటిపాళావార నాకూలిగల్గింజి యొనిరంకుశ భేతాశప్రభుత్వంలో నులియై బలియైన పంగతి నేటికై నను శేలియు చున్నదా, సోదరుణారా! భారతవీరుప్రతిభాగా! యిది ప్రశాంత సమయముకాదు. భిక్షు శిష్యులను మన కడకొట్టు తమ్ముడైన కూలి రత్నం తునియతునియాలగునాడనుచున్నాడు నేతనూత కంటికి మింటికి నేకధారగా నశ్రువులగాన్పించుచున్నది. మన మింకను నామ పుత్రులము మనకు యుచ్చదశ అమె కటాక్షయీక్షణములచేతనే అమె దుఃఖిగోప శమనము మన విధి అమె ఆశ్రధారల సరికట్టుటకు మనము రి క్షధారుల కార్చుటకై నను వెనుదీయకూడదు. కలకాలము బానిసలము జీవచ్ఛవం బుల మాదిరి యీ భేతాశప్రభుత్వసాదగక్షిల సహారణములు సాగిలిపడి యుండుటకంటె చచ్చి వీరస్వర్గమనుభవించుట మేలు, తీరించితిమా స్వతంత్ర జీవనము ప్రుందితిమా వీరస్వర్గము కవిసార్వభౌములగా, పండిత వేదండములార, మేము అద్వితీయ ప్రతిభా సంపన్నులను యీ సమయ ములో పుష్పమకరందము నాస్వాదించు సోమరితుమ్మదలమీదనే వృధా చేయకుడు. ఈసమయము భట్రాజకవిత్వమునకును, సమయముకాదు. దేశమందంతటను ఈకవిత్వములే తాండవించుచున్నవి. దేశబానిసత్వ మును పటాపంచలుచేయగల వ్రాతలే వ్రాతలు, దేశబానిసత్వమున క్ష పాడబడు గేయములే గేయములు, దేశబానిసత్వ విధ్వంగమునకై అడ బడు సినిమాలే సినిమాలు, దేశబానిసత్వ విచ్ఛేదనమునకై నటించే నటులే

నటరాజులు, మనదేశ బానిసత్వకళంకమును తుడిచివేయగల వీరులే
వీరులు. దేశబానిసత్వమును నిర్మూలింపగల విద్యలే విద్యలు. వీరరస
ప్రధానరచనలకే యిది సమయము. ఓ అభావకవులారా! యీకూలి
రాజును పుణ్యరక్తస్రవంతిలో స్నానముచేయించు.

కీర్తన

సృల్లులందరు సీగగ్రంథములు దీసి
సీగపూజలు చేసి స్పృహ తప్పియున్న
భరతమాతను లేపి ధైర్యంబు గొల్పి
జయభేరితో జగతి కన్పించునట్లు.

(తెరపడును)

శ్రీ శ్రీ శ్రీ శ్రీ

స వ రణ స ట్టి క.

పుట.	పంక్తి.	తప్పు.	సవరణ.
4	12	శృంగార	సుస్పిగ్ధ
16	4	లేదండి	లేరండి
17	16	మీరేమి	మీపేరేమి
26	5	తనయులెల్ల	తనయులుండ
29	7	దుస్వప్నాలు	దుస్వప్నాలురోజూ
33	23	హాశక్కు	హాశక్కు
37	12		భేతా :—
..	..	మున్నె	మున్నె
40	4	పట్టుబడులు	పెట్టుబడులు
..	7	రైతులును	రైతులు
..	10	ఏలివారి	ఏలినవారి
48	7	పొగతీయ	పొగరుతీయ
50	19	దెచ్చునుగా	దెచ్చెనుగా
56	11	భరతపర్షము	భరతపర్షమునెల్ల
60	2	సంస్థాపించుటే	సంస్థాపించుటే
..	5	లెట్టించు	పెట్టించు
61	2	శ్రీమంత	శ్రీమంత
..	25	భీరు	భీరు
64	13	మా	మీ
68	9	పిచ్చివాని	పిచ్చివాని
70	14	వచ్చినా	వచ్చి
72	16	పుట్టులేదు	పుట్టుటలేదు
..	19	చుండిన	చుండిన
83	8	కొమిలి	కుమిలి
87	7	రశతమ్ముల్	రశృతమ్ముల్
..	8	నాయన	నాయనా
..	10	నాల్గవ	నాల్గవ
97	8	కాయులెల్ల	కాయునెల్ల
98	1	వంటి	వట్టి
102	18	మేము	మీరుమా

